

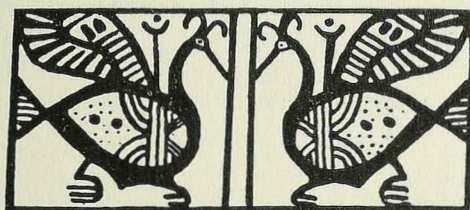

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ, G. de MAUPASSANT, ΗΒΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Μ.
ΠΙΣΣΑΣ, ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Β. ΜΠΑ-
ΓΛΑΝΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Γ. ΚΑΡΑΦΩΤΙΑΣ, ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩ-
ΝΙΟΥ, Π. ΠΑΤΤΙΧΗΣ, Ν. ΣΠΑΝΟΣ, ΠΑΝΟΣ ΑΔΑΜΙΔΗΣ, Ν. ΚΛΗ-
ΡΙΔΗΣ, Κ. ΣΕΡΕΖΗΣ, ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΑΒΒΑ.

ΜΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗ ΣΤΙΧΩΝ ΠΑΝΩ ΣΕ ΥΦΑΣΜΑΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

67

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομή £ 1,250 μίλις
Ἐτησία συνδρομή ἑξωτερικοῦ £ 1,500 μίλις
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλις

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΠΕΡΝΑΡΗ: Ἐνδρα ποιήματα	σ. 169
Γ. ΜΑΥΡΑΣΣΑΝΤ (μετ. Ἡβ. Χριστοδούλου): Οἰκογένεια (διήγημα)	172
Μ. ΠΙΣΣΑ: Ὁ Τ. Ἄγρας κ' ὁ Γλ. Ἀλιθέρης (μὴ διαφωτιστικὴ ἀλληλογραφία) ..	175
Γ. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ: Πασχαλινὴ ἐκδρομὴ στὸν Καναδᾶ	180
Β. ΜΠΑΓΛΑΝΗ: Διαδικασία ὑποψίας	185

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Τὰ «θεωρικὰ» καὶ ἡ Βασιλικὴ Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδας — Γ. Καραφωτιά: Ἀνοιξιὰτικο — Νάγιας Ἀντωνίου: Ἡ Ἐδτυχία — Κ. Χρυσάνθη: Τὸ χορόδραμα τοῦ ΟΘΑΚ — ΔΕΙΠΝΟΣΟΦΙΣΤΙΚΑ (Κ. Χρυσάνθη, Π. Παττίχης, Ν. Σπανός, Π. Ἀδαμίδης) — Ν. Κληφίδης: Ὁ Διθύραμβος τοῦ Κυριάκου Μάτση — Προκήρυξις Διαγωνισμοῦ — Κ. Σερέζη: Ἀπὸ τὴν ξένη πνευματικὴ κίνηση — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Κ. Χρυσάνθη: Δέκα ἀντιποιήματα πάνω σὲ ὑφασματογραφίες).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθη.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

Πνευματική Κύπρος

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ΄

ΑΠΡΙΛΗΣ 1966

ΑΡ. 67

ΕΝΔΕΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Στόν κ. Μ. Ἀλεξανδράκη ἐγκάρδια.

Κ Ε Ν Ο Ι

Ὁ νυχτερινὸς ἄνεμος θρηνεῖ πάνω ἀπ' τὶς στέγες μας τὶς εὐκαιρίες ποὺ χάθηκαν,
τὴ νιότη ποὺ δὲ βρῆκε καταξίωση,
τὰ δνειράτα ποῦμειναν πεθυμῆς.
Κι ὅταν κουραστῇ ἀπ' τὸ κλάμμα καὶ κοπάση,
θάρσθῃ ἢ ὀμίχλη νὰ σταλάξῃ ἀπ' τὶς θηλές της τὴ δρόσο
ἀπάνω στὴ χλόη ποὺ ὑπόφερε ὀλονυχτίς ἀπ' τοὺς κοπετοὺς τοῦ ἀνέμου.
Ἐμεῖς, κάτω ἀπ' τὶς στέγες, θὰ δημιουργοῦμε διαρκῶς σταυροὺς,
θὰ τοὺς φορτωνόμαστε καὶ θὰ τοὺς φορτώνουμε στοὺς ἄλλους,
χωρὶς νὰ λογαριάζουμε πῶς γιαντοὺς θρηνοῦσε ὁ ἄνεμος πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας.
Κενοί, ματαϊόδοξοι θ' ἀπομένουμε στὶς ἀναζητήσεις μας,
στοὺς θανάτους ποὺ μᾶς κυκλώνουν,
στοὺς τάφους ποὺ χαίνουν γιὰ νὰ κλείσουν δνειράτα καὶ πεθυμῆς,
μακριὰ κι ἀπ' τὸν ἄνεμο, κι ἀπ' τὴν ὀμίχλη κι ἀπ' τὴ δρόσο.

Π Α Ρ Α Ξ Ε Ν Ο

Ἀντικαταστήσανε μὲ «νέον»
τοὺς λαμπτήρες τῆς ὁδοῦ Σαλαμῖνος·
πόσο ἄσπλαχνο εἶναι τὸ ἄπλετο φῶς·
τὰ σπιτάκια δεξιά καὶ τὰ δέντρα ζερβά
ἔχουνε χάσει τὴ γοητεία τους
καὶ τὰ ζευγαράκια τὴν ἀνεσή τους.
Πόσο παράξενο, ὁ πολιτισμὸς νὰ καταστρέφῃ τὸ πολιτισμένο κρυφτούλι τῆς ἀγάπης
ποὺ παίζεται στὶς γωνιὲς τῶν καλυθιῶν
καὶ στὶς σκιὲς τῶν εὐκαλύπτων!

Τ Ω Ρ Α . . . ;

Γέφυρο δεντροί, ἀπλώνω τὰ γυμνά ξερά κλαδιά μου σὲ ἱκεσία.
Ἰκετεύω τὶς μνήμες νὰ μὴ γυρνᾶνε πίσω νὰ μὲ βασανίσουν.
Ἰκετεύω τὶς ὄρες νὰ μὴ κυλᾶνε τόσο γρήγορα στὸ χάος.
Ἰκετεύω τὰ τσεκούρια ποὺ μὲ τριγωνᾶνε
νὰ μὴ μὲ κόψουν κομάρια·
νὰ μὴ ρίξουν σφύριξα ὀλόκορμο στὸ χῶμα.

Ὅταν ἔθαλλα
ἔδωσα τὸν ἴσκιό μου σὲ πολλούς·
χάρισα σὲ πολλοὺς τὴ δροσιά μου·
φιλοξένησα κελαϊδισμοὺς κι ἀγάπες στὴ φυλλωσιά μου.
Τώρα... Τώρα ποῖς νοιάζεται γιὰ τὶς ἱκεσίες ἐνὸς γέφυρου δέντρου μὲ ξερά, γυμνά κλαδιά;

Ε Λ Α Κ Α Ι Σ Τ

Ένας μῦθος ἢ ἓνα τραγοῦδι;
 Παίζει τὸ πρόβατο μὲ τὸ νάρκισσο καὶ τὸ κυκλάμινο,
 — ζωὴ καὶ χαρὰ —
 κάτω ἀπ' τὸ θάλλος τῶν πρωινῶν ἀχτίνων
 ποὺ διαλύσανε τὴν δμίχλη,
 σκοτώσανε τὴν πρόληψη
 καὶ ἀναστήσανε τὴν παλιὰ λιτότητα καὶ καλωσύνη.

Οἱ ἀνεμῶνες τεντώνουν περὶφανα τὸ κοτσάνι τους,
 — ἀλήθεια καὶ φαντασία —
 ἀνάμεσα στὴ θρούμπη καὶ στὸ φασκόμηλο,
 λάμπουν γελαστὲς ἀπ' τὴν πραγματικότητά τῆς ἀγάπης.

Οἱ σπόροι ποῦχανε φορηθῆ τὸ χιονιά,
 — ιδέες καὶ γνώσεις —
 ξεθαφροῦν ἀνηφώντας τὴν ἀπειλή τῆς δεισιδαιμονίας
 καὶ χρωματίζουν τοὺς λόφους καὶ τὶς κοιλάδες,
 ἀρωματίζοντας τὸν ἀέρα τῆς σκέψης μὲ ποταμογεῖτονο, κονιζὰ καὶ γλυφόνι.

Ἔλα καὶ σὺ ποὺ ἀρνιέσαι ν' ἀγαπήσης,
 ποὺ ἀρνιέσαι νὰ σκεφτῆς,
 ποὺ ἀρνιέσαι νὰ χρωματίσης καὶ ν' ἀρωματίσης τὸ μυαλό καὶ τὴν καρδιά σου, ἀδερφέ μου,
 ἔλα καὶ σὺ νὰ δῆς καὶ νὰ νοιώσης τὴ ψυχὴ τῆς φύσης,
 ποὺ ἄνοιξε γιὰ μένα καὶ γιὰ σένα καὶ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο.
 Δὲν ὠφελεῖ νὰ κρατᾶς τὰ μάτια κλειστὰ στὶς πρωινὲς ἀχτίνες,

στὸ χρῶμα καὶ στὸ ἄρωμα τῆς χλόης
 δὲν ὠφελεῖ νὰ κροσταμπώνης τ' αὐτιά στὸ βέλασμα τοῦ προβάτου σὰν παίξη μὲ τὰ λουλούδια
 δὲν ὠφελεῖ νᾶσαι ἕνας νεκρὸς ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς.

Δ Τ Ν Α Μ Η

Ἄποσυρε, Θεέ μου, γιὰ λίγο τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προστασία σου
 γιὰ νὰ νοιώσουμε τὴν ἀδυναμία μας
 δοκιμασμένη ἀπάνω στὴ φωτιά τῆς μόνωσης καὶ τῆς θλίψης.
 Κάνει θάματα ἢ φωτιά, Θεέ μου, γιατί εἶναι δική σου,
 εἶναι βγαλμένη ἀπὸ σένα καὶ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἰσχὺ σου.
 Ἄποσυρε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προστασία σου,
 νὰ γίνουμε ὡς τὸ κάστανο ποὺ σκάει, σὰ μπουμπούκι ρόδου ἑκατόφυλλου, ἀπάνω στὴν πυροστιά.
 Ἔτσι ν' ἀνοίξῃ ἢ καρδιά μας, ἔτσι νὰ πυροκαῖ
 γιὰ ν' ἀναζητήσῃ τὴ δροσιά τῆς καλωσύνης σου.
 Ὅχι ἀπὸ δειλία, μὰ γιατί θὰ νοιώσῃ δυνατὴ
 νὰ τὴ σκορπίσῃ σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμο.

Α Γ Ω Ν Ι Α

Σὰν ἡμῶνα παιδάκια
 ἔφτιαχνα ἀνθρωπάκια ἀπὸ πηλό·
 τί ἀγωνία ὅσο νὰ τὰ κάνω νὰ σταθοῦν!
 πόσος πόνος σὰν ἓνα ἔπεφτε καὶ θεμιματιζόταν!
 Ἄβάσταγη ποὺ θάνα ἢ ἀγωνία σου, Θεέ μου,
 ὅταν βλέπης τὰ πλάσματά σου νὰ τρεκλίζουνε,
 ἀπροσμέτρητος ποὺ θᾶν ὁ πόνος σου
 νὰ μᾶς βλέπης νὰ πέφτουμε στὸ βούρκο!

Σ Ε Κ Α Ρ Τ Ε Ρ Ο Τ Ν

Χαρά του τραγουδιού,
 πάρε τὰ φτερά σου κι ανέβα όσο ψηλά μπορείς.
 Γίνε ταξιδιώτης μέσα στην αἴθα, παίξε με τὰ γηλιάχτιδα,
 χάιδεψε τις στάλες τῆς βροχῆς και ντύσου τὸ οὐράνιο τόξο.
 Χαρά του τραγουδιού, κατέβα όσο πὸ χαμηλά μπορείς.
 Σὲ περιμένουν οἱ καρδιές νὰ τις ἀγγίξεις με τις φτερούγες σου
 γιὰ νὰ κελαϊδήσουν.
 Σὲ περιμένουν τὰ θλιμμένα μάτια νὰ στεγνώσης τὰ δάκρυά τους.
 Σὲ καρτεροῦν τὰ συσταλμένα χεῖλια γιὰ νὰ μειδιάσουν.

Φ Ω Ν Η

Κλωστή μεταξένια τὸ τραγούδι στὸ στόμα τοῦ κορδαλλοῦ
 και τραβάει και πάει στὰ ὕψη ν' ἀνταμώση τὸν ἥλιο.
 Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ πάθους,
 ποὺ ἀνήκει τὸ ἴδιο σταὺς ἄντρες, στὶς γυναῖκες και στὰ παιδιά.
 Ἐπιλαλεῖ στὶς ἀσχηρῆς
 και μεταβάλλει τὴ σάρα και τὰ κόκκαλα σὲ φλεγόμενη βάτο.
 Ἐνοιχτε τὰ ἴστια τῆς ἀγάπης
 και βάλτε πλῶρη πρὸς τὴ θαυματουργικὴ φωνή,
 ποὺ νικάει τὸ θάνατο.

Ο Μ Ο Ρ Φ Ι Α

Ἡ θλίψη με δίδαξε νὰ μὴ γονατίζω μπροστὰ στὴ ματαιότητα,
 νὰ κρατῶ τὸ στόμα σφιχτὰ κλειστὸ μπροστὰ στὴν ἐπιτυχία,
 και μὴ πιστεύω στὶς τυμπανοκρουσίες
 και νὰ μὴν ἀπιστῶ στὴν ἐλπίδα.
 Ἐνα φῶς πάντα καρδοκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι
 νὰ ντύση τὴν ὑπομονή
 ὅταν δὲν κουραστοῦμε νὰ δουλεύουμε τὸν ἀκατέργαστο λίθο.
 Ὅταν τ' αὐτὶ συλλάβη τοὺς ἀνάερους ἤχους ποὺ κυκλοφοροῦν γύρω μας,
 ὅταν τὸ μάτι διακριθῶς τις ἀποχρώσεις τῶν ἠλιαχτίδων
 ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς στὸ βασίλειο,
 ὁ ἄθροπος θ' ἀνακαλύψη τις ὁμορφιές ποὺ κρύβονται μέσα στὴ θλίψη.

Τ Π Ο Λ Ο Γ Ι Σ Μ Ο Ι

Ἐπ' ὄλες τις γενναιότητες
 ἀγαπῶ τὴ γενναιότητα τῶν παιδιῶν νὰ ὄνειρεύονται,
 νὰ δίνουν ὄλη τὴ ψυχὴ τους στὴν κατάκτηση ποὺ ἐπιδιώκουν,
 νὰ χαίρονται μ' ὄλη τὴν καρδιά τους τὴν ἐπιτυχία,
 νὰ κλαῖνε μ' ὄλη τὴν καρδιά τους τὴν ἀποτυχία
 και νὰ ξαναρχίζουν τῶνευρο με τὴν ἴδια τόλμη.
 Μονάχα ὄσες φορὲς μπορέσαμε κ' ἐμεῖς νὰ καβαλλήσουμε τ' ἄλογο τοῦ ὄνειρου
 φτάσαμε τῶφαστα και χαρήκαμε λευτεριά.
 Οἱ ὑπολογισμοὶ εἶναι γιὰ τοὺς δειλοὺς.

Σ Κ Ι Ε Σ

Μέσα στὰ χρώματα ποὺ ἡ Δύση ὑφαίνει στὸν ὄριζοντα
 βάζω τὸ μυαλὸ νὰ ξεχωρίση τις σκιές ποὺ ἡ ἀνυφάντρα δὲν κατάφερε ν' ἀποκλείση.
 Δὲν κατάφερε γιὰ δὲ θέλησε; Γιατὶ θαρρῶ πὼς ἂν τὸ μυαλὸ μου κατορθῶση νὰ τις ξεχωρίση
 τίποτε δὲ θ' ἀπομείνη νὰ τονίξη τὴ γοητεία τῶν χρωμάτων.

GUY DE MAUPASSANT

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

(διήγημα)

Θά Ξανάβλεπα τὸν φίλο μου Σιμών Ραντεβέν, πὸν δὲν εἶχα καθόλου δεῖ ἔδῳ καὶ 15 χρόνια.

Κάποτε ἦταν ὁ καλύτερός μου φίλος, ὁ φίλος τῆς σκέψης μου, αὐτὸς πὸν μαζί του περ-
νάς τις μεγάλες, ἥσυχες κι' εὐθυμες βραδιές. Αὐτὸς πὸν τοῦ λές τὰ ἐνδόμυχα πράγματα
τῆς καρδιάς, γιὰ τὸν ὁποῖο βρίσκεις, σιγανοκουβεντιάζοντας, τις σπάνιες ιδέες, τις ἐκλεκτές,
τις πνευματώδεις, τις ἀβρές, τις γεννημένες ἀπὸ τὴν συμπάθεια πὸν ἐρεθίζει τὸ πνεῦμα καὶ
τὸ κάνει νὰ αἰσθάνεται ἄνετα.

Γιὰ κάμποσα χρόνια δὲν χωρίσαμε καθόλου. Εἴχαμε ζήσει, ταξιδίψει, σκεφτεῖ, δνειρευ-
τεῖ μαζί, εἴχαμε ἀγαπήσει τὰ πράγματα μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη, εἴχαμε θαυμάσει τὰ ἴδια βιβλία,
καταλάβει τὰ ἴδια ἔργα, εἴχαμε ἀνατριχιάσει μὲ τις ἴδιες αἰσθήσεις καὶ εἴχαμε τόσο συχνὰ
γελάσει γιὰ τὰ ἴδια πρόσωπα πὸν καταλαβαίναμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο τέλεια, ἀπλῶς καὶ μόνο
ἀλλάζοντας ἓνα βλέμμα.

Ἐπειτα παντρεύτηκε. Παντρεύτηκε Ξαφνικὰ μὰ ἐπαρχιωτοπούλα πούλθε στὸ Παρίσι
γιὰ νὰ βρῆ ἀρραβωνιαστικό.

Πῶς, αὐτὴ ἡ μικρὴ Ξανθὴ, ἀδύνατη, μὲ τὰ ἡλίθια χέρια, μὲ τὰ φωτεινὰ καὶ ἀδύνατα
μάτια, μὲ τὴν φρέσκα καὶ βλακώδη φωνή, ποῦμοιαζε μὲ 100 χιλιάδες κοῦκλες τῆς παντροειᾶς,
μάζεψε τοῦτο τὸ ἔξυπνο καὶ ἀβρό ἀγόρι;

Μπορεῖς νὰ καταλάβῃς τοῦτα ὄω τὰ πράγματα; Εἶχε, σίγουρα, ἐλπίζει στὴν ἀπλῆ
εὐτυχία, τὴν γλυκεῖα καὶ διαρκῆ εὐτυχία μέσα στὴν ἀγκαλιὰ μᾶς τρυφερῆς καὶ πιστῆς γυ-
ναίκας, καὶ αὐτὸ τὸ πρόβλεψε στὸ διάφανο βλέμμα αὐτῆς τῆς μικρῆς μὲ τὰ χλωμὰ μαλιά.

Δὲν σκέφτηκε ὅτι ὁ δραστήριος ἄνθρωπος, ζωηρὸς καὶ παλλόμενος, κουράζεται ἐπ' ὅλα
μόλις ἀρπάξει τὴν βλακώδη πραγματικότητα ἐκτὸς ἀν ἀποβλακωθῆ ὥστε νὰ μὴν καταλαβαίνει
τίποτε.

Πῶς θὰ τὸν Ξανάβροισα; Πάντα ζωηρό, πνευματώδη, γελαστὸ καὶ ἐνθουσιώδη, ἡ ἀπο-
κοιμισμένο ἀπὸ τὴν ἐπαρχιώτικη ζωή; Ἐνας ἄνθρωπος μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ σὲ 15 χρόνια.

Τὸ τραῖνο σταμάτησε μέσα σ' ἓνα μικρὸ σταθμὸ. Ὅπως κατέβαινα ἀπὸ τὸ βαγόνι, ἓνας
χοντρός, πολλὸ χοντρός ἄνδρας, μὲ κόκκινα μάγουλα, μὲ φουσκωμένη κοιλιά, ρίχτηκε πάνω
μου, μ' ἀνοικτὴ ἀγκαλιὰ, φωνάζοντας: «Ζιώρξ!». Τὸν ἀγκάλιασα, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀναγνώρισα.

Ἐπειτα μουρμούρισα κατὰπληκτος: «Δὲν ἀδυνατίσεις». Ἀπάντησε γελώντας: «Τί τὰ θέ-
λεις. Ἡ καλοζωία! Τὸ καλὸ φαί! Οἱ καλὲς νύκτες! Φαί καὶ ὕπνος, νὰ ἡ παραξή μου!»

Τὸν κύταξα, ἀναζητώντας μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλατὺ πρόσωπο τ' ἀγαπημένα χαρακτηριστικά.
Μόνο τὸ μάτι δὲν ἄλλαξε καθόλου. Ἀλλὰ δὲν Ξανάβροισα τὸ βλέμμα κι' ἔλεγα ἀπὸ μέσα
μου: «Ἄν εἶν' ἀληθινὸ ὅτι τὸ βλέμμα εἶναι ἡ ἀντανάκλαση τῆς σκέψης, ἡ σκέψη αὐτοῦ τοῦ
κεφαλιοῦ δὲν εἶν' ἐκείνη τοῦ ἄλλοτε, ἐκείνη πὸν γνώριζα τόσο καλά».

Ἐντούτοις τὸ μάτι ἔλαμπε, γεμάτο χαρὰ καὶ φιλία: ἀλλὰ δὲν εἶχε πιά αὐτὴ τὴν ἔξυπνη
διαύγεια πὸν ἐκφράζει, ὅσο καὶ ὁ λόγος, τὴν ἀξία ἐνὸς πνεύματος.

Ἐξαφνα ὁ Σιμών μου λέει:

«Κύταξε, νὰ οἱ δυὸ μεγάλοι μου».

Ἐνα κοριτσάκι τῶν 14, σχεδὸν γυναίκα, κι' ἓνα ἀγόρι τῶν 13, ντυμένο μὲ στολὴ κολλε-
γίου, προχώρησαν μὲ ὕφος δειλὸ καὶ ἀδέξιο.

Μουρμούρισα: «Δικὰ σου εἶναι;»

Ἀπάντησε γελώντας: «Ναί.»

«Πόσα ἔχεις λοιπόν;»

«Πέντε. Ἀκόμα τρία στὸ σπίτι».

Ἀπάντησε περήφανα, ἱκανοποιημένος, σχεδὸν θριαμβευτικὸς. Κι' ἐγὼ αἰσθανόμουν κυ-
ριευμένος ἀπὸ βαθὺ οἶκτο, ἀνακατωμένο μὲ μὴ ἀόριστη καταφρόνηση γι' αὐτὸν τὸν περήφανο
καὶ ἄθωο παραγωγὸ πὸν περνοῦσε τις νύκτες του νὰ κἀν παιδιὰ, μέσα στὸ ἐπαρχιώτικὸ του
σπίτι, σὰν ἓνα κουνέλι στὸ κλουβί.

Ἀνέβηκα σ' ἓνα αὐτοκίνητο, πὸν ὀδηγοῦσε ὁ ἴδιος καὶ φύγαμε μέσα στὴν πόλη. Θλιβερὴ

πόλη, ύπνηλή και άχρωμη, όπου τίποτε δέν κουνιόταν μέσα στους δρόμους, εκτός από μερικούς σκύλους και δυο ή τρεις ύπνρέτριες. Κάπου-κάπου, ένας καταστηματούχος, στο κατώφλι, έβγαζε το καπέλο. 'Ο Σιμών άνταπέδινε τόν χαιρεισμό και όνόμαζε τόν άνθρωπο για να μού δείξη, χωρίς άλλο, ότι γνώριζε όλους τούς κατοίκους με τ' όνομά τους. Μούλθε ή σκέψη ότι σκεφτόταν τó αξίωμα βουλευτοϋ, αυτό τó όνειρο όλων τών θαμμένων στην έπαρχία.

Διασχίσαμε γρήγορα τήν κομόπολη, και τ' αυτοκίνητο μπήκε σ' ένα κήπο πού φάνταζε για πάρο, έπειτα σταμάτησε μπροστά σ' ένα σπίτι με πυργίσκους πού ζητούσε να περάση για πάρογος.

«Νά ή τρύπα μου», έλεγε ό Σιμών για να πάρη ένα κομπλιμένο.

ΉΑπάντησα:

«Είναι θαμμάσιο».

Στό κατώφλι, μιá γυναίκα φάνηκε, στολισμένη για τήν έπίσκεψη, κτενισμένη για τήν έπίσκεψη, με φράσεις έτοιμες για τήν έπίσκεψη. Δέν ήταν πιá τó ξανθό και άνοστο κοριτσόπουλο πούχα δεί στην εκκλησία 15 χρόνια πριν, αλλά μιá χοντρή γυναίκα με φαρμαλάδες και βοστρύχους, μιá απ' αυτές τίς γυναίκες χωρίς ήλικία, χωρίς χαρακτήρα, χωρίς καμπυλότητα, χωρίς πνεύμα, χωρίς τίποτε απ' ό,τι κάνει μιάν γυναίκα. Ήταν μιá μάνα, τέλος μιá κοινή χοντρή μάνα, ή ώποτικός, ή άνθρώπινη γεννήτρα, ή σάρκινη μηχανή πού τεκνοποιεί χωρίς άλλη σκέψη στην ψυχή από τά παιδιά της και τó βιβλίό μαγειρικής.

Μού εύχήθηκε τó «καλώς ήρισες» και μπήκα στον προθάλαμο όπου τρία νιάναρα κατά σειράν ύφους, φαίνονταν τοποθετημένα εκεί για μιá έπιθεώρηση όπως οί πυροσβέστες μπροστά σ' ένα δήμαρχο.

Είπα: «'Α, ά, να τούς άλλους;»

'Ο Σιμών, μαγεμένος, τούς όνόμασε: «Ζιάν, Σαφι και Γιοντράν».

'Η πόρτα τού σαλονιού ήταν άνοιχτή. Μπήκα κι' άντελήφθηκα στο βάθος μιάς πολυθρόνας κάτω πού ριγοϋσε, ένα άνθρωπο, ένα γέρο παράλυτο.

'Η κυρία Ραντεβέν προχώρησε:

«Είναι ό παππούς μου, κύριε. Είναι 87 χρονών».

'Επειτα φώναξε μέσ' τó αυτί τού γέρου πούτρωσε. «Είναι ένας φίλος τού Σιμών, παππούς» 'Ο πρόγονος έκανε μιá προσπάθεια να με καλημερίση και κλαυθμίρισε: «Ουά, ουά...», κουνώντας τó χέρι. ΉΑπάντησα: «Είσαστε υπερβολικά αξιαγάπητος κύριε», κι' έπεσα σ' ένα κάθισμα.

'Ο Σιμών μόλις μπήκε. Γελούσε. «'Α, γνώρισες τόν καλό μπαμπά. Είν' άνεκτίμητος αυτός ό γέρος. Είναι ή ψυχαγωγία τών παιδιών. Είναι λιχουδής, αγαπητέ μου, ώστε να πεθαίνη σε κάθε γεύμα. Δέν φαντάζεσαι τί θάτρωγε άν τόν άφριαν έλεύθερο. 'Αλλά θά δής, θά δής. Κυτάξει τά ζαχαρωμένα πιάτα σάν νάταν δεσποινίδες. Ποτέ δέν έχεις συναντήσει κάτω πιό γελοίο, θά δής σε λίγο».

'Επειτα μ' όδήγησαν στο δωμάτιό μου, για να έτοιμαστώ, γιατί ή ώρα τού δείπνου πλησίαζε. Άκουα πάνω στην σάλα μεγάλο ποδοβολητό και γύρισα. 'Ολα τά παιδιά μ' ακολουθοϋσαν έν πομπή, πίσω από τόν πατέρα τους, σίγουρα για να με τιμήσουν.

Τό δωμάτιό μου έβλεπε σε μιá πεδιάδα, μ' άτέλειωτη πεδιάδα, όλόγυμνη, ένα ώκεανό χλόης, σταχιών και βρώμης, χωρίς ένα μπουκέτο δέντρα ούτε ένα λόφο. Συνταρακτική και θλιβερή εικόνα τής ζωής πού έπρεπε να περνοϋν μέσα σ' αυτό τó σπίτι.

'Ενα κουνούνη κτύπησε. Ήταν για τó δείπνο. Κατέβηκα.

'Η κυρία Ραντεβέν πήρε τó μπράτσο μου μ' έπίσημο ύφος και περάσαμε στην τραπεζαρία. 'Ενας ύπνρέτης κυλοϋσε τήν πολυθρόνα τού γέρου πού, μόλις τοποθετήθηκε μπροστά στο πιάτο του, περίεφερε πάνω στα γλυκά ένα άπληστο και περίεργο βλέμμα, γυρίζοντας με κόπο, από τó ένα στο άλλο πιάτο τήν τρέμουσα κεφαλή του.

Τότε ό Σιμών έτριψε τά χέρια: «Θά διασκεδάση», μού λέει. Κι' όλα τά παιδιά, καταλαβαίνοντας ότι θά μού έδιναν τó θέαμα τού λιχουδή παππού, άρχισαν να γελοϋν μαζί, ενώ ή μητέρα τους χαμογελοϋσε μόνο ύψώνοντας τούς ώμους.

'Ο Ραντεβέν άρχισε να οφθαλιάζη προς τόν γέρο, σχηματίζοντας χωνί με τά χέρια του.

«'Απόψε έχουμε κρέμα με ζαχαρωτό ρύζι». Τό αντιωμένο πρόσωπο τού προγόνου φωτίστηκε και τρεμούλιασε πιό δυνατά, για να μού δείξη ότι κατάλαβε και ότι ήταν εύχαριστημένος.

Κι' άρχισαμε τó δείπνο.

«Κύταξε», μουμούρισε ό Σιμών. 'Ο παππούς δέν αγαποϋσε τήν σούπα και άρνιόταν να φάη. Τόν βιάζανε, για τήν ύγεια του. Και ό ύπνρέτης τού έβαζε με τó ζόρι στο στόμα

τὸ γεμάτο κουτάλι, ἐνῶ αὐτὸς φουσοῦσε μὲ δύναμη, γιὰ νὰ μὴν καταπιῇ τὸν ζωμὸ πού πεταγότανε ἔτσι, σὰν πίδακας, πάνω στὸ τραπέζι καὶ πάνω στοὺς διπλανούς.

Τὰ μικρὰ παιδιά δαγκάνωνταν ἀπὸ χαρὰ, ἐνῶ ὁ πατέρας τους, πολὺ εὐχαριστημένος ἐπαπελάμβανε: «Εἶναι γελοῖος, αὐτὸς ὁ γέρος».

Καὶ σ' ὄλο τὸ δεῖπνο δὲν ἀσχολήθηκαν παρὰ μόνο μ' αὐτόν. Καταβρόχθιζε μὲ τὸ βλέμμα τὰ πᾶτα ποῦταν πάνω στὸ τραπέζι. Καὶ μὲ τὸ χέρι του, ποῦ κουνιόταν τρελλά, προσπαθοῦσε νὰ τ' ἀρπάξῃ καὶ νὰ τὰ τραβήξῃ κοντὰ του. Τὰ βάζανε σχεδὸν κοντὰ του γιὰ νὰ βλέπουν τις φοβισμένες του προσοπάθειες, τὴν ἀπογοητευμένη ἐκκλιση ὄλου τοῦ εἶναι του, τοῦ ματιοῦ του, τοῦ στόματός του, τῆς μύτης του ποῦ τὰ ψαχοῦλενε. Καὶ σαλιάριζε ἀπὸ ἐπιθυμία πάνω στὴν πετσέτα του, βγάζοντας ἀναρθρους γουλιμοῦς. Κι' ὅλη ἡ οἰκογένεια ἀγαλλιοῦσε μ' αὐτὸ τὸ μιστὸ καὶ βάρβαρο μαρτύριο.

Ἐπειτα τοῦ σερβίρανε στὸ πᾶτο του ἓνα πολὺ μικρὸ κομμάτι ποῦ τὸ ἔφαγε μὲ πυρετώδη λαμαργία, γιὰ νᾶχη πὸ γρήγορα ἄλλο πρᾶγμα.

Ὅταν ἔφτασε τὸ ζαχαρωμένο ρύζι, σὰν νὰ τὸν ἔπιασε σπασμὸς. Χλιμντρίζε ἀπὸ ἠδονή.

Ὁ Γκοντιράν τοῦ φώναξε: «Παραράγατε, δὲν θὰ ξαναπάρετε». Καὶ κάνανε πὼς δὲν θὰ τοῦ ἔδιναν τίποτα.

Τότε ἄρχισε νὰ κλαίη. Ἐκλαψε τρέμοντας δυνατώτερα, ἐνῶ ὅλα τὰ παιδιά γελοῦσαν.

Τελικά, τοῦ φέρανε τὸ μεριδίό του, ἓνα πολὺ μικρὸ μεριδίο. Κι' ἔκανε, τρώγοντας τὴν πρώτη μπουκιά, ἓνα κομμάκι καὶ λαίμαργο θόρυβο τοῦ λαιμοῦ, καὶ μιὰ κίνηση τοῦ λαιμοῦ σὰν ἐκεῖνη τῆς πάπιας ποῦ καταπίνει ἓνα πολὺ χοντρὸ κομμάτι.

Ἐπειτα, ὅταν τέλειωσε, ἄρχισε νὰ κτυπᾶ τὰ πόδια, γιὰ νὰ ξαναπάρῃ.

Μ' ἔπιασε ὁ οἶκτος μπροστὰ στὸ μαρτύριο αὐτοῦ τοῦ συγκινητικοῦ καὶ γελοίου Ταντάλου καὶ παρακάλεσα γι' αὐτόν:

«Ἄντε, δώσε του ἀκόμα λίγο ρύζι».

Ὁ Σιμών ἀπάντησε: «ᾠ, ὄχι, ἀγαπητέ μου, ἀν ἔτρωγε πολὺ, στὴν ἡλικία του, αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ τὸν βλάψῃ».

Σῶπασα, σκεφτόμενος τούτη τὴν κουβέντα. ᾠ ἠθική, ὦ λογική, ὦ σύνεση! Στὴν ἡλικία του! Δοιπόν, τοῦ στεροῦσαν τὴν μόνη ἠδονή ποῦ μποροῦσε ἀκόμη νὰ γευτῇ, μὲ μόνη ἔγνοια τὴν υἰεία του. Ἡ υἰεία του! Τί θὰ τὴν ἔκανε αὐτὸ τὸ ἀδρανὲς καὶ τρέμον λείψανο; Φροντίζανε γιὰ τίς μέρες του, ὅπως λέμε. Τίς μέρες του; Πόσες μέρες; Δέκα, εἴκοσι, πενήντα ἢ ἑκατόν; Γιατί; Γι' αὐτόν; Ἡ γιὰ νὰ κρατήσουν πὸ πολὺ καιρὸ στὴν οἰκογένεια τὸ θέαμα τῆς ἀνίσχυρης του λαίμαργίας;

Δὲν εἶχε πᾶ τίποτα νὰ κάνῃ σ' αὐτὴ τὴ ζωή, τίποτα πιά. Μιὰ μόνο ἀπόλαυση τοῦ ἔμενε, μιὰ μόνη χαρὰ. Γιατί νὰ μὴν τοῦ δώσουν ὅλη αὐτὴ τὴν τελευταία χαρὰ, νὰ μὴν τοῦ τὴν δώσουν μέχρις ὅτου πεθάνῃ;

Ἐπειτα, μετὰ ἀπὸ μιὰ μεγάλη παρτίδα χαρτιῶν, ἀνέβηκα στὸ δωμάτιό μου γιὰ νὰ πλαγιάσω. Ἦμουν λυπημένος, λυπημένος, λυπημένος!

Στάθηκα στὸ παράθυρό μου. Ἄπ' ἔξω δὲν ἀκουγόταν τίποτα, παρὰ μόνο ἓνα πολὺ ἀπαλὸ, πολὺ γλυκὸ, πολὺ ὀμορφο κελάδημα πουλιοῦ σ' ἓνα δέντρο, σὲ κάποια μερὰ. Τοῦτο τὸ πουλι τραγουδοῦσε ἔτσι, χαμηλόφωνα, μέσα σ' ἡν νύκτα, γιὰ νὰ νανουρίσῃ τὸ θηλικὸ του π' ἀποκοιμήθηκε πάνω σ' αὐγὰ του.

Καὶ σκεφτόμουν τὰ πέντε παιδιά τοῦ φτωχοῦ μου φίλου, ποῦ θὰ ροχάλιζε τώρα στὸ πλευρὸ τῆς ἀσχημῆς του γυναίκας.

Μετ. ἀπὸ τὰ Γαλλικά: ΗΒΗ Κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ο ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ ΚΙ' Ο ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΜΙΑ ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ὁ ποιητὴς πού ταξίδεψε τὴν πρώτη τοῦ Δεκέμβρη δὲν ἔμενε τοπικὰ στὴν Αἴγυπτο. Φτεροπετοῦσε μ' ἀγάπη κι' ἀνησυχία πνευματικὴ στοὺς ἀνεβασμένους ἀνθρώπους τῆς τέχνης, κι' ἀντήλλασε βιβλία, ποιήματα, μελέτες, ἰδέες καὶ ἄνοιγε συζήτηση πάνω σ' ὅλα τὰ λογοτεχνικά θέματα: τοῦ πεζοῦ καὶ τοῦ ἔμμετρου λόγου.

Στὸν μεγάλο ἀριθμὸ τῶν φίλων καὶ συνεργατῶν του, ὁ ἀλησμόνητος Ἀλιθέρσης εἶχε καὶ τὸν ἐκλεκτὸ Ἑλλαδίτη λογοτέχνη, τὸν Ε. Ἰωάννου, τὸν γνωστὸ ποιητὴ Τέλλο Ἄγρα. Πυκνὴ ἢ ἀλληλογραφία ἀνάμεσό τους. Θερμὴ ἢ φιλία κι' ἡ ἐκτίμηση τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλο, βαθειὰ κι' ἀνεπηρέαστη. Γιατὸ κι' ὁ Ἀλιθέρσης μιλοῦσε πάντα μὲ στοργὴ γιὰ τὸν ἀδικοσκοτωμένο Ἄγρα, πού ἔφυγε τόσο νέος ἀπὸ τὴν δημιουργικὴ ποιητικὴ ζωὴ τὸ 1944.

Ὁ Ἀλιθέρσης δὲν ἦταν μονάχα φίλος τοῦ Ἄγρα γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ βιβλίων. Φίλος εἰλικρινῆς, βοηθὸς καὶ παρηγορητὴς, γιατί ὁ τελευταῖος περνοῦσε μεγάλη οἰκονομικὴ κρίση. Εἶχε δύσκολες μέρες, κατατρεγμούς καὶ οἱ προσπάθειές του νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ κολλέγια καὶ τὶς μικρο-σχολές ὅπου παρέδιδε μαθήματα τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας κι' ἰδιαίτερα τῆς νεοελληνικῆς ποίησης, δὲν καρποφοροῦν ἀν. Ὁ Ἄγρας σπούδασε δικηγόρος, μὰ τὸν μάγεψε ἡ ποίηση καὶ δέθηκε μαζί της μέχρι πού τὸν θέρισε μὲ ἀδέσποτη σφαίρα...

Εἶχε κρυφὸ καύμὸ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τὴν πατρίδα του γιὰ νὰ διδάσκῃ νεοελληνικὴ λογοτεχνία σὲ ξένα Πανεπιστήμια κι' ἰδιαίτερα στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Καίρου. Πίστευε πὸς ἡ Αἴγυπτος, ἐμπορικὸ καὶ πνευματικὸ κέντρο, εἶχε τεράστιες εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Οἱ Ἑλληνικοὶ πολιτικοὶ παράγοντες δὲν ἔδιναν σημασία στις εἰσηγήσεις καὶ αἰτήσεις τοῦ Τέλλου Ἄγρα. Οἱ διπλωματικοὶ στὴν Αἴγυπτο ἦσαν πολὺ ἀπληροχολημένοι μὲ τὶς δεξιώσεις καὶ τὴν καλοπέρασή τους, πρὸ παντὸς γύρω στὰ 1930—35, πὺ ὁ Ἑλληνισμὸς βρισκόταν σὲ μὴ ἐξέχουσα οἰκονομικὴ ἀνθηση.

Γιατὸ ὁ πονεμένος Ἄγρας ἔγραφε — μᾶλλον ἐξομολογεῖτο — στὸν ἀγαπημένο φίλο του: τὸν Κύριο ποιητῆ, τὸν Γλαῦκο Ἀλιθέρση. Σ' αὐτὸν ἔγραφε τοὺς πόνους κι' ἀνησυχίες του καὶ ζητοῦσε τὴν θερμὴ συμπαράστασή του.

Στὰ τρία γράμματα πού δημοσιεύουμε παρακάτω φαίνονται οἱ στενοὶ δεσμοὶ Ἄγρα — Ἀλιθέρση κι' ἡ μεγάλη ἐκτίμησὴ πούχε ὁ Ἄγρας στὸν Γλ. Ἀλιθέρση.

ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ: Ἀθήναι, 5 Ἰαν. 1935.

Χρόνια πολλὰ κι' εὐτυχισμένα, ἀγαπητὲ φίλε, γενναιοψυχε ἀνθρώπε, καλὴ καρδιά, Κύριε μ' ὅλη τὴν ἀληθινὴ σημασία, ἀλησμόνητε Ἀλιθέρση!

Πειραγμένος, ἀπογοητευμένος, θυμωμένος στὸ τέλος, διαβάσεις τοῦτες τὶς γραμμές... Καὶ συλλογίζεσαι — τὸ ξέρω — γιὰ μένα: «Ἰποκριτὴ! Δὲν σὲ πιστεύω σὲ τίποτε!» Εἶμαι — τὸ ξέρω — ἐκτεθειμένος ἀπέναντί σου σὲ παρεξήγηση βαρυτάτη καὶ πολλὴ πλῆ. Παρουσιάζομαι ὄχι μόνον ἀχάριστος (ὅς ποῦμε πὸς αὐτὸ δὲν τὸ λογαριάζεις, καλέ μου φίλε!), ἀλλὰ κι' ἀνακόλουθος, καὶ μεροληπτικὸς καὶ φεύτης... Μὰ διάβασε τὸ γράμμα μου — καὶ νὰ ἰδοῦμε ἂν θὰ ἐξακολουθῆς νὰ τὰ νομίζεις ὅλ' αὐτὰ ὡς τὸ τέλος!

Πιές, ἀλήθεια, εἶμαι ζω ν τ α ν ὸ ς ἀκόμη; Δὲν ἤμουν ἐγὼ πού ἔγραφα, πὸς πέρα ἀπ' τὸ Νοέμβρη, ἡ ζωὴ θὰ μοῦ εἶναι ἀδύνατη; — Λοιπόν, ἰδοῦ: ἔ γ ν ν α ἀ ν α ἰ σ θ η τ ο ς γιὰ ὀλίγον καιρὸ ἀκόμα.

Γιὰ τὸν ἀνθρώπο — δὲν εἶσαι σύμφωνος; Ζωὴ θὰ πῆ ζωὴ πνευματικὴ: ἓνας σκοπὸς, ἡ πλήρωσῃ μιᾶς ἀνάγκης, ἡ ἀνάπτυξη, τὸ ἐνδιαφέρον. Ἄμα αὐτὰ λείφουν, ἢ ἀποκλειστοῦν, ἡ ζωὴ δὲν ἔχει βέβαια σημασία, καί, τὸ νὰ τελειώσῃ, εἶναι πιά κάτι ἀνεπαίσθητο. Τὶς ἀπλοῦστερες αὐτὲς ἀλήθειες τὶς ἔχω, βέβαια, μέσα στὸ νοῦ μου πάντα. Μὰ ἔρχονται καὶ σπιγμές, ὄρες, μέρες, μῆνες, πού μὲ κατακυριεύουν ὀλόκληρον, πού ζητοῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν, πού σβύνουν ὅλα τ' ἄλλα — καὶ πού μοῦ φαίνεται ὅτι, τὸ πὺ κοντινὸ πρᾶγμα γιὰ μένα εἶναι ὁ θάνατος.

Φυσικὰ ὅμως, μ' ἀρέσει ἀκόμα κι' ἡ ζωὴ. Εἶναι, βλέπεις, τὸ πὺ φυσικὸ πρᾶγμα στὸν κό μο, καὶ χρειάζεται πολὺ γιὰ νὰ ξερριζωθῇ τὸ κοντὸ αὐτὸ ἔμφυτο δίχως κόπο. Κι' ἔτσι,

ανάμεσα στο άπολύτως πεπεισμένο λογικό και στο ζωϊκό, το τυφλό ένστικτο, έρχεται κάποιος συμβιβασμός: ή αναβολή του θανάτου.

Αυτή ή αναβολή απαιτείται νάνα ώρισμένη: μόνο έτσι το λογικό την παραδέχεται! Κι' ένα θείο για την αναβολή, ένα τελευταίο όριο, είναι ο Νοέμβρης. Νοέμβρης, τελειώνει το καλοκαίρι στην Άθήνα. Ός τότε, έλπίζει κανείς. Μετά το Νοέμβρη, δεν υπάρχει έλπίδα. Άρχίζει ο χειμώνας, ή μιζέρια, ο ξεπεσμός του ανθρώπινου στοιχείου, ή γέννηση του ζώου.

Χειμώνας, βροχή, κρύο, κλειστό σπίτι, φωτιά. Ναι, μα ακριβώς εδώ βρίσκεται ή άπάτη! "Όταν ξαναγίνη κανείς ζώο, πώς ναότοκτονήση; Η άλήθεια είναι και μένει άλήθεια: το πνεύμα είναι πάντα πρόθυμο: άλλ' ή σάρξ;

Ίδου γιατί ζω άκόμη. Κλείνω τα μάτια, ξέρω την κατάσταση μου, κι' αφήνομαι, σάν το ζώο, να με πάρη ο καιρός... Ός ότου πάλι νάρθη το καλοκαίρι, ο άνθρωπισμός, ή έλπίδα, ή άπόφαση...

Ο τρελλός ο Σακκουλές εφώνάζε, στην εποχή του: «Μωρέ, μα δλόκληρη Άθήνα, δε μπορεί να θρέψη έναν Σακκουλέ;» Έτσι μούρχεται και μένα, να φωνάξω: «Ένας δλόκληρος Έλληνισμός, δεν μπορεί να θρέψη έναν Άγρο;»

Μα ξέρω, είναι τόσο δύσκολο να το πιστέψω, όταν μάλιστα μου κάνουν οι άνθρωποι κομπλιμένα κι' επαίνους (άλλο τίποτα!), πώς δεν μ' έχουν άξιο, παρό γιά να ξεσκονίζω τα παλιά βιβλία, και πώς, αν παρατήσω αυτή τη θέση, θα πρέπει να πεινάσω, να ζητιανέψω!... Δεν είναι δύσκολο να το πιστέψη κανείς; σέ ρωτώ. Είναι. "Όχι όμως και άδύνατο... Και το βάθος όλων των παραπάνω συλλογισμών είναι, αγαπητέ μου φίλε, αυτό και μόνο: δεν το πίστεψα άκόμη.

Τώρα, να ξεκαθαρίσουμε και τ' άλλα αν μ' αγαπάς. Γιατί δεν σου γράφω; γιατί δεν έχρινα το βιβλίο σου, καθώς σου είχα υποσχεθί;

Αυτές τις ερωτήσεις τις βάζω μαζί, γιατί και για τις δυο υπάρχει μια άπάντηση: δέν έχω καιρό. Πρέπει να τόβρης φυσικό κι' άληθινό, αυτό που σου γράφω. Και πώς όχι; Αυτό δεν είναι εκείνο για το όποιο ζήτησα να φύγω απ' την Άθήνα; αυτό δεν είναι εκείνο που με κάνει να συλλογίζουμαι το θάνατο; Άλλ' αν ύπήρχε για μένα το στοιχειώδες αυτό αγαθό — το νάχω τον καιρό να κάνω ό,τι έγώ θέλω — νομίζεις πώς θαάθελα ν' άλλαξω τίποτε στη ζωή μου; Πνίγομαι, χάνομαι, αφανίζομαι στην Άθήνα!

Δεν ύπάρχει για μένα ήμερα άναπαύσεως, δεν ύπάρχει περίπατος, Κυριακή, εκδρομή. «Φάτα» είναι σήμερα. Κι' έγώ κάθομαι για να σου γράψω. Κι' αν δεν βρισκόταν κι' αυτή ή εύκαιρία, θ' άνέβαλλα — και πάλι — κι' ως τότε; κι' ως τότε θαάχανα για πάντα ένα φίλο....

"Άλλοτε όμως σουγράφω συχνά. Ναι. Μα άφηνα όλες τις άλλες δουλειές κατά μέρος! Έλεγα: αύριο θα φύγω, θα διορισθώ, θα κερδίσω τον καιρό μου, θα τα τακτοποιήσω όλα στην Αίγυπτο!.. Έτσι, για μήνες. Μα ή Αίγυπτο ναάγρησε στα ρηχά-ρηχά, και, μα μέρα, οι δουλειές μου φούντωσαν να με πνίξουν! Σημείωσε ότι, έδω και δυο χρόνια, κι' ή Βιβλιοθήκη βρισκεται σε παραλυσία άνεκδιήγητη. Άποσύνηση κυριολεκτική.

"Όταν έμπηκα στην ύπηρεσία, ήμαστε δώδεκα υπάλληλοι. Σήμερα εμείναμε πέντε μόνο — ως τότε; άγνωστο! Κάνω δουλειά γραφείως, δουλειά κλητήρος... Την ώρα της ύπηρεσίας δεν εύκαιρό να γράψω ούτ' ένα άπλό σημείωμα. Μάλιστα. Άπό παντού είμαι κνηγημένος... Πώς να σου γράψω λοιπόν γράμματα, και μάλιστα για μια ύπόθεση τόσο φορτική, τόσο πληχτική;

Γιατί όμως δεν έχρινα το βιβλίο σου, καθώς μάλιστα σου τόχα υποσχεθί; Κι' αυτό ζήτημα καιρού είναι. Το βιβλίο σου δεν μπορούσα να το κρίνω όπως τ' άλλα, σν «γόνατο», στη στιγμή... Έπειτα, ιδίως, ήταν τόσο λεπτό το πράγμα! Κάθε τόσο, άκουγα ότι κυκλοφορούν τ' «Άπαντα» του Καβάφη, κάθε τόσο έρχόνταν συστάσεις ότι πρέπει να γράψω εγκωμιαστικά για το έργο του ποιητού που σχεδόν από τους πρώτους στην Άθήνα, τον άγάπησα και τον κήρυξα!

"Έπρεπε λοιπόν να γράψω κάτι με τόση τέχνη! Έπρεπε να πώ και τα «ύπερ» και τα «κατά», χωρίς να δυσαρεστηθίς, ούτε σύ, ούτε κι' οι άλλοι που ετοίμαζαν την έκδοση, και πού, τέτοια στιγμή, θα θεωρούσαν την «παρασπονδία» μου για σωστή προδοσία. Έπρεπε τέλος πάντων να πώ την άλήθεια, δηλαδή την γνώμη μου, μα με πολλή λεπτότητα, με πολλή γλυκύτητα... Και — πού να την βρώ; πώς να τη βρώ, μέσα στην ήλιγγιώδη διεκπεράωση βιβλίων, άλληλογραφίας, άλλων κριτικών; Δεν την είπα άκόμη... όπως (και για τον

ίδιο λόγο) δὲν ἔγραφα τίποτε οὔτε γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Καβάφη, κ' ἴσως δὲ γράψω ποτέ...

Ὁ Βαϊάνος ἐφάνηκε τότε ὡσάν ἀπὸ μηχανῆς θεός. Μοῦ ζήτησε νὰ γράψω γιὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Καβάφη) ποιητὰς, μεταφραστὰς, πεζογράφους. «Τώρα, ἐσκέφθηκα, θὰ γράψω καὶ γιὰ τὸν Ἀλιθέρη». Ἄς ἀφήσωμε τὴ βιβλιοκρισία, ἀφοῦ θὰ γράψω γιὰ τὸ ἔργο του, γενικά». Τὸ ὑποσχέθηκα στὸν Βαϊάνο, κ' αὐτὸς μοῦ ἐσχεδίασε τὸ πρόχειρο σημεῖωμα πὸν σοῦ ἐσωκλείω, γιὰ νὰ προσέξω ἰδιαίτερος ὠρισμένα ὀνόματα.

Ναί, μά, ὄλ' αὐτὰ, μὲ τὴ βάσιμη, τὴ δίκαιη, τὴν ἀπόλυτην ἰδέα ὅτι θὰ ἔπαιρνα τὴ μηχανία μου κανονικῆ ἄδεια. Δυὸ χρόνια μοῦ τὴν εἶχαν ατερήσει, «ἔλλειψη προσωπικοῦ». Λοιπὸν, θὰ τὸ πιστέψης; γιὰ τὸν ἴδιον λόγο μοῦ τὴν ἐστέρησαν κ' ἐφέτος!

Τὶ νὰ κάμω, ὅστερ' ἀπ' ὄλα αὐτὰ, ἀγαπητέ μου φίλε; Ὅλες οἱ συνθήκες μὲ πολεμοῦν. Δὲν ἐλπίζω τίποτε.

Ὁ κ. Ἰντιάνος, ἀπὸ τὴν Κύπρο, ἔστειλε κ' ἐζήτησε νὰ συνεργασθῶ σὲ κάποιον τεῦχος πανηγυρικὸ γιὰ τὸ Νίκο Νικολαΐδη. Ἐκαμὰ δυὸ μῆνες νὰ τοῦ ἀπαντήσω, καὶ στὸ τέλος, σχεδὸν ἀρνήθηκα, συνιστώντας του νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἀπαράμιλλο ἄρθρον του (πρῶτη φορὰ ἐδιάβασα κομμάτι τόσο φιλολογικὰ, τόσο τέλεια γραμμένο), ἐκεῖνο τῆς «Νέας Ἐστίας», κ' ἀπὸ μένα νὰ πάσῃ νὰ περιμένῃ κάτι. Φαντάζεσαι μὲ πόσο σπαραγμὸ ψυχῆς ἀρνήθηκα νὰ γράψω γιὰ τὸ Νίκο τὸ Νικολαΐδη!...

Ὡς τόσο, τὸ ἄρθρον γιὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς θὰ τὸ γράψω κάποτε. (Τὸ Πάσχα ἴσως; τὸ καλοκαίρι; τὸν καιρὸ τῆς πάντα προβληματικῆς ἀδείας μου; Τί ξέρω; Τί νὰ ὑποσχεθῶ;).

Θὰ περιορισθῶ ὅμως στὸν πεζογράφου. Καὶ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, σοῦ ἐσωκλείω τὸ σημεῖωμα τοῦ Βαϊάνου. Ἄν θέλῃς, συμπλήρωσέ το. Ἄν θέλῃς, κάμε ἄλλο. Μοῦ χρειάζονται τὰ ὀνόματα τῶν δοκιμοτέρων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τοῦ καθενός, καθὼς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐντύπων ὅπου ἔχουν δημοσιευθῆ.

Αὐτὰ εἶχα νὰ σοῦ γράψω. Θὰ σ' ἀφήσω τώρα, πὸ φίλο μου βέβαια ἀπὸ πρῖν. Καὶ θὰ περάσω σ' ἄλλα γράμματα. Στὸ χαρτί πὸν βασιῶ, βλέπω σημειωμένα:

«Ἐπιστολαὶ εἰς κυρίους Ἰσαακίδην, Κ. Μιχαηλίδην, Α. Περσίδην, Φραγκοῦδην, Ζώραν, Π. Πετρίδην, Μ. Ἀργυρόπουλον, Α. Τσαπάνην, Ν. Μπουφίδην, Β. Δενδραμῆν, Γ. Κοτζιούλαν...» καὶ συνέχεια, συνέχεια, ἀτέλειωτη.

Δίκος σου
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ:

Ἀγαπητέ, ἀνεκτίμητε φίλε! Ἔχω στὰ χέρια μου ὄλα τὰ γράμματά σας, κ' ἔν δὲν ἀπάντησα ἀκόμα, τοῦτο προέρχεται μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τὴν πολλὴ δουλειὰ πὸν ἔχω στὸ γραφεῖο, κ' ἔξω ἀπ' τὸ γραφεῖο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν θανάσιμη ἀπογοήτευση, ὅπου ἡ ζωὴ μου βυθίζεται κάθε τόσο.

Εἶναι πιά καὶ λίγο, καὶ συνηθισμένο, νὰ ἐξακολουθῶ νὰ λέω «εὐχαριστῶ» γιὰ μὰ βοήθεια τόσο πρόθυμη, συχνή, δαπανηρή — καὶ μοναδικὴ ἀνάμεσα σ' ὅλους σ' ὅσους ἔγραφα στὴν Αἴγυπτο... Τὸ «εὐχαριστῶ» πρέπει νὰ τὸ μαντεύετε — ὡς τὴν ὥρα πὸν θὰ τὸ ἀποδείξω ἔμπρακτα καὶ ἴσως μὲ ἀλησιμόνητον τρόπο, τὸ ξαναλέγω.

Τὰ ἐδιάβασα τὰ γράμματα, καὶ τὰ δικά σας καὶ τοῦ κ. Καψαμπέλη. Ἐπίσης καὶ τὴν κάρτα τοῦ κ. Δενδραμῆ. Αὐτὴ δὲν τὴν ἔσχισα, ἀλλὰ προτίμησα — καθὼς μοῦ δίνετε τὴν εὐχέρεια — νὰ τὴν κρατήσω μυστικῆ. Μυστικὸ ἄλλως τε κρατῶ ἀπ' ὅλους ὄλο τὸ ζήτημα, κ' ὁ λόγος εἶναι εὐνόητος.

Φαίνεται, τὸ ζήτημα ἀπέχει πολὺ ἀκόμη. Ὅσο γιὰ τὸ πρόσωπό μου, φυσικά, καταλαβαίνω ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ στιγμή νὰ μιλῶ. Ὡς τόσο, ὑποβάλλω στὴν κρίση σας τίς ἰδέες μου:

α) Ὁ μόνος τρόπος νὰ ἰδρυθῆ καὶ ἡ ἀπλούστατη ἔδρα διδασκαλίας τῆς Νεοελλ. Φιλολογίας σὲ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίρου εἶναι — καθὼς καταλαβαίνω — ἡ ἐνέργεια τοῦ πρεσβευτοῦ κυρίου Δενδραμῆ στὴν Αἰγυπτιακὴ Κυβέρνηση. Τὸ ζήτημα δηλαδὴ παίρνει μορφαὶ τὴ μορφή φιλοφρονήσεως τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο. Πρωτῶ: γιατί; Δὲν ἔμπορε νὰ πάρῃ ἄλλη βάση — τὴν ὀρθή, τὴν ἐπιστημονικῆ; Δὲν ἔμποροῦμε ν' ἀποταθοῦμε ἀπ' ἐὐθξίας εἴτε στὴν Αἰγυπτιακὴ Κυβέρνηση, εἴτε στὸ Αἰγυπτιακὸ Πανεπιστήμιον, καὶ νὰ ζητήσομε τὴν ἴδρυσή τῆς ἔδρας; Πιστεῖω ὅτι στὰ Ἑυρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια, ὅπου ἰδρύνθησαν παρόμοιες ἔδρες, ἔτσι ἔγινε: αὐτοπροαίρετα καὶ γιὰ σκοποὺς ἐπιστημονικοῦς.

Ἄν βρῆσατε τὴν ιδέα μου σωστή, πῆτε μου πῶς νὰ τὴν πραγματοποιήσω; σὲ ποιὸν νὰ γράψω; κ' ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθω κ' ὁ ἴδιος στὴν Αἴγυπτο.

β) Σὲ τέτοια μορφή τοῦ ζητήματος ἀκόμα ἐπιβλαβέστερο «ρόλο» παίζει καὶ ἡ ὑποτιθέμενη ἀμοιβή μου: καὶ ἡ Προσβεία καὶ ἡ Κυβέρνηση ἢ Αἰγυπτιακή θὰ φαντάζονται ὅτι πρέπει νὰ μοῦ δώσουν μισθὸ τοῦλάχιστον 20 λίρες τὸν μῆνα. Ἄλλ' ἂν τοὺς ἐγνωστοποιούσα ὅτι θὰ μοῦ ἔφθαναν καὶ 10, καὶ ὅτι πάλι καὶ 5 θὰ μοῦ ἔφθαναν, μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ συντρέξῃ ἡ Ἑλληνική παροικία γιὰ νὰ βρεθοῦν οἱ ἄλλες 5; Ἄν ἔτσι ἀπλουστευόταν τὸ ζήτημα, δὲν νομίζετε ὅτι θὰ γινόταν ἀπείρως περισσότερο κατορθωτό;

γ) Ὁ φίλος μου ὁ κ. Καρναμπέλης ἀπαισιοδοξεῖ, φανταζόμενος ὅτι «δὲν θὰ γίνῃ τίποτε...» Ἄλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ! Τὸ ὅτι μπορεῖ καὶ τίποτε νὰ μὴ γίνῃ, δὲν εἶναι λόγος νὰ γίνεταί. Λόγος νὰ γίνεταί εἶναι τὸ πῶς θὰ μπόρῃ νὰ γίνῃ! Δὲν μιλοῦν στὴν Αἴγυπτο γιὰ τέτοιο ζήτημα. Καλά! Ἄλλὰ πῶς θὰ μιλήσουν; Αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ μοῦ γράψῃ.

Ὁ τύπος δὲν γράφει τίποτε. Καλά. Ἄλλὰ πῶς θὰ γράψῃ; Χρειάζονται χρήματα; Χρειάζονται ἄρθρα — νὰ τὰ γράψω καὶ νὰ τὰ στείλω αὐτοῦ, καὶ νὰ πληρώσῃ νὰ δημοσιευθοῦν; Τί πρέπει νὰ γίνῃ; Πῶς θὰ δημοσιευθῇ ζήτημα — ἔστω καὶ «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος»; Αὐτὸ μ' ἐνδιαφέρει! Καὶ μ' ἐνδιαφέρει — οὔτε πρὸς πολὺ, οὔτε πρὸς λίγο — ὡς ζήτημα ὑπάφξως.

Ἐνα τελευταῖο σας γράμμα θὰ ἤθελα νὰ ἔχω ἐπάνω στὰ τρία αὐτὰ σημεῖα: ἂν μπορούμε νὰ κινήθωμε ἄσχετα ἀπὸ τὴν Προσβεία, ἂν ἡ ἐξειτελιστικὴ ἀμοιβή μου φθάσει θὰ συντελοῦσε νὰ φέρῃ ἀμέσως τὸ ποθοῦμενο ἀποτέλεσμα, κ' ἂν τέλος (καὶ μετὰ ποῖον τρόπο) ἡμπορεῖ τὸ ζήτημα νὰ γίνῃ «ζήτημα τῆς ἡμέρας» στὴν Αἴγυπτο.

Γιὰ τὸ βιβλίον σας περὶ τοῦ Καβάφη, θὰ γράψω, φυσικά, ἐγώ. Θὰ γράψω, ἀφοῦ ἴδω τί εἶναι τὰ «Νεοελληνικά Γράμματα» τοῦ Ἐλευθερουδάκη. Ἄλλοι τὸ προλέγουσιν «καθαρὰ φιλολογικῶς». Ἄλλοι πολύπλευρο. Ἄλλοι διαφημιστικῶς. Ἄλλ' ἀτυχῶς ἄλλοι δὲν μποροῦν νὰ γράψω. Ἡ «Νέα Ἔσθια» δὲν δέχεται ἀπὸ καιρὸ κριτικὰς μου καὶ τὰ «Νέα Γράμματα» τοῦ κ. Κατοσίμαλη ἔχουν συνεργασία τρομακτικὴ πού δὲν περισσεύει καθόλου τόπος νὰ καταχωρηθῇ καὶ κάτι ἔστω ἀπὸ τὸν στενὸν κύκλον τῶν συνεργατῶν τους. Ἄλλο περιοδικὸ τῆς προκοπῆς αὐτῆς τῆ στιγμῆ δὲν ὑπάρχει! Οἱ ἐφημερίδες πού εἶχαν φιλολογικὴ στήλη, εἶναι κλειστές. Διάβασα καὶ τὰ παράπονά σας γιὰ τὸν κ. Χάρη. Πῶς νὰ μὴν πῶ ὅτι ἔχετε δίκιο ἐγὼ πού καὶ πρὸ τριετίας ἔγραφα ὅτι στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει κριτικὴ;

Ἡ λύσις εἶναι μιὰ: νὰ διορισθῶ στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίρου. Ὁχι, δὲν ἀστειεύομαι. Τὰ Ἑλληνικά Γράμματα τοῦ καιροῦ μας ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ κάποιον ἄνθρωπον πού νὰ ἐργασθῇ τρομακτικὰ, ἀποκλειστικὰ, συστηματικὰ, — καὶ νὰ βάλῃ μιὰ τάξιν σὲ ὅλα... Καὶ βλέπω πῶς ἄλλος κανεὶς δὲν εἶναι γιὰ τοῦτο πρόθυμος, παρὰ μόνον ἐγώ.

Με ἀδελφικὴ φιλία

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ: Ἀθήναι, 10 Φεβρ. 1935.

Πολὺ ἀγαπητέ μου φίλε!

Ὅλοι μου οἱ γνώριμοι παραπονιῶνται μαζί μου πού δὲν τοὺς γράφω — πού δὲν εὐκαιρῶ νὰ τοὺς γράψω. Τοῦτο, ὡς ὅτου τύχη νὰ τοὺς ζητήσω καμμιά πληροφορία, καμμιάν ἐλάχιστη χάρη. Τότε παύουν νὰ μοῦ γράφουν ἐκεῖνοι... Κι' ἀληθινά, ἂν ἤθελα νὰ διακόψω τὴν ἀλληλογραφία μ' ὅλους μου τοὺς γνωρίμους, ἠθάρπεε νὰ ζητοῦσα ἀπὸ τὸν καθένα μιὰ πληροφορία πού νὰ ἐνδιέφερε ἐμένα! Τότε, ἀντὶς ἐγὼ νὰ σταματήσω, θὰ σταματήσουν ἐκεῖνοι — ὀριστικά!

Μετὰ τὸν κύριον Πάργα, ἔτσι ἔγινε. Μετὰ τὸν κύριον Κασιγόνη, τὸ ἴδιο. Μετὰ τὸν κύριον Κ. Ν. Κωνσταντινίδην, τὸ ἴδιο. Δὲν θὰ ξανάχω, φαίνεται, γράμμα τους...

Ἀγαπητέ μου φίλε, αὐτὰ βέβαια θὰ σὰς παρακαλέσω νὰ τὰ κρατήσετε μυστικά, δικὰ σας. Ὁ ἀληθινὰ ἀνδρικός σας χαρακτήρας (Κύριος δὲν εἶστε; αὐτὸ φθάνει) μετὰ καθυσχάζει, ὅσο γι' αὐτό. Κι ἔπειτα, θὰ σὰς ἐξομολογηθῶ πῶς τὸ γράμμα σου ἦρθε σὰν κατεβασμένο ἀπὸ τὸν οὐρανόν! «Γράψε, — σὰ νὰ μοῦλεγε, — γράψε στὸν Ἀλιθέρη. Αὐτὸς εἶναι φίλος σου».

Ἄλθινα, εἶστε καὶ φίλος μου, εἶστε καὶ πολὺ εὐγενεὴ καρδιά. Ἄκους, νὰ θυμῶστε ἀκόμα τὸ παλιό μου τὸ τετράστιχο

«Θάλασσες, θάλασσες, ...κινούμενοι οὐρανοί»

καὶ νὰ τὸ θυμῶστε μὲ τόσην ἀγάπη, καὶ νὰ μὲ ρωτᾶτε — ἀπίστευτο! — γιὰτὶ δὲν τῶβαλα μέσα στὸ βιβλίο! Γιὰτὶ δὲν τῶβαλα, καλέ μου φίλε; Μὰ γιὰτὶ τὸ ξέγραψα, γιὰτὶ τὸ πέταξα! Γιὰτὶ ἔλα κείνα τὰ ἔχω ἀπλῶς στὸ νοῦ μου γιὰ παλιές δοκιμές, γιὰ προσπάθειες, ὥσπου νὰ βρῶ τὸν τόνο, — ὡς πού νὰ μείνουν οἱ εἰκοσι ἐκείνες στροφές, πού καὶ πάλι ἀπὸ πολὺ σιμὰ θυμίζον Μωρεάς, ὀλοζώντανον Μωρεάς...

Ἄς εἰσαστε καλά, μὲ τὴν ἀπερχομένην εὐγένεια πού ἔχετε καὶ τὴν καλωσύνη, τὴν τόση καλωσύνη!

Μὰ τώρα κ' ἐγὼ τί νὰ σᾶς γράψω γιὰ τὸ βιβλίο σας; Σκληρὸ τὸ δῆλημα. Μ' ἀρέσει καὶ τὸ βιβλίο σας, πῶς ὄχι; Μ' ἀρέσει ὅμως, ἄχ! κ' ὁ ποιητής. Ὅλα καλά τὰ λέτε. Καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ τίμα καὶ συγκεκριμένα. Ἐγνωρίσατε ἀπὸ κοντὰ καὶ τὸ παραμικρό, ἀπ' ὅσα θίγετε στὸ βιβλίο. Ἐχει, τελειωτικά, δειστικά, πολλές ἀδυναμίες καὶ πολλές συμβατικότητατες τοῦ Καβάφη, πέφτουν, μορῶ, νὰ πῶ, ὀριστικά πιά. Μὰ πάλι— δὲν τοῦ μένει τίποτα; τίποτα;

Ἐξαφνα, λέτε τοῦτο: «καθέννας μορῶσε καὶ μορῶει νὰ γράψῃ στὴ γλώσσα τοῦ Καβάφη. Ποιά εἶναι ἡ ἀξία της;»

Μὰ, γιὰ ἄς σκεφτοῦμε — μήπως ὁ Καβάφης τὴν ἔγραψε πρῶτος; Μήπως ἔκανε ἀπὸ τὰ πολὺ ἀπλά καὶ τὰ πολὺ νοητὰ πού γίνονται ἀμέσως κοινόχρηστα, καὶ πού παρουσιάζονται σὲ λίγο ἀδέσποτα καὶ αὐτονόητα, μὰ ὡς τότε, ὡς τὴν πρώτη στιγμή, κ α ν ε ν ὄ σ ὁ ν ο ὕ σ δὲν εἶχε πάει σ' ἐκεῖνα;

Πολλοὶ στὸν μεσαίωνα τύπωναν τίς ξυλογραφικὰς πλάκες' μὰ ὁ Γουτεμβέργιος πρῶτος σκέφθηκε τὸ πολὺ ἀπλὸ τοῦτο: νὰ χωρίσῃ τὰ ψηφία! Θαῦμα ἦταν; Καθόλου! Μὰ ὁ Γουτεμβέργιος πέρασε τὴν ἀνθρωπότητα ἓνα βῆμα στὸν πολιτισμό...

Καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενό του,— φυσικά, πῶς νὰ τὸ ἐγκρίνω; Τὸ μεταφῶρω ὅμως, ἀπὸ τὸν ὀμοφιλόφυλον ἔρωτα, στὸν ἔρωτα τὸν ἀφηρημένο, στὴν ἰδέα τὴν ἔρωτική. Κι' ἔπειτα, γιὰ σκεφθῆτε: γιὰτὶ οἱ Γάλλοι, ἔξαφνα, δὲ λέγουν τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὸ Βιγιόν; μὰ τὸν ἔχουν γιὰ κλασσικό τους τὸν αἰσχροὺ ποιητὴ πού μόλις ἐξέφυγε τὴν κρεμάλα!

Μ' ἔλα ταῦτα, δὲν ξέρω... Δὲ θέλω νὰ πῶ πῶς μὲ τοῦτα τὰ λίγα ξόφλησα μὲ τὸ βιβλίο σας. Ἰσα-ἴσα, βλέπω πῶς ὑπάρχει ἓνα μεγάλο «πρόβλημα Καβάφη», πού ὀλοένα εἰσχωρεῖ βαθύτερα καὶ στὴ συνείδησή μου. Ἄλλοιῶς βλέπω τὰ πράγματα, ὕστερα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Μαλάνου καὶ τὸ δικό σας, κ' ἄλλοιῶς τὰ βλεπεα πρὶν. Ποιὸς ξέροι καὶ πῶς θὰ τὰ ἰδῶ στὸ τέλος.. Θὰ ἰδοῦμε... Δὲν ἐτελείωσα. Τὸ βιβλίο σας θάναυθῆ πλατεία, ὅπως τοῦ πρέπει.

Καὶ τώρα, δυὸ λόγια, μιὰ πληροφορία: Πῶς, μὲ ποιὸν τρόπο, μὲ ποιὸ πρόσωπο (μόνο ἢ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση νὰ μὴν εἶναι), ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἢ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μορῶ νὰ φροντίσω νὰ μὲ πάρουν νὰ κάνω μαθήματα νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίρου;

Ναί, μὴ σᾶς φαίνεται ἀπότολμο τὸ πρᾶγμα! Σταθῆτε! Δὲ θέλω ἔδρα καθηγητική! Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὄχι τέτοια πράγματα! Μὰ θαρῶ πῶς εἶμαι ἄξιος νὰ κάμω ὅ,τι κάνει ὁ κ. Καστανάκης σ' ἓνα Παρίσι, ἢ κυρία Ἀντωνιάδου σὲ μὴν Ὀλλανδία! Ἐνα ἀπλὸ μάθημα, ἓνας μικρὸς μισθός,— μόνο γιὰ νὰ ζῶ!

Ἄλλὰ νὰ ζῶ καὶ νὰ γράψω τὴν «Ἱστορία τῆς Σύγχρονης Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» πού πρέπει, πρῆπει ἐπιταχτικά νὰ τὴν ἀρχίσω ἀπὸ τώρα! Τὰ χρόνια περνοῦν, δὲν κάνω τίποτε, καὶ προαισθάνομαι πῶς ὄχι μόνο θὰ στερέψω ὅλος διόλου σὲ λίγο, παρὰ πῶς δὲ θὰ ζήσω καὶ πολὺ...

Γράφετέ μου γρήγορα — τί πρέπει νὰ κάμω; Ν' ἀναστατώσω τὸν κόσμον; Θὰ τὸν ἀναστατώσω! Μόνον πού δὲν ἔχω ὀδηγό, πού δὲν μοῦ δείχνει κανεὶς τὸ δρόμον — γιὰτὶ ὅλοι σωμαίνουν. Στὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδος στὸ Κάιρο ἔστειλα αἴτηση, ἀπὸ τὸ καλοκαίρι' μὰ κ' αὐτὸς μοῦ φέρεθηκε μὲ τὴν πῶ περιφρονητικὴ σιωπῇ. Γιὰτὶ τάχα ἔτσι, ἔτσι κ' ἂν ἦταν ἀδύνατο τὸ πρᾶγμα;

Πολὺ πολὺ δικός σας
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

(συνεχίζεται)

ΜΙΧ. ΠΙΣΣΑΣ

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΚΑΝΑΔΑ

Δειλιωό Μεγάλης Παρασκευής. Άλλες χρονιές, τέτοια ώρα, έτοιμαζόμουν για την Άκολουθία και την περιφορά του Έπιταφίου. Φέτος βρρίσκω τόν έαυτό μου χαμένο σε άνθρωπο-θάλασσα, πού σαλεύει ασταμάτητα στον GRANT GENERAL, στην μεγάλη σιδηροδρομική αφετηρία της Νέας Ύρκης. Για τούς πολλούς γύρω μου, εργάτες, υπάλληλους, μαθητές στρατιωτικών σχολών, μαθήτριες Κολλεγίων, πού κατοικούν στα περίχωρα αυτής της γιγαντούπολης και ξεφεύγουν για τó λυτρωτικό WEEK-END, τó Πάσχα έχει περάσει πρίν ένα μήνα. Σ' αυτό, λοιπόν, τó θρησκευτικό άδιάφορο πλήθος περνάει άπ' την ψυχή μου ή σιαά της νοσταλγίας: ή έκκλησιά της πατρίδας πού μοσχοβολάει άπό τó λιβάρι και τίς άνθισμένες Πασχαλιές και άπαλνεί με τίς βυζαντινές ύμνωδιές της τόν πόνο άπ' τó θείο δράμα.

Γρήγορα άραδιάζω τόν έαυτό μου στη σειρά για τó εισιτήριο. Κάποιος άπω-άνατολίτης με ρωτάει κάτι με την διατακτικότητα και ευγένεια της ράτσας τους. Κι' εγώ ήμουν ξένος, καλύτερα νά ρωτήσει τόν μαύρο Σταθμάροχη, πού μασάει τó πούρο του.

—Τορόντο, κόουτς, λέω στον ειστράτορα.

—25 ντόλλαρς.

Άνοιγω τόν δρόμο μου άνάμεσα άπό βιαστικούς ανθρώπους, άνώνυμες μονάδες σ' αυτή την ασύλληπτη άστική μηχανή. Κρατούν βάλιτσες, δέματα, ύπνóσακκος, περιοδικά: τηλεφώνου, πίνου κόκα-κόλα στο γωνιακό μπαρ, διαβάζουν στίς εφημερίδες για ένα χθεσινό έγκλημα, πού άντιγράφει στίς λεπτομέρειες τó προχθεσινό κοιμούνται καθιστοί ή και όρθιοι (σε κανένα μέρος του κόσμου δέν συνάντησα τόσο διάχυτη και άνικανοποίητη νύστα!) περιμένουν μοιρολατρικά σε κάποια άπ' τίς άτέλειωτες κοούρες» πού άράδιασε ή αστυφιλία: άκούν τά μεγάφωνα του Σταθμού, τίς σειρήνες τών άυτοκινήτων, τίς φωνές του πλήθους, τά twist άπ' τά τραξίστορες, τά ούρλιάσματα τών πυροσβεστικών άντλιών...

Άφήνω αυτή τή σύγχρονη Βαβέλ και τρέχω για τó βεγόνι μου. Ένα μακρόστενο σεντόνι, πού θά με άπομακρύνει τέσσερες μέρες άπ' την πρωτεύουσα τών «νευροσπάτων». Οί συνεπιβάτες λιγοστοί. Άνετα καθίσματα, μεγάλα παράθυρα. Καιρό είχα νά ταξιδέω με τραίνο: άπ' την έποχή της θητείας μου στο στρατό: Άθήνα — Θεσσαλονίκη. Μιά διμοιρία συνάδελφοι τότε, γεμάτοι κέφι και ζωή. Όλομόναχος, τώρα, ίσως για 14 ώρες. Μιά ξανθούλα με λοξοκιντάζει. Ένθαρρυντική παρένθεση. Για λίγο ύμως. Δέν άφγει νά θυτισθή στην άνάγνωση του LIFE. Κι' εγώ κλείνω την παρένθεση και βάζω άποσιωπητικά με έρωτηματικό.

Πολλή ώρα τó τραίνο σέρνεται μέσα άπό βιομηχανικές περιοχές και φτωχογειτονιές νέγρων και πορτορικάνων. Άποκρουστική ή φτώχεια, όπου συναντιέται σ' αυτή τή χώρα της άφθονίας. Φτώχεια συντροφεμένη με έξαθλίωση. Βρομικά σπύρια, λεροί δρόμοι, μολυσμένη άτμόσφαιρα. Στα παραθύρια τών διαφόρων πολυκατοικιών μνημηγκιάζουν οί μαύροι κακοτυμμένοι, μισόγυμνοι και μοιρολάτρες. Θλιβερές εικόνες προσφέρει κι' ó δρόμος. Στα πεζοδρόμια, στίς γωνιές, στίς σιάλες, άνθρωπάνα ναυάγια σε τραγική έγκατάλειψη. Γέροι σακάτηδες, άποχανωμένοι, άλκοολικοί ή τοξικομανείς, νυσταλέες γυναίκες του εύκολοπρόσφερου "Fun", Teddy boys σε σκληροτράχηλες άπομμήσεις τών gangsters ή τών Cow boys, τύποι άκαθόριστου φύλου — κατακάθια της Άμερικανικής κοινωνίας — περιπλανιώνται μονότονα, άσκοπα, βασιαντικά. Κι' άνάμεσα σ' αυτούς, στη δύσοσμη άνάσα τους, παρατημένα παιδιά, πού παίζουν και μαλλώνουν...

Κουραστικά μονότονο και καταθλιπτικό τó τοπειό. Πότε ένας λόφος άπό άδειανές κονσέρβες ύψώνει την πολυχρωμία του, πότε ένα νεκροταφείο άυτοκινήτων μεταδίνει την μελαγχολία των έγκαταλειμένων πραγμάτων, πότε οί ψηλόκορμες τοιμνιέρες έργοστασιακών συγκροτημάτων μελανώνουν τόν μοντόχρομο ούρανό.

Άριστέρα μου ó Hudson ποταμός, λυτρωμένος τώρα άπό τó σιδερένιο άγκάλιασμα τών γεφυρών, αρχίζει τó φιλάρεσκο παγνίδισμά του με τίς δενδροφύτες όχθες. Ό ήλιος, γέροντας στη δύση του, περνάει ρομαντικές ροδόχρωμες πανελιές στα μολυβένια νερά, με τά λαδένια μπαλώματα άπ' τίς μηχανές τών πλοίων.

Άπ' την μιá πλευρά του τραίνου — την πλευρά του ποταμού — βλέπω την φύση πού άσχήμαινε ó άνθρωπος κι' άπ' την άλλη πλευρά τόν άνθρωπο πού έχασε την φυσικότητά του.

Ένας νέγρος πουλάει μαξιλαράκια. Δευκή εισαγωγή σε νυχτερινή ταλαιπωρία. Άγοράζω ένα μαξιλαράκι με χάρτινη μαξιλαροθήκη και σκέφτομαι πώς θά περάσουν οί 13 τόσες

ώρες, ὅσπου νὰ φτάσω στὸ Τορόντο. Οἱ γύρω ἐπιβάτες παίρνουν θέσεις, πού δὲν ἐπιτρέπουν περιθώρια συζητητικῆς πρωτοβουλίας. Ἐνα χοντρὸ πόδι ζωσμένο ἀπὸ κισσοὺς μοῦ ἀπέκλεισε τὴ θέα στὸ ἀριστερὸ μέρος τοῦ τραινίου.

Στὸ βαγόνι - ρεστωρὰν περιμένω ὑπομονετικὰ τὴ σειρά μου. Ἄπ' τὸ παράθυρο βλέπω τὰ φῶτα μᾶς νυχτερινῆς πόλης, ἀπαράλλαχτα ὅμοιας μὲ τὶς ἄλλες πόλεις πού προηγήθηκαν καὶ ὁσες ἔπονται: πιστὰ ἀντίγραφα ἀμερικανικῶν σιδηροδρομικῶν κόμβων μὲ τὴν καταθλιπτικὴ μονοτονία τους. Ταράζει τὴν χριστιανικὴ μου συνείδηση — μεγαλοπαρασκευιάτικα — τὸ γαργαντούκο στέκι τοῦ παρακαθημένου μου. Βυθίζει τὸ μαχαίρι του στὸ κρέας σὰν Ρωμαῖος κεντηρίων. Ψάχνω γιὰ κάτι νησιτίσιμο. Ἡ λιγώτερο ἑμμερτωλὴ εἶναι μιὰ σαλάτα ἀπὸ ψάρι πούνα. Ἀσθενὴς καὶ ὀδοιπόρος ἁμαρτίαν οὐκ ἔχει. Ἐχει ὅμως στομάχι καὶ ἡ κονσέρβα — μὲ τὴν μικροπεριπέτεια τοῦ ταξιδιοῦ — μὲ ὀδηγεῖ στὸν μικρὸ Γολγοθᾶ μου. Ἀμφιβάλλω ἂν κοιμήθηκα. Ἡ νύστα μου μοιραζόταν πότε μὲ τὸ νυχτερινὸ τοπίο, πού ἔτρεχε ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ τραινίου, πότε μὲ τὴν κοιμωμένη... χαλεπῶς ξανθούλα καὶ πότε μ' ἕνα ἄσθρο γιὰ τοὺς σαιεπῆρειους ῥόλους τοῦ Ἀῶρενς Ὀλιβιέ. Μιὰ φωνὴ μὲ ἔβγαλε ἀπ' τὴν ἡμιύπνηλία.

—PASSPORTS.

Εἶχαμε διαβῆ τὸ σύνορα τοῦ Καναδᾶ καὶ τὰ σύνορα τῆς νύχτας πρὸς τὴν ἀγῆ. Στὸ παράθυρο τοῦ σταματημένου τραινίου κορνιζαρίζοταν ἕνα μουντό, θλιμμένο τοπίο μὲ ἀπανωτὰ συννεφένια λέπια. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ δὲν εἶχε καμμιά σχέση μὲ τὰ ἀπέραντα δάση, τὶς λίμνες καὶ τοὺς γαλαξιοπράσινοὺς δρυμοὺς πού συναντούσαμε στὸ κεφάλαιο «Καναδᾶς» τῆς γυμνασιακῆς Γεωγραφίας. Πάντα βιάζεται κανεὶς νὰ συναντήη σ' ἕνα τόπο, ὅτι ἔφερε σ' αὐτὸν μὲ τὶς γνώσεις του ἐξωγκωμένες ἀπ' τὴν φαντασία. Ἡ πραγματικότητά, σχεδὸν πάντοτε, δὲν συγχωρεῖ σχήματα ὑπερβολῆς.

Ὁ ἐλεγκτὴς τῶν διαβατηρίων μὲ καλωσορίζει χαμογελαστός.

Πόσοι θάχαν τὴν ὄρεξη νὰ χαμογελοῦν στὶς 5 τὰ ξημερώματα καὶ μάλιστα ἀντικρύζοντας ἀγουροξυπνημένα μούτρα; Ἡ πρώτη μου ἐπαφή, λοιπόν, μὲ τοὺς Καναδέζους ἦταν εὐχάριστη. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅτι τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν ἐπιβάτη τῆς πίσω θέσεως. Σπαρταριστὴ ἡ σκηνὴ μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ Ἰταλοῦ μετανάστη καὶ τοῦ Καναδέζου τελώνη. Ὁ πρῶτος, χαρακτηριστικὸς ἐκπρόσωπος τῆς ἰταλικῆς ῥάτσας, ἐπέστρεφε πάλι στὸν Καναδᾶ, ὕστερα ἀπὸ μερικῶν μηνῶν ταξίδι στὴν Ἰταλία. Ἡ νέα του πατρίδα μὲ τὰ πλούτη της ὄχι μόνον δὲν κατώρθωσε νὰ τοῦ ἀμβλύνῃ τὴν νοσταλγία γιὰ τὴν ἡλιόλουστη πατρίδα του, ἀλλὰ οὔτε νὰ τοῦ κεντρίσῃ τὸ γλωσσικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀραδιάζη δυὸ σωστὲς ἀγγλικὲς λέξεις. Ἡ στιχομυθία μεταξὺ τελώνη καὶ ἐπιβάτη θυμίζει δδοντωτὸ σιδηρόδρομο. Μὲ τὸ τοιγᾶμι τοῦ βγάζει τὰ λόγια ὁ Καναδός.

—Ἐχεις φέρεи τίποτε ἀπὸ τὴν Ἰταλία;

Ὁ Ἰταλὸς δὲν καταλαβαίνει ἢ τοῦλάχιστον δείχνει ὅτι δὲν καταλαβαίνει.

—Have you anything to declare?

Ὁ φιλαράκος, ἂν καὶ ἀνῆκει σὲ μιὰ ῥάτσα πού ἐκφράζεται μὲ κινήσεις, τούτῃ τὴ φορὰ περιορίζεται σὲ ἀμφίβολη αἰώρηση τοῦ κεφαλιοῦ. Ὁ Καναδὸς ἐπιμένει καὶ ὑποπτεύεται λαθραία εἰσαγωγή κρασιοῦ, ἔχοντας, φαίνεται, πικρὴ πείρα ἀπὸ ἀνάλογες... βουβαμάρες στὸ παρελθόν.

—Vino? Wine?

Ἡ ἐρώτησις σὰν βέλος χτύπησε τὴν ἀχιλλεῖα φτέρνα τοῦ Ἰταλοῦ. Μέσα του ξυπνάει ἡ κινήτικότητά τῆς μεσογειακῆς ῥάτσας του καὶ προσπαθεῖ μὲ χειρονομίες καὶ ἀναρθροὺς ἡμιαγγλικοὺς φθόγγους νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἐντοπισμένην πᾶ περιέργειαν τοῦ Καναδοῦ.

—No Wine, No, No Vino.

Μὲ τὴν στάσι του ὅμως εἶχε κατορθώσει τὸ ἀντίθετο: νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὶς ὑπόνοιες τοῦ τελώνη, πού διατάσσει ἔρευνα τῶν δύο βαλιτσῶν. Ἀνάμεσα ἀπὸ ἰταλικὲς φανέλλες καὶ σῶβρακα χαμογελοῦν μὲ βακχικὴ εἰρωνεία, τὰ σφραγισμένα στόμα τῶν λαθραίων μπουκαλιῶν.

Ὁ Καναδὸς δὲν δείχνει ἐκπληξη. Θὰ ἐκπλήσσονταν μᾶλλον ἂν δὲν εὗρισκε τὸ κρασί. Ὁλοκληρώνει τώρα τὶς ὑποψίες του.

—Αὐτὲς εἶναι μόνον οἱ ἀποσκευές σου;

Πάλι ἐπιτηδευμένη ἀπορία ζωγραφίζεται στὴν ἡλιοψημένη φάτσα τοῦ Ἰταλοῦ.

Ὁ τελώνης ἔχει τὸ παιγνίδι του καὶ τὸ χαίρεται μέχρι τέλους:

—Πόσα μπουκάλια ἔχεις στὸ φορητὸ βανόνι;

‘Ο ‘Ιταλός τεντώνει με τρεμουλά πρώτα τὰ δάχτυλα τοῦ ἑνὸς χεριοῦ, ὕστερα καὶ τοῦ ἄλλου.

—Φίφτυ; ρωτᾷ ὁ τελώνης, τάχα πὼς δὲν κατάλαβε.

‘Ο ‘Ιταλός τραυλίζει κάτι μεταξὺ No καὶ Yes.

Δὲν μένει πὰ ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία στὸν τελώνη, ποῦ ἐπισπεύδει τὴν σύνταξη «δηλώσεως ἀποκρυβέντων εἰδῶν».

Τὴν ἔπαθε ὁ συμπαθέστατος μεσογειακὸς γείτονάς μας. Καὶ φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἀκριβοπληρώσῃ τὸ νέκταρ τῆς Καλαβρίας ποῦ θὰ τοῦ γλυκαίνει τὰ μεράκια τῆς πατρίδας του τὰ μελαγχολικὰ βράδια στὴν ξενιτεία.

* * *

Τὸ Τορόντο, τὴν δευτέρη μεγάλη πόλη τοῦ Καναδά, γνώρισα στὴν ἀνοιξιὰτικὴ δόξα του. ‘Ο οὐρανὸς λαμπαρισμένος, καταγάλανος. Μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ χειμώνας εἶναι βαρὺς. ‘Ομως τὸ ἀνοιξιὰτικο Τορόντο μοῦ θύμισε τὸ κλίμα τῆς ‘Αθήνας. Οἱ δύο πόλεις δὲν ἔχουν μεγάλη διαφορὰ γεωγραφικοῦ πλάτους. Συμπτωματικὰ ἔχουν καὶ μερικὲς ἄλλες ὁμοιότητες. Βρίσκονται στὸ ἴδιο περίπου ὑψόμετρο τῶν 300—350 ποδιῶν. ‘Εχουν τὸν ἴδιο πληθυσμὸ. ‘Η ‘Αθήνα μὲ τοὺς 1,890,000 κατοίκους τῆς ξεπερνᾷ τὸ Τορόντο μόνον κατὰ 30.000 κατοίκους. Τὸ Τορόντο εἶναι νέα πόλη. Τὸ 1834 ἄρχισε τὰ πρώτα του βήματα, τὴν ἴδια ἐποχὴ ποῦ καὶ ἡ ‘Αθήνα ἔξεφενγε σιγά-σιγά ἀπ’ τὰ στενὰ ὄρια τῆς παλαιᾶς κομπόλης τῆς Τουρκοκρατίας.

Φοβοῦμαι ὅμως ὅτι ἐδῶ σταματοῦν οἱ ὁμοιότητες. ‘Η ‘Αθήνα εἶναι πόλη εὐρωπαϊκὴ μὲ ὑπολείμματα τῆς ‘Ανατολῆς. Τὸ Τορόντο εἶναι πόλη «ἀμερικανικὴ» μὲ ὑπολείμματα τῆς Εὐρώπης.

‘Η πρωτεύουσα τοῦ ‘Οντάριο ἀπλώνεται στὶς ὄχθες τῆς ὁμώνυμης λίμνης, ποῦ μοιάζει μὲ θάλασσα. Τὰ γεωγραφικὰ μεγέθη εἶναι κ’ ἐδῶ στὸν ὑπερθετικὸ βαθμὸ. ‘Η πόλη ἀναπνέει μὲ τὰ πολλὰ πάρκα της. Κάτι ποῦ λείπει ἀπ’ τὴν Νέα ‘Υόρκη καὶ τὴν ‘Αθήνα. Μεγάλες ἐκτάσεις μὲ πλούσιο χορτάφι, ποῦ γυαλοκοπᾷ φρέσκο καὶ δροσερὸ στὸν μαγιατικὸ ἥλιο.

Στὸ Edward’s Park μᾶς προσαπάντησε ἡ ἀνοιξη. Οἱ καταπράσινες πλαγιὲς τοῦ πάρκου λουλουδιασμένες ἀπ’ τὶς τουλιπες καὶ τὰ παδιὰ. Τὸ ρυάκι παγνίδιζε σὲ μικροὺς ἀσημένιους καταρράχτες καὶ κυλοῦσε, θαρρεῖς, στὶς φλέβες μας τὸ ζωογόνον μήνυμα τῆς ἀλλαγῆς. Πανύψηλα δέντρα, ἱτιές, λύγιζαν τὰ τρυφερά τους κλαδιὰ, σὰν ὠραιοπαθῆ θηλυκὰ τὰ μαλλιά τους ἢ τὰ καθρέφτιζαν μὲ ναρκισσιμὸ στὶς λιμνούλες. Τὸ πράσινο χρώμα, σὲ ἀφθαστὴ τονικὴ ποικιλία, αἰωροῦσε στὴν σκέψη καὶ τὴν ψυχὴ τὰ αἰσιόδοξα μηνύματα τῶν ἐφηβικῶν ἐκδρομῶν. ‘Εδῶ, μὴ φανταστερὴ παρελάση ἀπὸ εὐέλπιδες μὲ τὶς χρυσοπράσινες στολές τους καὶ τὰ ἄσπρα λοφ’α: μὴ σειρά ἀπὸ κίτρινοι δλανθικὲς τολύπες. ‘Εκεῖ, τὸ διάφανον ἀνθοκῆπιον — σὰν παρθεναγωγεῖο μὲ κοπελλιές στὴν ἄνθησή τους. Τὸ φιλτραρισμένο ἀγεράκι καὶ τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν ἔχυνε βάλσαμο στὶς κουρασμένες κυψέλες τῶν πνευμόνων μας.

Στὸ Hyde Park τοῦ Τορόντο δὲν θὰ βοῆς ὑπαίθριος ὁμηλῆτες. Τὴν ρητορικὴ τοῦ ἀγγλικοῦ ὁμώνυμου κῆπου ἀντικατέστησε μὴ σιωπηλὴ ἀνατολῆτικὴ ἡδυπάθεια: ἡ ἡλιοθεραπεία. Στὸν ζωολογικὸ κῆπο τὰ ζῶα τοῦ Καναδικοῦ δρυμοῦ μᾶς ὑποδέχτηκαν μὲ νυσταλέα καὶ ὑποταχτικὰ βλέμματα.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπισκέπτη στὸν Καναδά, κεντρίζει ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν σημαῖων ποῦ κυματίζουν παντοῦ τὶς καθημερινές, σὲ δημόσια κτίρια, μουσεῖα, σχολεῖα καὶ σπίτια ἀκόμα. ‘Ο Καναδᾶς, νέα χώρα, θέλει νὰ συνειδητοποιήσῃ καὶ ὀπτικὰ στοὺς διάφορους φυλετικούς κλάδους, ποῦ τὸν συνθέτουν, τὴν καινούργια ἐθνικὴ τους ὑπόσταση. Μιὰ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς τάσεως εἶναι καὶ ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ ἐθνικοῦ συμβόλου ἀπ’ τὸν ἐναγκαλισμὸ τοῦ Union Jack καὶ τὴν καθιέρωση νέας σημαίας, ὅπου ἀπεικονίζεται τὸ Maple Leaf, τὸ χαρακτηριστικὸ φύλλον τοῦ Καναδικοῦ δέντρου.

‘Ολα αὐτὰ δείχνουν ὅτι ἀκόμα κάτω ἀπ’ τὴν ἡρεμὴ ροὴ τοῦ νέου κράτους κυλοῦν διάφορα ρεῦματα, κυρίως ἀγγλοσαξονικὰ καὶ γαλλικὰ, ποῦ συνεχῶς τείνουν νὰ ἀνέλθουν κυριαρχικὰ στὴν ἐπιφάνεια τῆς Καναδικῆς ζωῆς. Στὸ Τορόντο καὶ στὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Καναδά ἐπικρατεῖ τὸ ἀγγλοσαξωνικὸ στοιχεῖο, ἐνῶ στὸ Quebec καὶ στὸ Μοντρεάλ οἱ ἀπόγονοι τῶν πρώην γάλλων ἀποίκων συντηροῦν παραδοσιακὰ τὸ μακρινὸ δράμα τῆς ἀστικῆς Γαλλίας τοῦ Ναπολέοντα. ‘Η συμβίωση τῶν δύο βασικῶν φυλετικῶν στοιχείων καὶ ἡ σύμμειξή τους μὲ τοὺς δευτερογενεῖς ἐθνικοὺς κλάδους, μεσοευρωπαίους, ἰταλοὺς, ἑλληνες κλπ. γίνεται ἁρμονικὰ καὶ δὲν παρουσιάζει τὸ δξὺ πρόβλημα τοῦ φυλετικοῦ ἀγῶνα τῶν ‘Ηνωμ. Πολιτειῶν. ‘Η κάποια χωριστικὴ τάση τῶν δύο στοιχείων, τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ, δὲν ἐκδηλώνεται

τόσο στην πολιτική, όσο ιδιαίτερα στους εκπολιτισμικούς τομείς, δηλ. στην Λογοτεχνία, στην αρχιτεκτονική, στις Τέχνες. Αυτή ή ποικιλία εκφράσεως είναι ευδιάκριτη και στην αρχιτεκτονική των κτιρίων του Τορόντο.

‘Η πόλις έχει πολυάριθμα μεγαλοπρεπή κτίρια, όπως τὸ Πανεπιστήμιο, τὸ Βασιλικὸ Μουσεῖο τοῦ ‘Οντάριο, τὸ κτίριο τοῦ Κοινοβουλίου, τὴν περίφημη Casa Loma κλπ., ὅπου διασυνδέονται εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀμερικανικὰ σχέδια καὶ ἐπιβιοῦν ἀρχιτεκτονικὲς τάσεις ποὺ ἐκυριάρχησαν στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὸν 18ον μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ· ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς, ὁ ρυθμὸς τῆς γαλλικῆς ἀναγεννήσεως, τῆς ἀγγλικῆς Γεωργιανῆς ἐποχῆς, τῆς ἀντιβασιλείας, τῶν πρώτων ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν. Κι’ ἀνάμεσα σ’ αὐτοὺς τοὺς παραδοσιακοὺς ρυθμοὺς, ξεπινάζονται τὰ σύγχρονα ἀρχιτεκτονικὰ πρότυπα τῆς ἀμερικανικῆς μηχανοκρατίας.

‘Αν ἀπομακρυνθῆ κανεὶς ἀπὸ τὸ Κέντρο τῆς Πόλης πρὸς τὶς παρυφῆς τῆς, τὸ λιμάνι καὶ τὶς ἐμπορικὲς συνοικίες, θὰ περπατῆ ἀνάμεσα σὲ χαμηλὰ σπίτια, ποὺ θυμίζουν ναπολιτάνικες γειτονιές, σὲ δρόμους ἀπὸ κалντερίμι, ὅπου ἀκόμα ἀντηχεῖ τὸ ἀνατριχιαστικὸ στρίγγλισμα ποὺ κάνουν οἱ ρόδες τῶν ἀπληχαιωμένων τράμ.

‘Όμως στὰ Residential Quarters καὶ σὲ πολλὰ γραφικὰ προάστια τοῦ Τορόντο, ἀπειράριθμες ὁμορφες ἐπαυλίες μὲ τὶς καταπράσινες καὶ λουλουδιασμένες αἰλές τους σὲ κάνουν νὰ μακαρίζῃς τοὺς κατοίκους τους, ποὺ μέσα σὲ λίγα χρόνια δημούργησαν στὴν νέα πατρίδα τους συνθήκες τόσο ἀνετῆς καὶ εὐχάριστης ζωῆς.

‘Η ‘Ανάσταση στὸ Τορόντο ἄφησε στὴ μνήμη μου μιὰ δυνατὴ, θάλαγα συγκλονιστικὴ συγκίνηση. Στάθηκε γιὰ μένα καὶ θαρῶ θὰ ἦταν γιὰ ὅλους τοὺς ‘Ελληνες χριστιανοὺς μιὰ ἐκδήλωση μοναδικὴ στὰ χρονικά τῆς νεοελληνικῆς χριστιανοσύνης. Δέκα τέσσαρες περίπου χιλιάδες ‘Ελληνες — ἀπ’ τὶς 30,000 περίπου μετανάστες τοῦ Τορόντο — συγκεντρώθηκαν στὸ τεράστιο κλειστὸ Στάδιο Maple Leaf Gardens τῆς πόλης. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο Στάδιο γιὰ Hockey στὸν κόσμον. Αὐτὸ τὸ Καναδικὸ Κολοσσαῖο μετατράπηκε χάρι στὴ βαθειὰ θεησκευτικότητα καὶ τὴν νοσταλγία τοῦ Ρωμηοῦ ἀπὸ χῶρον ἀθλητικῆς κι’ ἀγωνιστικῆς ἀμίλλας σὲ Οἶκον Θεοῦ.

Λίγο πρὶν ἀπ’ τὰ μεσάνυχτα, πιστοί, ντυμένοι στὰ λαμπράτικα τους μὲ τὶς πασχάλινες λαμπάδες, ἄρχισαν νὰ γεμίζουν τοὺς δρόμους ποὺ ὀδηγοῦν στὸ στάδιο. ‘Η νύχτα εἶχε κάτι ἀπ’ τὴν ἀνοιξιὰτικὴ ἀπαλότητα τῆς ‘Αθηναϊκῆς λαμπρῆς. ‘Η κυκλοφορία τῶν αὐτοκινήτων καὶ τῶν τράμς δυσκολευόταν ἀπ’ τὰ κύματα τῶν χριστιανῶν. Κι’ οἱ Καναδέζοι ἀποροῦσαν καὶ ζητοῦσαν πληροφορίες γι’ αὐτὴν τὴν γιορταστικὴ Σταυροφορία τῶν Ρωμηῶν συμπολιτῶν τους. Τὴν ἄλλη μέρα οἱ μεγαλύτερες ἐφημερίδες τοῦ Τορόντο καὶ οἱ σταθμοὶ τηλεοράσεως ἀφιέρωναν φωτογραφίες καὶ περιγραφές ἀπὸ τὸ Πάσχα τῶν ‘Ορθοδόξων.

Μπαίνοντας στὸ Maple Leaf Gardens δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν ἐκπληξη καὶ συγκίνησή μου. ‘Η τεράστια ἀμφιθεατρικὴ ‘Εκκλησία ἄρχισε νὰ γεμίζει κλιμακωτὰ ἀπὸ πιστοὺς. Στὸ ἀπάνω μέρος τῆς σφενδόνης εἶχε στηθῆ ἐξέδρα μὲ κανονικὴ ἀναπαράσταση τῆς ‘Ωραίας Πύλης καὶ τῶν ἄγιων εἰκόνων σὲ ζωγραφιστὰ σχέδια. Τὸν θεῖο χῶρον ἔκλεινε μιὰ αὐλαία ἀπὸ βαρὺ πορφυρένιο ὕφασμα, ποὺ θύμιζε τὶς χλαμύδες βυζαντινῶν ἀξιωματούχων.

Τὸ θέαμα γύρω μου ἦταν μοναδικό. Τούτῃ ἡ παλίρροια τῶν πιστῶν ποὺ κατέκλυσε τὸ στάδιο, συνέχιζε μὲ εὐλάβεια, μὲ φανατικὴ πίστη τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν προγόνων τους, δίνοντάς τους τὶς χωρικὲς διαστάσεις τῆς νέας φιλόξενης πατρίδος τους.

‘Εκεῖνο τὸ βράδυ, στὸ Maple Leaf Gardens τοῦ Τορόντο συμπικνῶθηκε καὶ ὑλοποιήθηκε μιὰ παντοδύναμη ἐκφάνση τοῦ ‘Ελληνοχριστιανικοῦ Πιστεύω. ‘Εκεῖ ἐνοιώθεις ὅτι ὁ ‘Ελληνισμὸς δὲν εἶναι μόνον ὑπερβατικὴ, νοητικὴ σύλληψη φιλοσόφων ἢ ρητόρων, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἓνα ἄλιμιμο καὶ σπιβαρὸ παρὸν σὲ κάθε γωνιὰ τῆς ‘Τρῆλιου. ‘Εκεῖ μέσα μαζί μὲ τὸν γλυκὸ Ναζωραῖο, ἀναστηνόταν καὶ νέα, πλατειὰ δράματα γιὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς φυλῆς μας.

‘Υποβλητικὸ μισόφωτο ἀπλωνόταν γύρω μας. Ξαφνικὰ πάνω στὴν ἐξέδρα, ποὺ πλημμύρισε ἀπὸ φῶς, φάνηκαν ὁ Δεσπότης κι’ οἱ ἱερεῖς. ‘Ηταν μιὰ μεγαλόπρεπη ἀνθήση χριστιανικοῦ φωτός. Κι’ ὕστερα τὸ σκοτάδι τίλιξε τὴν πρωτότυπὴ ἐκκλησία, τὴν στιγμὴ τοῦ ὠραίου συμβολισμοῦ τῆς μετάστασης ἀπ’ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς, ἀπ’ τὸ θάνατο στὴ ζωὴ.

«Δεῦτε λάβετε φῶς». Μιὰ δειλὴ λάμψη ἄρχισε ἀπ’ τὴν λαμπάδα τοῦ Προθιερέα, μιὰ πρώτη ἀχτίδα ἀπ’ τὸν ἥλιον τῆς πίστεως. Σὲ λίγο ἀπλώθηκε ἓνα γύρω, ἔγινε γλυκοχάρομα, αὐγινὸ φῶς γιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἔκταση μιᾶς πρωτόφαντης χριστιανικῆς ‘Ανατολῆς. Σὰν παιγνιδιάρης σπῆθες, ποὺ τινάζονται ἀπ’ τὸ τζάκι, οἱ φλόγες τῶν κεριῶν σκαρφάλωσαν στίς πλαγιές, φώτισαν πρόσωπα κι’ ἔφεραν τὸ φωτεινὸ μῆνυμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης σὲ κάθε

γωνιά αὐτοῦ τοῦ χώρου, πού εἶχε μέχρι τότε γνωρίσει μόνο τὶς ἐξάρσεις τοῦ ἀθλητικοῦ καὶ πολιτικοῦ φανατισμοῦ.

Ἐνα δάσος ἀπὸ κεράκια ἔρχονταν ἀνταύγειες σὲ συγκινημένα πρόσωπα μεγάλων καὶ σὲ χαρούμενα πρόσωπα μικρῶν. Κι' ὄλο τοῦτο τὸ πλήρωμα ἦταν Ἕλληνες μετανάστες στὸν Καναδά, ἀγρότες καὶ ἐργάτες, ἐπιχειρηματίες καὶ ἐπιστήμονες, πού μέσα ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ Στάδιο τοῦ Χόκεϋ, ταξίδευαν νοερά στὴν Ἑλλάδα, στὸ παρελθόν, στὶς λουλουδιασμένες ἐκκλησίες τῶν Ἑλληνικῶν χωριῶν ἢ στὰ νησιώτικα ἀστραφτερὰ ξωκκλήσια, ὅπου γύριζαν στὰ νεῖατά τους τὴν Ἀνάσταση.

«Τὸ Χριστὸς Ἀνέστη» ψάλλαν συγκινητικὰ μῦρια στόματα μαζί με τὸν Δεσπότη καὶ τοὺς παπάδες στὰ χρυσὰ τους ἄμφια. Κι' ἦταν μιὰ ἀσύγκριτη ἑνωδία πρὸς τὸν Ἀναστάνα Θεόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, πού πολλές φορὲς ἀναστήθηκε ἀπ' τὸ χεῖλος τοῦ θανάτου γιὰ νέα φτερουγίσματα.

Τὰ βαρελότα, οἱ κροτίδες καὶ τὰ πυροτεχνήματα — Ἑλληνικῆς καὶ καναδικῆς κατασκευῆς! — πού μέσα στὸν κλειστὸ χῶρο πολλαπλασάζαν τὸ ἐκωφαντικὸ τους κρότο, ἦταν τὸ πληθωρικὸ ἔσπασμα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, πού ἀκόμα καὶ στὶς θρησκευτικὰς τελετὰς ἀναζητᾶται τὸ ἠρωϊκὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς.

Σ' ἐκεῖνο τὸ τεράστιο στάδιο τοῦ Τορόντο, ἔνοιωσα χειροπιαστὴ τὴν φυλετικὴ δύναμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σὲ μιὰ ἐθνικοθησκευτικὴ ἐκδήλωσή του, πού ἔφερνε στ' αὐτιά μου τὸν μακρυνὸ ἀντίλαλο ἀπ' τὸ κατὰμεστο στάδιο τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας ἢ ἀπ' τὴν χριστιανικὴ κομποπλήμμουρα τῶν αὐτοκρατορικῶν Ἀκολουθιῶν στὴν Ἁγία Σοφία.

* * *

Ἀνήμερα Πάσχα μιὰ χαρούμενη Ἑλληνοκαναδικὴ συντροφιά ξεκινήσαμε μετὰ δυὸ αὐτοκίνητα γιὰ τοὺς καταρράχτες τοῦ Νιαγάρα. Ἡ μέρα λιποτρέχτη, λαμπροιάτικη. Ἀπ' τὸ Τορόντο στὸ Νιαγάρα ὀδηγεῖ λεωφόρος, ἀντίγραφο τῶν High Ways τῆς Ἀμερικῆς. Σὲ τέτοια διαδρομὴ μὴ προσπαθῆσης ν' ἀναζητήσης τὴν γραφικὴν ποικιλία τῶν μικρότερον ἐξοχικῶν δρόμων. Ἡ ἀνάγκη τῆς ταχύτητας καὶ τῆς ἀσφάλειας, ἐκτόπισε τὴν φυσιολογικὴν τέρψη τοῦ ταξιδιοῦ. Ὅμως ὁ δρόμος ἀνοιγόταν σὲ μιὰ ἀπεριόριστη πεδιάδα — καθρέφτη τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ τῆς γῆς. Στὰ δέντρα καὶ στοὺς θάμνους ἡ ἄνοιξη ἀπλωνε τὶς πρώτες δειλὲς θωπιεῖς τῆς. Καὶ τὰ μάτια ξεκουράζονταν ἀνεμπόδιστα καὶ νοχελικὰ στὴν ἀέραντη γῆνιν ἔκταση.

Ἡ πρώτη ἐπαφὴ μετὰ τὴν περιοχὴ τοῦ καταρράχτη δὲν δημιουργεῖ ἰδιαιτέρως συγκινήσεις. Τὸ παραδολὸ πλῆθος, ἡ παρέλασις τῶν αὐτοκινήτων καὶ τὰ σμήνη τῶν τουριστῶν χαράσσουν τὸν πίνακα ἐμποροπανηγυριοῦ.

Οἱ τουρίστες εἶναι εἶδος ἐξευγενισμένων νομάδων. Μιὰ ἄλλη σπασμαδικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐποχῆς μας. Κινοῦνται ἀπὸ τόπο σὲ τόπο μετὰ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, βιαστικά, σὰν ρομπότ. Τὸ ταξίδι χάριν τοῦ ταξιδιοῦ καὶ ὄχι χάριν τῆς ἀπόλαυσις πού δίνει. Τὸ ταξίδι — ἐξοχισμὸς καὶ ὄχι ταξίδι — λεπτομέρεια. Σπάνια χαιρόνται φυσικὰ καὶ ἀβίαστα τὴν γύρω ὁμορφιὰ ἐνὸς τοπίου ἢ μᾶς πόλης. Τὴν μικραίνουν μέσ' ἀπ' τοὺς φακοὺς τῶν φωτογραφικῶν μηχανῶν τους ἢ τὴν θολώνουν μέσ' ἀπ' τὰ γυάλινα παραπετάσματα τῶν αὐτοκινήτων τους.

Ἐπῆρξε, σ' αὐτὸ τὸ πλῆθος, καὶ μιὰ συμπαθητικὴ κατηγορῖα ἐπισκεπτῶν. Εἶναι τὰ νεόπαντρα ξευγαράκια πού συνθηθίζουν νὰ πηγαίνουν στὸ Νιαγάρα γιὰ ταξίδι τοῦ μέλιτος. Κάποιος μοῦ εἶπε ὅτι τοὺς ξεχωρίζεις ἀπὸ τὰ ἄσπρα παπούτσια πού φοροῦν οἱ νεόνυμφος. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ φτάσης στὰ κάτω ἄκρα, δὲν θὰ δυσκολευτῆς νὰ καταλάβῃς ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ διαφέρουν ἀπ' τοὺς ἄλλους.

Ὁ Θεὸς καθρέφτισε μιὰ πτυχὴ τῆς παντοδυναμίας του στοὺς καταρράχτες τοῦ Νιαγάρα. Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ φυσικὸ θαῦμα ὁ ἄνθρωπος δὲν κορδακίζεται ὅτι ἐδάμασε τὴν φύση. Ἡ μάνα—Φύση προβάλλει μετὰ πρωτόγονο μεγαλεῖο καὶ προκαλεῖ δέος. Οἱ λέξεις τοῦ θαυμασμοῦ παγώνουν στὰ χεῖλια.

Πρώτη ἢ ἀκοὴ αἰσθητοποιεῖ τὴν ρωμαλέα παρουσίαν τοῦ καταρράχτη. Ἐνα βοητὸ πού φέρνει στὴ μνήμη τὰ σμήνη τῶν βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων στὸν πόλεμο. Κι' ὕστερα τὸ ἀσύγκριτο θέαμα. Ἐνας τεράστιος ὄγκος ἀπ' τὸν ποταμὸ Νιαγάρα χύνεται στὴν λίμνη Ὀντάριο. Τὸ πλάτος του σὲ σχῆμα ἀνοικτοῦ πετάλου εἶναι 2500 πόδια, δηλαδὴ δυὸ φορὲς τὸ ὕψος τοῦ Empire State Building, τοῦ ψηλότερου κτίριου τῆς γῆς. Ἐνῶ τὰ νερά προχωροῦν μετὰ τὴν φυσικὴ τους ροή, ξαφνικὰ, πλησιάζοντας στὸ χεῖλος τῶν ἀποτόμων βράχων, ἀνασηκώνονται σὰν ἀφηνιασμένα γαλαζοπράσινα ἄπια, μετὰ ἀφροισμένες χαίτες, καὶ καλπάζουν, κα-

τρακυλοῦν μὲ ὄρημ σὲ βάθος 155 ποδῶν. Τὸ νερὸ, πέφτοντας ἐξακοντίζει γιγάντεια σύννεφα ἀφγυρῶν ἀφρῶν ποὺ ἐξαφανίζουσι τις λεπτομέρειες. Τὰ ψηλότερα στρόματα αὐτῶν τῶν ὑδάτινων σννέφων παρασύρονται ἀπ' τὸν ἄνεμο, σκορπίζονται σὲ ἀπειράριθμα σταγονίδια καὶ πέφτουν σὰν μόνιμη, ψηλὴ βροχὴ στὴν γύρω περιοχὴ. Τὸ κυκλώπειο ἀνατόιχωμα, ποὺ συγκρατᾷ τὴ ροὴ τοῦ ποταμοῦ, σὲ βοηθαίει νὰ δῆς τὸ ὑγρὸ θηρίο νὰ πέφτῃ «ὑπὸ γωνίαν». Στὴν ἄκρῃ τοῦ καταρράχτης βλέπεις ἕνα βαθυπράσινο δεινόσαυρο νὰ πλησιάζῃ μεγαλόπρεπα καὶ ξαφνικὰ νὰ ἀεροποιήται, νὰ καταπίνεται ἀπ' τὸ κενό. Σὲ λίγα δευτερόλεπτα τὰ νερά, ἀφοῦ ὑποστοῦν μὰ κοσμογονικὴ ἀλλοίωση, παίρνουν, μέσ' ἀπὸ σύννεφα ἀφρῶν καὶ ἐκρήξεις κυμάτων, τὸν νέο πλατὺ δρόμο τους, στὴν ἀρχὴ σὲ παράλληλα ἀφροστεφανωμένα ἡμικύκλια καὶ σιγὰ-σιγὰ σὲ κανονικὴ ροή.

Λίγο πρὶν ἀπ' τοὺς καταρράχτες, τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Νιαγάρα χωρίζονται ἀπ' τὸ νησάκι Goat. Ἡ κύρια μᾶζα τοῦ νεροῦ πέφτει ἀπ' τοὺς ὁμώνυμους καταρράχτες ποὺ ἀνήκουν στὸ Καναδικὸ ἔδαφος, ἐνῶ ἕνας παραπόταμός του λίγο πρὸ κάτω σχηματίζει τοὺς καταρράχτες ποὺ ἀνήκουν στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Τοῦτος ὁ δεύτερος καταρράχτης εἶναι στενότερος (1000 πόδια), ψηλότερος κατὰ 15 πόδια καὶ τὰ νερά πέφτουν στὴν λίμνη Ὀντάριο ἀπὸ εὐθυγραμμισμένους βράχους καὶ σὲ διεύθυνση κάθετη πρὸς τὴν διαχωριστικὴ γραμμὴ τοῦ πρώτου. Ὁ Ἀμερικανικὸς καταρράχτης δὲν ἔχει τὸ τραγικὸ, δωρικὸ μεγαλεῖο τοῦ Καναδικοῦ Horse-Shoe, χαρακτηρίζεται ὅμως ἀπὸ ἰωνικὴ χάρη καὶ συμμετρία.

Διωγμένοι καὶ μεῖς ἀπ' τὴν τουριστικὴ... κατάρα δὲν μπορέσαμε νὰ χαροῦμε τὸ θέαμα τοῦ καταρράχτη μέσα στὴ νύχτα. Μᾶς εἶπαν μόνον ὅτι μὲ τὸν πολύχρωμο φωτισμὸ ποὺ πέφτει ἀπὸ εἰδικὸ πύργο, τὸ θέαμα παρουσιάζει μιὰ συγκλονιστικὴ φαντασμαγορία. Οὔτε μᾶς ἔμεινε καιρὸς νὰ τιλιχοῦμε μὲ ἀδάβροχα, νὰ φορέσουμε λαστιχένιες μπότες καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν ὑγρὴ ὄρημ νὰ κυλᾷ πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας μπροστὰ ἀπ' τὸ κοίλωμα, ὅπου κατεβαίνεις μὲ εἰδικούς κρυσταλλοφρακτοὺς ἀνελκυστήρες.

Ἀναλογιζόμενοι, φεύγοντας, τὸ δέος καὶ τὴν δυνατὴ συγκίνηση ποὺ ἔνοιωσαν οἱ πρῶτοι ἐξερευνητὲς τῆς ἀμερικανικῆς Ἡπείρου, ὅπως ὁ Hudson καὶ ὁ Champlain, ὅταν, ἀνυποψίαστοι, πρωταντίκρυσαν τοῦτο τὸ ἀνυπέρβλητο φυσικὸ θαῦμα, τὴν ἀέναη τιτανικὴ μάχη τοῦ νεροῦ μὲ τοὺς βράχους.

ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΠΟΨΙΑΣ

Ἡ θάλασσα μοῦ συντηρεῖ τὴ σιγουριά τῆς ζωῆς...
Σήμερα θ' ἀνακαλύψουμε τὴ νέα ὄψη τῆς μοίρας μας
Αὐτὸ καμὰ φορὰ εἶναι ἐπικίνδυνο παιχνίδι
συνήθως μὲ δύο πρόσωπα

— μὲ γνώριμο πρόσωπο
καὶ ἄγνωστες φωτογραφίες τους

Μὴ μὲ συγχωρήσεις γιὰ τὰ κουρασμένα μάτια μου
Δὲ θυμᾶμαι νὰ σβήνεις εὐκόλα τὴ φλόγα τῆς καινούριας ὑποψίας.
Εἶχα ἀκούσει τὸν πόθο σου νὰ φτιάξουμε κελλὶ μὲ πολλὰ βιβλία.
Συχνὰ σοῦ ἔκανα μιὰ ὠραία λέξη δῶρο...
Θὰ ἦταν ὠραῖο νὰ μὲ γνωρίσης καὶ σήμερα
Θέλω ν' ἀντέξεις

— δὲν εἶναι ἄχρηστος πόνος

Ἐγὼ θὰ κρατήσω ἐνθῦμο τὴ νέα φωτογραφία τῆς μοίρας
Ἦρθε πάλι νὰ μᾶς κλέψει χαγόμελα.
Εἶναι ἡ συνηθισμένη διαδικασία τῆς ὑποψίας...

ΒΑΓΙΟΣ ΜΠΑΓΛΑΝΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΑ «ΘΕΩΡΙΚΑ» ΚΑΙ Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὰ «θεωρικά» τῆς Βασιλικῆς Πρεσβείας τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὸ «Πειραικὸ Θέατρο» εἶναι μιὰ δηλωτικὴ χειρονομία ποὺ πρέπει νὰ σχολιαστῆ πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἡ μιὰ κατεύθυνση ἀφορᾷ τὴν ἐπιτόπια μας πολιτιστικὴ κατάσταση. Ἡ δευτέρη ἀφορᾷ τὶς γενικὲς πολιτιστικὲς διαθέσεις τοῦ ἐπίσημου μας κράτους, ἐκεῖ στὸ ἔθνος μας κέντρο, τὴν Ἀθήνα.

Ἡ ἐπιτόπια μας πολιτιστικὴ κίνηση φαίνεται ἀπὸ πρώτη ματιὰ πὸς ὑφίσταται κάμψη. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πλασματικὸ, γιὰτὶ ἀπλῶς δείχνει μὲ τὴν ἀντίθεση, πὸς σὲ μιὰ προηγουμένη περὶ ὁδο παρατηρήθηκε κάποια ἔξαρση. Ἡ ἔξαρση ἐκεῖνη, φυσικὴ βέβαια, ἀπλῶς ἀποτελοῦσε τὴν εὐφορία μας ἀπὸ μιὰ εὐτυχημένη κατὰ τὰ φαινόμενα ἔκβαση τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ μας Ἀγῶνα, μαζί μὲ μιὰ εὐεξία ποὺ δημιουργεῖ, ἕνα, ἔστω καὶ πλασματικὸ, «Ξαπόλημα» ἀπὸ κάποια παλιά ἢ μακρόχρονα ἢ προσωρινὰ δεσμά. Συνελπῶς αὐτὴ τὴ στιγμή δὲν ἔχουμε κάμψη, ἀλλὰ θρυσκόμαστε ἀκόμα σ' ἕνα χαμηλὸ σκαλι πολιτιστικῶν ἐνδιαφερόντων. Ἐμπορικῶς ὅλα τὰ θεατρικὰ συγκροτήματα μετὰ τὰ πρῶτα δυο-τρία χρόνια ἀπὸ τὴν μεταπολίτευση πάθανε φορικτὲς ζημιὲς καὶ ἄλλα κλείσανε, κ' ἄλλα φυτοζωοῦν στηριγμένα σὲ ἔξωκαλλιτεχνικοὺς καὶ ἔξωκρατικοὺς (τοῦ μορφωτικοῦ τομέα) πόρους. (Τὰ ἴδια ἐφαρμόζονται καὶ σὲ ἄλλους πολιτιστικοὺς κλάδους — λογοτεχνία, μουσικὴ κλπ. — ἀλλὰ δὲν ἀφοροῦν αὐτοὶ οἱ κλάδοι τὸ παρὸν σημεῖωμα, ποὺ ἐνδιαφέρεται κυρίως γιὰ τὰ «θεωρικά»). Ἀκριβῶς γιὰτὶ θρυσκόμαστε στὰ πρῶτα σκαλοπάτια τῆς πολὺ ψηλῆς πολιτιστικῆς κλίμακας ἐπαβάλλονται οἱ ἐπιχορηγήσεις γιὰ νὰ ἀντέξουν οἱ καλλιτεχνικὲς τῶν ἐδῶ ἐπισκέψεις πολυέξοδα, ἀλλὰ σημαντικὰ συγκροτήματα. Ἄν τοῦτο δὲν γίνῃ τὸ ἐλάχιστο κοινὸ δὲ θ' ἀντέξῃ στὸ ἀκριβὸ εἰσιτήριο, ἢ δὲν θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ἐπίσκεψη ἢ ἡ προσέλευση θὰ εἶναι ἀσήμαντη χωρὶς πολὺ ἀντίχτυπο.

Ἡ χειρονομία τῆς Βασιλικῆς Πρεσβείας τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴ φαισιμένη ἀπόφαση τοῦ πρέσβου μας κ. Μενελάου Ἀλεξανδράκη, ἔρχεται πρῶτα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ξεχωριστὴ αὐτὴν

καλλιτεχνικὴ ἐπίσκεψη τοῦ «Πειραικοῦ Θεάτρου» καὶ δευτέρω νὰ ὑποχρεώσῃ ὡς «θεωρικὸ» τὴν προσέλευση τῆς σάρας χιλιάδων ἀπόρων μαθητῶν. Τὸ δευτέρω αὐτὸ πρέπει νὰ κοιταχθῆ ἀπὸ πολὺ εὐρεία σκοπιά: ἐνέχει τὴ θέση εἰσαγωγῆς στὸν πολιτισμὸ καὶ συμμετέχει στὴν γενικὴ «παιδεία» τοῦ μαθητικοῦ κόσμου.

Δὲ νομίζω νὰ ὑπάρχῃ ἄνθρωπος, ποὺ νὰ ἀγνοῆ τὸ κοινὸ μυστικὸ πὸς καθετὶ τὸ πνευματικὸ - πολιτιστικὸ - μορφωτικὸ καὶ ἐκπαιδευτικὸ ἐπιχορηγεῖται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ συνεχῶς ἀπὸ τὸ ἔθνος μας κέντρο. Ὅχι στὰ πὸ παλιὰ χρόνια μόνο. Ἰδιαιτέρω στὰ τελευταῖα, τὰ τωρινὰ ἢ ἐπιχορήγησι εἰνα, ἐξαντλητικὴ πιά γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο. Κανένας Ὁργανισμὸς μας δὲν θ' ἄντεχε στὴν ἐπιτόπια ἀδιαφορία, καὶ θὰ πέθαινε, ἂν δὲν τὸν στύλωνε ἡ ὕλική (καὶ ἡ συνυπάρχουσα ἠθικὴ) συμπαράσταση τῆς Βασιλικῆς Πρεσβείας τῆς Ἑλλάδας.

Αὐτὰ ὅλα μαρτυροῦν πὸς δίχως τὴν Ἑλλάδα ἢ ἔξαφάνισή μας κρὲ εἶται σήμερα, αὔριο, μετὰ λίγο καιρὸ. Καὶ ἀκόμα λένε πὸς δὲν θέλει ἡ μητρικὴ κυβέρνηση τοῦ Ἑθνικοῦ μας Κέντρου ν' ἀφήσῃ νὰ μαραγματίσουμε καὶ νὰ χαθοῦμε. Θὰ τῆς ἦταν τοῦτο ὄδυνηρὸ καὶ προσβλητικὸ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Α Ν Ο Ι Ε Ι Α Τ Ι Κ Ο

Κάθε χρόνο τέτοια ἐποχὴ, κάνουμε ὅλοι μας σχεδὸν τὴν ἴδια περίπου προσπάθεια. Ζητάμε νὰ μεταλάβουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ θαῦμα τῆς ἀναγέννησης ποὺ μᾶς περιβάλλει, προσπαθοῦμε νὰ μὴ λησμονηθοῦμε ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ πολύχρωμο καὶ πολύβουο ἀνοιξιὰτικο πανηγῦρι, ποὺ μὲ μυριάδες γιορτερὲς σάλπιγγες μᾶς καλεῖ καὶ ποὺ στίς μυριάδες τίς σφραγτερὲς σημαιοῦλες του κυματίζει ξανά τὸ θεϊκὸ σημάδι τῆς χάρις τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνανέωσης.

Καὶ κάθε χρόνο τέτοια ἐποχὴ, κάνουμε μερικοὶ ἀδιόρθωτοι τὸ ἴδιο τόλμημα. Παίρνουμε ἕνα κομμάτι ἄσπρο χαρτί, ἀρχίζουμε νὰ τὸ φορτώνουμε μὲ τὰ ἴδια ἐπερῶμα μᾶθα σημάδια καὶ πασχίζουμε — ἀλήθεια τί μάταιος κόπος — νὰ κάνουμε αὐτὸ τὸ χαρτί καθρέφτη καὶ νὰ χωρέσῃ μέσα του τοὺς κάμπους ποὺ ξαναφούν-

τώσαν από ζωή, τις θάλασσες που ξαναγιόμισαν από σειρήνες, τις γυναίκες που ξαναθίσανε απ' δημοφιλία. Κι' ακόμη ζητάμε απ' αυτό το τετράπτυχο το χαρτί να μās θυμίση λίγο κείνο το δοξαστικό κλεαίδισμα των πουλιών, τον γλυκό ψήθυρο της νέας ζωής και λίγο αυτή τη ζεστή ευωδιά του χαμομηλιού, την ανάσα της χλόης, τη θαλωρή μās ανοιξιάτικης ήλιαχτίδας. Και σά να μη φτάνουν δλ' αυτά, πρέπει να του ξομολογηθούμε και κάμποσο για τις δικές μας τις λαχτάρες που ξαναπόκτησαν φτερά, και κάμποσο για αυτά τα μουσικά μηνύματα μās ευφορίας που έρχονται από τη δικιά μας την ύπαρξη. Και στο τέλος, ύστερα απ' όλη αυτή την όμολογημένη σκληρή κι' άνηση προσπάθεια, στο τέλος, φτάνει απέναντι σ'αυτές τις σελίδες με τα περιεργα σημάδια που φλυαρούν και «φιλολογούνε», φτάνει να στήσουμε λίγα μονάχα άγριολούδα, να αντιπαραθέσουμε το πρωινό τραγούδι ενός πουλιού, για να δούμε με ένα αίσθημα άπογοήτευσης πόσο λιψό είναι το δικό μας έργο, και μ' ένα αίσθημα θαυμασμού πόσο πλούσια κι' ανεπανάλητα είναι και τ' άσημαντώτερα έργα του Θεού.

Τπήρχε, και ύπάρχει ακόμη αλήθεια, πολλή κωμωδαιμονία στη νεοελληνική μας ζωή. Και πολλή πίσρα καρμιά φορά. Όμως, πώς να το κάνης, είναι μια ακριθή προηγορία να μπορείς, να βγαίνης και να σεργιανās στις μοναχικές στρατές της ελληνικής άνοιξης, ανάμεσα στα δέντρα που ξαναχαίρονται τα πολύχρονα νειάτα τους, ανάμεσα στους κάμπους που έτοιμάζονται πάλι γι' άρραβώνες και γάμους, ανάμεσα σ' όλα εκείνα που ξανακέρδισαν τη μεγαλύτερη εύτυχία σαυτό το κόσμο, την εύτυχία της δημιουργίας του «δίδειν». Όλα εκεί, από τα πιο μικρά τις παπαρούνες που λικνίζουν τα κόκκινα φουστανάκια τους σ' ένα σιγαλό χορευτικό ρυθμό, τ' άγριολούδα που σπιθίζουν τα καινούργια τους χρώματα σαυτό το εύφρόσυνο πανηγύρι, όλα έως τα ψηλά λεβέντικα βουνά που σου γνέφουν να τα πλησιάσης και να δοκιμάσης τη δύναμή σου, όλα έχουν ένα καθαρό φιλικό πρόσωπο. Και όλα τα καταξιώνει, τα έξουσιάζει και τα δοξάζει, μαζί' ένα «ίλαρό» φως. Αυτό το φως της ελληνικής άνοιξης που είναι δάκρυο ένα θεϊκό χαμόγελο, αυτό το φως που καθώς τ'όγραψε ένας ξένος «σε μεθάει σά θεϊκό κρασί».

Τά ξένα έχουν βέβαια τις δικές τους χάρες και τις δικές τους χαρές. Πολύθους και φανταχτερές πολιτείες, κίνηση άσταμάτητη, πλούτο έκθαμβωτικό και πρό παντός πολλή δουλειά για περισσότερα λεφτά. Πού καρός να θυμηθί κανένas τις παπαρούνες, το βουναλάκι και τις άνοιξιάτικες στρατές του τύπου του. Όμως

κά οια στιγμή θαρρή που δεν θά μπορούμε να της κρατήσουμε τον μικρό της λυγμό, κάποια ώρα θά φτάση που θά ζητήσουμε να συλλαβίσουμε το παράπονο μας σένα φίλο ή σένα κομμάτι χαρτί. Κάτι σαν τουτο εδώ. «Νέα Τόρη, Άπριλης 19... Λέμε πώς έχουμε άνοιξη κι' εδώ... Και σήμερα πρωί πρωί έφριχνε άγριο χιόνι κι' ύστερα έβρεξε για καλά. Και προχτές φυσούσε ένας δαιμονισμένος άέρας που σέ βίτσιζε κατά πρόσωπο, άνακάτευε τα πάντα και δεν σέ άφηνε να περπατήσης ίσια στο δρόμο σου. Και ύστερα από κάμποσες μέρες φεύγει κι' ο Άπριλης... Και κεί πέρα θά ύπάρξη ένας ήλιος που θά σέ νοιάζεται σά π' τέρας και δεν θά σέ έχθρεύεται σά «ξενοπικός». Κι' ένας άέρας που θά παίξη μαζί σου και θά σέ δροσίξη σαν άδελφός και σά φίλος. Και μιά θάλασσα που θά σέ καλή και θά σου γλυκομιλή σαν έρωτευμένη κοπελλούδα. Κεί πέρα υπάρχει μιά γή, μπορεί λειψή, φτωχή, άτυχη τώρα, που όμως έχει τ' όμορφότερο πρόσωπο του κόσμου, και για σένα έχει τ' όμορφότερο όνομα του κόσμου... Τη φωνάζεις «Πατρίδα».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΦΩΤΙΑΣ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΓΝΩΜΙΚΩΝ

Ή Ε Ύ Τ Υ Χ Ι Α

Ή περιπέτεια της ανθρώπινης ζωής περιορίζεται πάντα μέσα στα πλαίσια που καθορίζουν μ' όλες τις άπειρες άποχωρώσεις, διαστανώσεις και διαβαθμίσεις τους, ή ψυχική ύγεια, ή ο ψυχικός μαρασμός, που ύπαγορεύουν τις γνωστές καταστάσεις της εύτυχίας ή της δυστυχίας. Την δύναμη που έχει ή δυστυχία μ' όλη την όδύνη της και την συμφορά της να συντίξει, να ώριμάζει και να τελειώνει τον άνθρωπο, την έχουν ά ο κοινού διαπιστώσει και τονίσει πολλοί μεγάλοι, σέ όλες τις εποχές. Ή περιγραφή όμως, ή έρμηνεία κι' ο ρόλος της εύτυχίας στην ζωή του ανθρώπου ύπηρεξαν πάντοτε προβλήματα που αντιμετώπισαν οι διάνοιες του κόσμου με φανό πολύπλοκο και ποικιλόχρωμο. Πολλές απ' αυτές τις διάνοιες συμφωνούν με το γεγονός όυ άπόλυτος, ίσόβιος εύτυχία δεν ύπάρχει για τον άνθρωπο, έστω κι' αν αφήνουν έντελώς άπροσδιόριστο κι' άκαθρόιστο τον όρο της «εύτυχίας». Οι άρχαίοι Έλληνες με την φιλοσοφική ένατένιση της ζωής και των προβλημάτων της, διαπιστώνουν επανειλημμένα την άναγκαιότητα της λύτης και του πόνου: «Όυκ έστιν εύρείν βίον άλλων έν ούδενί», μās λέει ο Ξενοφών, και ο μεγάλος τραγωδός Ευριπίδης: «Θνητών άλλιος, εις τό τέλος ούδεις».

Τό άπαστον έξ άλλου της κατάστασης αυ-

της που ονομάζουμεν ευτυχία απησχόλησε κι' άλλους μεταγενέστερους διανοητές. 'Ο Γάλλος συγγραφέας Λαροσφουκώ του 17ου αιώνου όχι μόνο δεν πιστεύει στο έφικτόν της ευτυχίας, αλλά και αναγνωρίζει και παραδέχεται ότι η ευτυχία σαν πολλά άλλα πράγματα ξεκινά μέσα απ' την ίδια την ανθρώπινη ψυχή. Το γεγονός ότι δεν παίρνει πάντα τις απαιτούμενες υλοποιημένες και συγκεκριμενοποιημένες διατάξεις, ίσως να ωφείλεται στην ψυχολογική «ανεπάρκεια ή την προδιαγραμμένη μοίρα του ατόμου». «Η ευτυχία είναι ή φωνή της ήχους. Μας αποκοιίνεται αλλά δεν έρχεται κοντά μας». 'Ο σκεπτικισμός όμως του ανθρώπου, έστω και αν ακόμη κατορθώσει να συλλάβει και να κάνει τμήμα της ζωής του την ευτυχία, δεν του επιτρέπει να την απολαύσει έντελως απερίσπαστος από αγωνίες κι' επιφυλάξεις. 'Ισως γιατί σπάνια υπαγορεύει στην ανθρώπινη συνείδηση ή ψυχή, τις καταστάσεις που διαμορφώνονται γύρω του. Στις πιο πολλές φορές το κλίμα κι' ή ψυχολογική κατάσταση που περιβάλλουν τον άνθρωπο, δεν είναι παρά αποτελέσματα και κατασκευάσματα εξωτερικών και όχι εσωτερικών παραγόντων.

'Ετσι θεωρώντας την ευτυχία και γνωρίζοντας τὸ διαρκές ἀνεκανοποίητον τοῦ ἀνθρώπου ὁ Γάλλος ἱστορικός και συγγραφέας τοῦ 19ου αἰώνα Ἐρνέστος Ρενάν, δὲν βλέπει τὴν «ευτυχίαν» σὺν τὴν ἰδανικὴν ἐπαλξὴ πέραν τῆς ὀποίας τίποτα ἄλλο δὲν ἐπιθυμείται και δὲν ἀναζητεῖται: «Ἡ ευτυχία ἔχει τὴς ἀνησυχίας της, ὅπως και ἡ δυστυχία τὴς ἐλπίδες της».

Πολλοὶ διάσημοι συμφώνησαν κατὰ καιροὺς πάνω σ' ἓνα σημεῖο τουλάχιστον πού ἀφορᾷ τὴν ἀνθρώπινην ευτυχίαν. Εἶναι τόσο πὺδ πραγματοποίηση ὅσο μῶγότερες εἶναι οἱ ἐπιθυμίες τοῦ ατόμου: 'Απὸ τὸν Σωκράτην — «Ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀτάρακων ἐστὶ», και τὸν στωϊκὸν Ἐπίκτητον — «Εὐδαιμονία, δὲν θὰ πῆ νὰ ἀποκτᾷς και νὰ ἀπολαμβάνῃς, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπιθυμῆς», μέχρι τὸν πὺδ πρόσφατο Ἀμερικανὸν πολιτικὸ Φραγκλίνο — «'Ο συντομότερος δρόμος πρὸς τὴν ευτυχίαν, εἶναι ἡ ὀλιγάρεια», ὅλοι μένουν σύμφωνοι ὅτι βασικὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος πὺδ δημιουργεῖ τὴν δυστυχία του μετὸ νὰ ἀποζητᾷ και νὰ ἐπιδιώκει πάντοτε νὰ ἀποκτήσῃ ἀγαθὰ περισσότερα ἀπ' ἑκείνα πὺδ κατέχει. 'Αν και κατὰ τὸν Γάλλο βασιλικὸ πολιτικὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, Μιραμπώ, «ἡ ἀσφάλεια εἶναι ἡ βάση τῆς ευτυχίας». Καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφάλειας ἐξυπακούει διαφορετικὰς προϋποθέσεις, στήν κάθε περίπτωση, ἀνάλογα πάντα μετὸν τὴν ψυχολογικὴν κατασκευὴν και τὴς κοινωνικῆς συνθήκης τοῦ ατόμου. Για μερικὸς ἀπὸ τοὺς μεγάλους διανοούμενος, ἡ προϋπόθεσις

αὐτῆ τῆς «ἀσφάλειας», ἡ ὁποία και ἐκπονεῖ τὸ αἶσθημα τῆς ευτυχίας, βρίσκεται εἰς τὴν σιγουριά τῆς ἀγάπης τῶν ἄλλων: «Ἡ πὺδ μεγάλη ευτυχία εἰς τὴν ζωὴν, εἶναι αὐτῆ, πὺδ μᾶς δίνει ἡ ἀντίληψη πὺς μᾶς ἀγαποῦν» — Οὐγκώ. Για ἄλλους ὅμως ἡ ἀσφαλέστερη βάση, ὅχι ἀπλῶς τῆς ψυχικῆς ὀριμότητος, ἀλλὰ τῆς «ευτυχίας», εἶναι ὁ πόνος, λέει ὁ Ἀνατόλ Φράνς: «Ἡ ευτυχία ἔγκειται στὸν πόνον». 'Ισως ὁ Γάλλος συγγραφέας νὰ ἐξισώνει ἐδῶ στήν πραγματικότητα τὴν «ευτυχία» μετὸν ἐσωτερικὴν γαλήνην, ἡ ὁποία συνήθως εἶναι ἐπίτευγμα πὺδ ἀκολουθεῖ πολλές ψυχικῆς και ὕλικῆς περιπέτειες. Ἡ περιπέτεια ἡ πὺδ καλὰ ἡ ἐμπειρία, εἶναι ἐξ ἄλλου τὸ μεγάλο και δυνατὸ ἀφυπνιστικὸ πὺδ στρώχει τὴν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν μακαριότητα τῆς ἄγνοιας στὸ κακοστρατὶ τῆς αὐτογνωριμῆς. 'Ο Μολιέρους: «Μερικὲς φορές οἱ ἄνθρωποι εἶναι ευτυχέστεροι ὅταν βρίσκονται εἰς τὴν πλάνη, παρά ὅταν ἀπαλλάσσονται ἀπὸ αὐτὴν», και τὸ πασίγνωστον Ἀγγλικὸ ρητὸ «Ἐκεῖ ὅπου ἡ ἄγνοια εἶναι μακαριότης, εἶναι ἀνόητο νᾶσαι σοφός».

'Ετσι οἱ ἀπόψεις πάνω στὸ ζήτημα εἶναι ποικίλες και διάφορες. Δυν ἀπ' αὐτῆς τὴς ἀπόψεως ἀπὸ ἄντρος πὺδ ζήσανε σὲ διαφορετικὰ πνευματικὰ κλίματα, σὲ διαφορετικὰς χώρες, ἀλληλοσυμπληρόνται και μᾶς παρουσιάζουν ἴσως τὴν πὺδ πλήρη εἰκόνα τῆς μακαριότητος πὺδ εἶναι πὺδ κοντὰ στήν ἀνθρώπινην πραγματοποίηση: Μέσα ἀπ' τὰ βάθη τῆς αρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ὁ Σόλων ἀπαλλάττει τὴν ευτυχίαν παντὸς ὕλικου καρικεύματος: «Ἡ ἀληθινὴ εὐδαιμονία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀγαθὸν βίον και ευτυχὴ θάνατον».

Και ἡ ἠχὸ τῆς φωνῆς του, πὺδ ὀλοκληρωμένην ἔρχεται ἀπὸ τὴν μακρινὴν Ἀνατολὴν μετὸ βαθὺ μυστικισμό τῆς: «Οὐδεμία ευτυχία εἶναι τόσοσν μεγάλη, ὅσον ἡ γαλήνη τοῦ πνεύματος» — Βουδάδας.

ΝΑΓΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΤΟ ΧΟΡΟΔΡΑΜΑ ΤΟΥ ΘΘΑΚ

Δὲ θάθελα νὰ περιορισθῶ μέσα σ' ἓνα κριτικὸ σημεῖωμα και νὰ διασπασθῶ σὲ μικρολεπτομέρειες. Προτιμῶ νὰ συμπυκνωθῶ σ' ἓνα σχόλιο ἐπισημαντικὸ για ἓνα πραγματικὸ κατόρθωμα «ἀπαρχῆς» εἶδος θεατρικοῦ στήν Κύπρο, τοῦ χοροδράματος. Ἀσφαλῶς ἡ ὑπόθεσις μπαλέτου δὲν εἶναι μιὰ «στιγμὴ ἐνθουσιασμοῦ», ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει για πολλά πράγματα ἐδῶ στὸ νησί μας κάτω ἀπὸ τὴν ἕψηλὴ αἰγίδα ἀνευδοποίητων προσώπων. Προϋποθέτει τὸ ἐγχείρημα προσεργασία σοβαρῆ, μακρόχρονη μετὸ αὐστηρῆ ἐπίβλεψη ἐιδικῶν και μετὸ διάθεσις πολλῶν λεπτῶν. Καὶ ὅμως καμμιά φορὰ τὸ θεατρικὸ πᾶ-

θος, ή ανάζητησι κάτι τού καινούριου και έλκυστικού με βάση τὰ ντόπια στοιχεία, τή ντόπια άπαίτηση και κάποια δυνατή μόδα με λαϊκή προέλευση, μπορεί να όδηγήσει στη σύλληψη μερικών θεατρικών ειδών και στον πειραματισμό πάνω σ' αυτά.

Τό «'Αγάπες τζιαι καμοί» τών «Κυπριακών Λαϊκών Μπαλλέτων» πού παρουσίασε ό ΟΘΑΚ κατά σκηνοθεσία τού Νίκου Παντελίδη με τόν χαρακτηρισμό «ήθογραφικό χορόδραμα» (βρίσκω πετυχαμένο και δηλωτικό τόν όρο αυτόν) άποτελεί ένο πείραμα, πού άξιζε τόν κόπο να γίνει. Δέ μ' ενδιαφέρει κατ' άρχήν ή έμπορική έπιτυχία πού είχε. Προσωπικά τó κοιτάζω από τήν καθαρώς καλλιτεχνική σκοπιά και (όμολογώ) με άρκετήν άυστηρότητα.

Στηρίζω τήν ευμενή μου κρίση για τó είδος στά έξής: πρώτα πήρε τόν τύπο τού ποιητήρα και τόν χρησιμοποίησε πολύ έντεχνα για να διαρθρώσει τó χορόδραμα και όχι άπλως για να σχολιάσει προς κατατόπιση, αλλά κάτι περισσότερο: ό λόγος του όργανικά έξυπηρετούσε κι' ήταν (ός τó πούμε όπως οί «παύσεις» στη μουσική) έκφραστικό στοιχείο. Δεύτερο ή χρήση τού χορού δέ γινόταν με τήν έννοια τής άπλης επίδειξης έθνικών ή λαϊκών χορών, αλλά με τήν βαθειά άπαίτηση για έκφραση ιδεών και συναισθημάτων. Τρίτο ή υπόθεση είχε ήθος κι' όχι άπλως έντυπωσιακά στοιχεία: ήταν άκαθώς τó άπόσταγμα τής γνώσιας κυπριακής άγροτικής ζωής με μια σχετική ποικιλία.

Οί λεπτομέρειες (οί πιο πολλές άξιες εννοϊκών σχολίων) δέν ενδιαφέρουν έδω. Έπισημαίνω τήν άξία τού πειράματος, πού μπορεί να σταθή σε ξένες ακηγές και εισηγούμε με πλήρη συνεόηση ευθύνης πός θα πρέπει να έπιχορηγηθή τó έργο για να έπιδειχθή στο έξωτερικό. Προσοχή μόνο να μη θάμπαθούν οί υπεύθυνοι από τήν ευκαιρία και να τό... πλουτίσουν. Έπάρχει κίνδυνος να χάσει τή λιτότητα του και να ξεφύγει πά άπ' τó κλίμα του.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΕΙΠΝΟΣΟΦΙΣΤΙΚΑ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η «'Εθνική Έταιρεία Έλλήνων Λογοτεχνών Κύπρου» με τή φετεινή καθιέρωση ειδικού θέματος για συζήτηση στις συνεσιάσεις της, προσφέρει στους διαλόγους της πολλές ευκαιρίες γι' άνταλλαγή άπόψεων άνάμεσα στα μέλη και τους φίλους τών μελών της κατά ένα συστηματικό τρόπο.

Η πρώτη δοκιμαστική συνάντηση τού τύπου αυτού άφορούσε θέματα κριτικής σημειωματογραφίας. Η δεύτερη στις 28.1.66 άσχολήθηκε

με τó περιοδικό λογοτεχνικό τύπο. Η εισήγηση έγινε από τόν Κύπρο Χρυσάνθη και είναι ή έξής:

Τό «Τί έξυπηρετεί τó περιοδικό λογοτεχνικό τύπου» είναι ένα συχνό έρώτημα. Κάποτε, πού τó ημερήσιο φύλλο δέν φιλοξενούσε τόσο πολύ τὰ λογοτεχνικά είδη, άσφαλώς τó περιοδικό λογοτεχνικού τύπου άποτελούσε «βήμα» και «πληροφορία». Έπί πλέον σ' αυτό γίνονταν οί πρώτες δοκιμές και τὰ πρώτα ξεμυτίσματα, τó «βάπτισμα τού πυρός». Δέν υπήρχε ραδιόφωνο, δέν υπήρχε τηλεόραση. Συνεπώς ψυχαγωγούσε σε ύψηλό πνευματικό επίπεδο, ήταν τó άλφα κι' ίσως τó ώμέγα στην πνευματική κίνηση ενός τόπου.

Σήμερα τὰ πράγματα άλλαξαν πολύ. Οί έφημερίδες άναλαμβάνουν να ενημερώσουν τόν άναγνώστη τους στο καθέτι, κοιτάζοντας να τόν ικανοποιήσουν στο άλφα σημείο για να προσέξει με τόν καιρό (πού θα πάει;) και τήν άλλη ύλη, αυτήν πού δίνει τή γραμμή τού φύλλου. Τó ραδιόφωνο με τόν τριπλό σκοπό του (τήν ψυχαγωγία, μόρφωση και διαφώτιση) πλημμυρίζει τ' αυτιά μας με θέματα ευρύτατου κύκλου από τόν καλλιτεχνικό ως τόν γενικά πολιτιστικό τομέα. Η τηλεόραση, ιδιαίτερα στηρίζεται πάνω στην Τέχνη κι' εφευρίσκει τρόπους να σ' έλκύη. Δηλαδή τὰ μέσα μαζικής επικοινωνίας, όπως ό τύπος (προπαντός ό ημερήσιος), τó ραδιόφωνο κι' ή τηλεόραση, έχουν άφραγεί πολλά από τή δικαιοδοσία ή καλύτερα τούς λόγους ύπάρξεως κι' έπιτυχίας (άν είχε ποτέ σημαντική έπιτυχία) τού περιοδικού λογοτεχνικού τύπου, έστω κι' άν αυτό κατ' άρχήν άνήκει στα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Τί άπόμεινε, λοιπόν, σ' αυτό; Τούτο είναι τó άναγνώδες έρώτημα. Κατ' άρχήν ή κωδικοποίηση, όπως θέλουν να χαρακτηρίσουν τή διαφύλαξη σε έντυπες σελίδες κάποιων δημουργημάτων (ιδίως όταν αυτά δέν θα κυκλοφορήσουν ως βιβλίο). Τό δεύτερο και σπουδαιότερον, όμως, είναι ή δημουργία «τοῦ δείγματος μιᾶς έποχής», πού πιστοποιεί τις τάσεις, πού υπάρχουν, τις αντιδράσεις, τή χάραξη πορείας: σε μελλοντικά χρόνια τó «δείγμα» τούτο θα πληροφορήσει και θ' άποτελέσει βασικό στοιχείο για συζητήσεις. Τελευταίο τοποθετώ τó «βάπτισμα τού πυρός» για τὰ νεαρά ξεμυτίσματα και τήν κατά κάποιο τρόπο έπίσημη ύποδοχή τους (μ' έκφραση πολλών προσδοκιών) στον κύκλο τών γραμμάτων.

Προσωπικά πιστεύω πός βασικά μόνο αυτά τὰ τρία έξυπηρετεί σήμερα τó περιοδικό λογοτεχνικού τύπου. Άσφαλώς είναι αυτονόητο πός διάφοροι τρόποι μπορούν να χρησιμοποιηθούν

γιά την επίτευξη του τριπλού σκοπού. Ἀνήκει ὁμως τοῦτο στήν ἐμπορική πλευρά του πράγματος καί ἐκφεύγει ἀπό τήν πρόθεση του παρόντος.

Ἡ ἄποψη τοῦ κ. Παναγιώτη Παττίχη:

Ἐνα λογοτεχνικό περιοδικό σήμερα δέν πρέπει νά εἶναι προσκολλημένο σ' αὐτό πού ὀνομάζουμε στενά λογοτεχνία, τήν ποίηση δηλαδή καί τόν ἄλλο ἔντεχνο πεδίο λόγου. Πρῶτα-πρῶτα γιατί ὁ ὅρος λογοτεχνία εἶναι σήμερα εὐρύτερος καί μπορεῖ νά ἀγκαλιάσῃ ὅτιδήποτε γραμμένο σέ γλῶσσα λογοτεχνική. Ἐνα δοκίμιο π.χ. πάνω στά σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, ὅταν γραφτῆ σέ ὕφος καί γλῶσσα λογοτεχνική, ἐξυπηρετεῖ διπλό σκοπό, καί τή λογοτεχνία δηλαδή καί τή ζωή. Κι' ἀληθινή λογοτεχνία εἶναι ἀπό τή ζωή πού πηγάζει καί σ' αὐτήν ἐπιστρέφει.

Λογοτέχνης λοιπόν δέν εἶναι μόνο ὅποιος γράφει ποιήματα ἢ διηγήματα, ἀλλά καί ἐκεῖνος πού χρησιμοποιεῖ τή λογοτεχνική μορφή καί τή λογοτεχνία γενικά, γιά νά βοηθήσῃ τήν κοινωνία ἢ τή ζωή νά βρῆ καί νά συνεχίσῃ τόν δρόμο της. Μάλ' στα ἀν μέ ρωτᾶτε, ἐγώ προτιμῶ τὸ δεύτερο γιατί τὸ εἶδος αὐτό τῆς λογοτεχνίας εἶναι πῶς χρήσιμο ἰδιαίτερος στήν ἐποχή μας. Καί οἱ ἀλλαγές, πού παρατηροῦνται σήμερα σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι, κατὰ τή γνώμη μου, βασικός παράγον πού ἐπηρεάζει σήμερα τή λογοτεχνία σ' ὅλες τίς χώρες. Τὸ κοινωνικό π.χ. μισθολογία, καί τὰ διάφορα δοκίμια πάνω στή σύγχρονη ζωή καί σκέψη πῆραν μεγάλη ἀνάπτυξη καί εἶναι αὐτὰ πού διαβάζονται σήμερα περισσότερο. Ἐνα λογοτεχνικό περιοδικό πρέπει ἐπομένως νά στρέψῃ τή προσοχή του στά σύγχρονα προβλήματα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, γιά νά δικαιώσῃ πλήρως τὸν προσορισμό του, πρέπει νά ζητᾶ ἀπὸ τοὺς συνεργάτες του νά χρησιμοποιοῦν πάντοτε ὕφος καί γλῶσσα λογοτεχνική.

Τέτοια «προσαρμογὴ» στά προβλήματα τοῦ καιροῦ μας βλέπουμε στὸ Ἑλληνικό περιοδικό «Νέα Ἑστία», πού παρόλο πού εἶναι τὸ ἀρχαιότερο λογοτεχνικό περιοδικό, ἀγακάστηκε νά ζητήσῃ συνεργάτες πού προβληματίζονται στά σύγχρονα θέματα. Ἀκόμα κι' ἀπὸ τὰ ποιήματα καί τὰ διηγήματα προτιμᾶ, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐκεῖνα πού πηγάζουν ἀπὸ τή γεμάτη ἀπορίες ζωὴ μας. Εἶναι ἐξ ἄλλου γνωστὸ πὸς τὰ πνευματικά περιοδικὰ πού διαβάζονται σήμερα περισσότερο, ἀναφέρομαι πάντα στήν Ἑλλάδα, εἶναι τὰ «Ἑλληνικά Θέματα», τὰ ὁποῖα «ἐκφράζουν τὸν παλμό τῆς ἐποχῆς μας» ὅπως ἀναγράφεται στὸ ἐξώφυλλό τους, καί οἱ «Ἐποχές» περιοδικό «πνευματικοῦ προβληματισμοῦ καί

γενικῆς παιδείας» ὅπως γράφει ὁ ἐκδότης του, ὁ γνωστὸς λογοτέχνης Α. Τεφεζάκης. Ὁ προβληματισμὸς εἶναι λοιπὸν ἀπαίτηση τῆς ἐποχῆς μας καί εἶναι εὐτύχημα πού καί ἡ λογοτεχνία καί τὰ πνευματικά μας περιοδικὰ ἀρχίσαν νά προσαρμύζονται στήν ἀπαίτηση τούτη.

Ἄν μέ ρωτᾶτε τώρα γιά τήν «Πνευματικὴ Κύπρος», τὸ περιοδικό πού ἐκδίδει ὁ φίλος γιὰ τὸς κ. Χρυσάνθης, ἔχω νά πῶ πὸς ὅπως κυκλοφορεῖ σήμερα δέν ἐκπληροῦναι ὅλους τοὺς βασικοὺς σκοποὺς ἐνὸς λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ. Εἶναι ἀλήθεια πὸς δίδει τὴν εὐκαιρία σὲ νέους ἀνθρώπους νά γράφουν καί νά δημοσιεύσουν. Συμφωνῶ ἀκόμα πὸς «καταγράφει» κατὰ κάποιο λόγο, τὴν πνευματικὴ παραγωγή τῶν Κυπρίων πνευματικῶν ἀνθρώπων. Ἐρωτῶ ὁμως: Εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς ἐνὸς πνευματικοῦ περιοδικοῦ; Ποιὰ εἶναι ἡ προσφορά του στοὺς νέους πού θέλουν νά ἀσχοληθοῦν καί νά κατανοήσουν τὰ σύγχρονα προβλήματα, τίς καινούριες ἀντιλήψεις γιά τὸν ἄνθρωπο, τὴ λογοτεχνία κ.ἄ.; Ἐλέχθη ἀπὸρε ἐδῶ στὴ φιλικὴ τούτη συγκλήση, ὅτι ὁ Κύπριος δέν διαβάσει περιοδικὰ, γιατί οἱ ἐφημερίδες, τὸ ραδιόφωνο, ἢ τηλεόραση ἱκανοποιοῦν μὲ τίς πνευματικὰς σελίδες κι' ἐκπομπές, τίς πνευματικὰς ἀνάγκες του. Σωστὸ αὐτό. Εἶναι ὁμως ἐξ ἴσου σωστὰ πὸς τὰ μαζικά αὐτὰ μέσα ἐπικοινωνίας προσφέρουν τὴν πνευματικότητα κατὰ τρόπον ἐλκυστικό, πού φροντίζουν κάθε τόσο νά ἀλλάξουν, γιατί, χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ ἀλλαγὴ ἀναγεῖναι καί τὰ ἐνδιαφέροντα. Ἐτσι ἀν ἐνδιαφερόμαστε γιά τὸ κυριακὸ λογοτεχνικό περιοδικό καί τὸ ἀναγνωστικό του κοινό, πρέπει νά ἀντιμετωπίσουμε τὸ πρόβλημα ἀπὸ τίς ἀκόλουθες δύο ἀπόψεις: Νά δοῦμε πρῶτα σὲ τί φταίει τὸ κυριακὸ περιοδικό, καί, ὕστερα νά δοῦμε πὸς μπορούμε νά αὐξήσουμε τὸ ἀναγνωστικό του κοινό. Πρέπει, νομίζω, νά ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ πρῶτο. Καί τὰ ὅσα λέχθησαν παραπάνω εἶναι ἡ ἀπάντηση στὸ πρόβλημα. Πρέπει δηλαδή τὸ κυριακὸ λογοτεχνικό περιοδικό νά ἀλλάξῃ, νά δῆ καί νά ἀσχοληθῆ μὲ τὴ ζωὴ στήν ἔκταση καί στὸ βάθος της. Τὸ δεύτερο ἐρώτημα ἐμπέπει σ' ἕνα γενικότερο καί σπουδαιότερο θέμα, τὸ θέμα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως στὸν τόπο μας. Καί εἰσηγοῦμαι μὲ τὴν εὐκαιρία τούτη, ἢ «Ἐθνικὴ Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου», νά ἀσχοληθῆ κάπ τε μὲ τὸ θέμα τοῦτο.

Ἡ ἄποψη τοῦ κ. Νίκου Σπανοῦ:

Ξεκινῶ ἀπὸ τίς ἐξῆς διαπιστώσεις: Ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας βεβαίως μιστοῦνται σ' ἕνα γενικότερο πνευματικὸ προβληματισμό. Αὐτὸ ἴσως ὀφείλεται στήν μεγάλη διάδοση τῶν

μέσων μαζικής επικοινωνίας και στις άλλοσυγκρουόμενες ιδεολογίες της εποχής μας. Οί άνθρωποι ειδικών πνευματικών ενδιαφερόντων δλοένα και περιορίζονται.

‘Απ’ αυτή την δαιπίστωση ξεκινώντας τα ‘Ελλαδικά περιοδικά — ακόμη και κείνα που παλαιότερα ήταν καθαρά λογοτεχνικά— ξεφεύγουν από τόν ειδικό χαρακτήρα τους και γίνονται έντυπα γενικότερου προβληματισμού, γιά να διευρύνουν τó αναγνωστικό τους κοινό.

‘Ολοένα και περισσότερο επικρατεί ή αντίληψη πώς ή λογοτεχνία πρέπει να ύπηρετεί τόν συγκεκριμένο άνθρωπο και να παίρνει θέση πάνω στα πνευματικά, κοινωνικά, ιδεολογικά και άλλα προβλήματα.

‘Από αυτά τὰ δεδομένα ξεκινώντας και λαμβάνοντας ύπ’ όψη όσα με τήν άκρα εξειδίκευση τού λογοτεχνικού περιοδικού ύπάρχει ό κίνδυνος να λιγοστεύουν όλοένα οί άνθρωποι που τó διαβάζουν καταλήγω στο έξής συμπέρασμα:

Π ρ ώ τ ο: Πρέπει τó Λογοτεχνικό περιοδικό να ένταχθεί μέσα στις απαιτήσεις των καιρών και να διευρύνει τόν κύκλο τού πνευματικού προβληματισμού του.

Δ ε ύ τ ε ρ ο: Ζητήματα Κοσμοθεωρητικά, Κοινωνικά, Φιλοσοφικά, ‘Ηθικά και άλλα πρέπει να πάρουν τή θέση τους μέσα στο Λογοτεχνικό περιοδικό χωρίς βέβαια να έκτοπίσουν τήν Λογοτεχνία, ή όποια πρέπει να διατηρήσει τó 50 ή 60 τοίς έκαστό της “Τλης.

Τ ρ ί τ ο: ‘Η Μελέτη και τó Δοκίμο πάνω σ’ όλα αυτά τὰ πνευματικά και ανθρώπινα προβλήματα είναι τὰ καταλληλότερα μέσα, που μπορούν να άπευθυνθούν σ’ ένα ευρύτερο κοινό.

Τ έ τ α ρ ο: Τó Κυριακό Λογοτεχνικό περιοδικό χρειάζεται πολλή και καλή διαφήμιση, μα και άλλα μέσα πνευματικής επικοινωνίας τó συναγωνίζονται και τείνουν να τó έκτοπίσουν.

‘Η άποψη τού κ. Πάνου ‘Αδαμίδη:

«‘Ο περιοδικός λογοτεχνικός τύπος δέν μπορεί να είναι σκοπός. Σάν μέσο διαγωνίζεται σήμερα με πολλά νέα ύποκατάστατα μέσα που ύπηρετούν τήν νέα κατάσταση και που γεννήθηκαν μαζί της. ‘Αν δέν παραβήγ ή μαζί τους θά πεθάνη. Προσωπικά τόν άξιολογώ μέσα σ’ αυτά τὰ πλαίσια, χωρίς συγκίνηση, και φθάνω στα ίδια συμπεράσματα με τόν εισηγητή: είναι ένα μνημείο που συνεχίζει να κίτζεται, είναι ένα βήμα γιά τούς νέους άγορητάς της τέχνης, κι’ είναι ένα εξειδικευμένο μέσο ψυχαγωγίας που δέν μπορεί εύκολα να συντονιστή με τούς κρδασμούς της σύγχρονης ζωής.

Δέν έχω γνώμη γιά τó τρόπο που θά κρατήσ η ίσως τó λογοτεχνικό περιοδικό. ‘Η προσπά-

θεια να κρατηθή όσο είναι δυνατό ένα μέσο παράλληλα μ’ ένα καινούργιο ύποκατάστατο είναι νομίζω ένα διαλεκτικό στοιχείο ή ένα φαινόμενο που δέν επιδέχεται έξ άντικειμένου άρνητική ή θετική δεοντολογία. ‘Η γνώμη όυ τó λογοτεχνικό περιοδικό θά κρατηθή με επέκταση τού άντικειμένου του γιά να καλύψη φλέγοντα προβλήματα, περιορισμένου ίσως χρονικά και τοπικά ενδιαφέροντος, θά τó κάνει κατά τή γνώμη μου όργανο τού βραχυχρόνιου προβληματισμού άσυμβίβαστου πρds τήν καθολικότητα και τὰ όρια της τέχνης. ‘Εξ άλλου θά ίσοδυναμούσε με «βελτίωση δι’ άντικαταστάσεως».

ΑΠΟ ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

Ο ΔΙΘΥΡΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ

Σ τó ‘Ημερολόγιο της ‘Ελλ. Κύπρου πρωτοδημοσιεύτηκε ό Διθύραμβος αυτός τού Κυρ. Μάτση, τού έξαιρετικού αυτού πάληκαριού της ΕΟΚΑ, που τίμησε τὰ Κυριακά όπλα ενάντια στην καταθλιπτική ‘Αγγλικήν ‘Απαικωκρατία κι έπεσε ήρωικά στο κρησφύγετό του στο Δίκωμο. Γράφτηκε ό Διθύραμβος αυτός από τόν Κύπρο Χρυσάνθη κι οί 462 στίχοι του παίρνουν τις σελίδες 82—92 τού ‘Ημερολογίου της ‘Ελλ. Κύπρου. ‘Η μετάδόσή του από τó ΡΙΚ στις 19 τού περασμένου Νοέμβρη έγινε με μιá έξαιρετική έντυχία, σαν πραγματικός διθύραμβος —τραγούδι με τή μουσική του, μουσική έξαιρετικά ταιριαστή με τó τραγούδι και με τὰ νοήματά του. Τó έργο ραδιοσκοηνοθέτησε ή κ. Ναταλία ‘Αρβανιτάκη και τόν Μάτση έμνήνευσε άριστοτεχνικά ό κ. ‘Α. Ζεμπύλας.

Πρωτοδιαβάζοντας τó τραγούδι αυτό, θυμήθηκα μιá έπαγγελματική φράση τού μεγάλου μας Παλαμά, που έλεγε κάποτε:

«‘Ο ποιητής πυρώνεται και πάει μπρός».

‘Ετσι έπαθε κι ό Κύπριος ποιητής Κύπρος Χρυσάνθης. ‘Όταν πήρε τή πένα να άρχισε να γράφη τόν Διθύραμβο τού προσωπικά γνωστού του Κυριάκου Μάτση, τόν έπιασε πυρετός. Συγκεντρώθηκε στον έαυτό του, πυρώθηκε, κι έβαλε στο στόμα τού ήρωα στίχους άφραστους σε βάθος και νόημα, τέλειτο που με κάνουν να πιστεύω πώς τó τραγούδι του αυτό ξεπερνά όλα τὰ προηγούμενα τραγούδια του σε ποιητική έξαρση, σε ποιητικές εικόνες, σε βάθος νοημάτων και ιδεών. Και δέ μπορείς να μείνης ίκανοποιημένος με τó πρώτο διάβασμα τών στίχων τού τραγουδιού αυτού. Σε τραβάει να τó ξαναδής και δεύτερη και τρίτη φορά. Κάτι καινούριο θά βρής ξαναδιαβάζοντάς το.

Μιá αδυναμία με σπώχνει να μεταφέρω έδω μερικά άποσπάσματα τού τραγουδιού αυτού.

Ἔνα εἶναι αὐτό:

Τὰ νιάτα δαπανοῦμε γιὰ τὸ φῶς
κι εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο φῶς ἢ λευτεριά.
Γῆ, τῆς Κερύνειας μὲ γνωρίζεις. Εἶμαι
ὁ Κυριάκος Μάτσης,
ἀπ' τὰ ὄρεινά, πού σπούδασα τὸ πῶς
θηλάζεις
καὶ μεγαλώνεις τὰ δεντρά καὶ τὸ γρασίδι
καὶ τὰ στάρια.

Τὰ μυστικά σου στὰ ἔργαστήρια ἐρεύνησα.
Κι ὕστερα ἐδῶ στὴν Κύπρο πάσκισα στὰ
στήθη σου σκυφτὸς
τις ἀπορίες μου νὰ λύσω καὶ νὰ δῶ τὴν
προκοπή σου
μὲ τὰ δικά μου μάτια, τὴ δική μου πείρα.

Ἄλλο:

Πικρὸς ὁ πόλεμος! Πικρὸ ψωμί, πικρὸ
νερό,
ὑπνος πικρὸς, ξύπνιος πικρὸς, βῆμα πικρὸ,
τὸ καθετὶ πικρὸ στὸν πόλεμο.

Κι ἄλλο:

—Εὐλογῶ τὴ σπορὰ τοῦ πατέρα
πού τίμια μ' ἔσπειρε στὸ τίμιο τοῦ γάμου
του κρεβάτι.
Καὶ μοῦ ἀπαντᾷς: Τὸν εὐλογῶ γιατί μὲ
ἀπόσπασε ἀπ' τὸ σῶμα του
καὶ μούδωσε μητέρα κι' ἀδερφοὺς καὶ
συγγενεῖς
κι' ἕνα κομμάτι χῶρο ν' ἀναπνέω.

—Θυμάσαι πόσο ὑπέροχο τῆς μάνας μας
τὸ γάλα!
σὰ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο ἔσταζε στὸ
στόμα μας.
Καὶ μοῦ ἀπαντᾷς: Καταναλώθηκε τὸ σῶμα
ἢ ἡ ψυχὴ τῆς
νὰ μὲ ἀναστήσει.

—Βαδίσσαμε τὰ ξέγνοιαστά μας χρόνια
πάνω στ' ἄνθη,
πάνω στὸ μέλι καὶ στὴν ἄμμο πού ἔγραφε
ὁ ἥλιος καὶ φιλοῦσε
τῆς θάλασσας τὰ χεῖλη.

Καὶ μοῦ ἀπαντᾷς: Δίχως τ' ἀνήλικά μας
χρόνια
δὲν θάχε νόημα ἡ ζωὴ.

Κι' ἐδῶ σταματῶ τὴ μεταφορὰ ἀποσπασμά-
των, γιατί δὲ θὰ τέλειωνα διαφορετικά. Πρῶ-
κειται περὶ πειρασμοῦ, πού ἂν δὲν τὸν σταμα-
τήσης δὲ θάχης τελειωμό.

Π. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Ἡ «Γυναικεῖα Λογοτεχνικὴ Συντροφιά» προκηρύσσει τὸν Πανελλήνιο διαγωνισμό «Παιδικῆς Λογοτεχνίας τοῦ 1966» γιὰ τὴν συγγραφὴ βιβλίων πού θὰ

ἀπευθύνονται σὲ παιδιὰ ἀπὸ δέκα ἕως δεκαεπτὰ ἐτῶν.

Ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ εἶναι δημοτικὴ, τὰ ἔργα ἀ-
δημοσίευστα καὶ παρμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πραγμα-
τικότητά.

Τὰ βραβεῖα εἶναι:

I.— Εἰς μῆμην «Ἰωάννου Κολλάρου» προσφέρει τὸ βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας»: Α' Βραβεῖον δραχ-
μὲς 25.000 καὶ Β' Βραβεῖον δραχμὲς 10.000, γιὰ
ἱστορικὸ μυθιστόρημα παρμένο ἀπὸ ὀποιοδήποτε πε-
ρίοδο τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας (Ἀρχαιότητα, Βυ-
ζαντινὴ Ἐποχὴ, Μεσαίωνα, Ἑλλ. Ἐπανάσταση ἕως
καὶ τὸν Ἀλβανικὸ Πόλεμο).

Τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας» διευκρινίζει ὅτι
οἱ βραβευόμενοι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἐκδόσουν τὰ ἔρ-
γα τους ὅπου αὐτοὶ θέλουν.

II.— Εἰς μῆμην «Πάνου Ψημένου» ἢ κ. Ἐλενη
Ψημένου προσφέρει 30.000 δραχμὲς γιὰ ἀνάγνωσμα
μὲ τὸ γενικὸ τίτλο: «Μορφὲς τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ»
(προεπαναστατικὴ ἐποχὴ) 8—10 μονογραφεῖς ἀπὸ τὴ
ζωὴ ἐκείνων πού μὲ τὴ δράση τους ἐτοίμασαν τὴν
Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση. (Ἰερωμένοι, Δάσκαλοι,
πραγματευστάδες, καρραθοκυραῖοι, πολεμιστές).

III.— Εἰς μῆμην «Κόψτα Ἐλευθερουδάκη» δραχ-
μὲς 10.000 γιὰ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις «Ἐκδρομὲς
καὶ Περιπάτοι» μέσα στὴν Ἑλλάδα.

IV.— «Ἄγλας Ἰακωβίδη» δραχμὲς 5.000 γιὰ
Ποιητικὴ Συλλογὴ.

V.— «Βραβεῖο Γυναικεῖας Λογοτεχνικῆς Συντρο-
φιάς» δραχμὲς 10.000 γιὰ σύντομο μυθιστόρημα
(ὄχι ἱστορικὸ).

VI.— «Ἡ Γυναικεῖα Λογοτεχνικὴ Συντροφιά» θὰ
βραβεύσῃ μὲ 2.000 δραχμὲς τὴν «Καλλίτερη Ἐκθε-
ση». Στὸ διαγωνισμὸ αὐτὸ μποροῦν νὰ λάβουν μέρος
οἱ μαθηταὶ τῶν δύο τελευταίων τάξεων τοῦ Γυμνα-
σίου καὶ τῆς Α' Λυκείου. Ἡ ἔκθεσις θὰ διαβασθῇ
δημοσίᾳ.

Ἡ «Γυναικεῖα Λογοτεχνικὴ Συντροφιά» συστήνει
στοὺς συγγραφεῖς πού θὰ λάβουν μέρος στοὺς δια-
γωνισμούς τῆς, τὰ ἔργα τους νὰ τὰ διακρίνει αἰσι-
δοξία καὶ νὰ τὰ χαρακτηρίσει πίστη στὴ ζωὴ. Οἱ
βραβευόμενοι εἶναι ὑποχρεωμένοι μέσα σὲ 6 μῆνες νὰ
ἐκδόσουν τὸ ἔργο τους.

Ὁ Διαγωνισμὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὴ δημοσίευσιν τῆς
προκήρυξης καὶ λήγει στὶς 30 Σεπτεμβρίου ἐ.ε. Τὰ
ἀποτελέσματα θὰ ἀνακοινωθοῦν τὸ Δεκέμβριον τοῦ
1966.

Τὰ ἔργα πρέπει νὰ στένονται στὸ Βιβλιοπωλεῖο
Ἐλευθερουδάκη, Νίκης 4 Ἀθῆναι στὸν κ. Γ. Παπα-
δόπουλο, σὲ τρία δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα μὲ
ψευδῶνυμο καὶ νὰ συνοδεύονται ἀπὸ ἕνα κλειστὸ φά-
κελλο ὅπου θὰ εἶναι γραμμένον τὸ ψευδῶνυμο τοῦ
συγγραφέα καὶ μέσα τὸ ὄνομα καὶ ἡ διεύθυνσί του.

Ἡ Πρόεδρος τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς: Τατιάνα
Σταύρου.

Τὰ μέλη: Μαρία Ἀμαριώτου, Ἰωάννα Μπουκου-
βάλα—Ἀναγνώστου, Λίλια Καρανικόλα, Μελισσάνθη,
Ἀλεξάνδρα Πλακατάρη.

Ἡ Γραμματεὺς: Ρένα Καρθαίου.

Συμπληρωματικὲς πληροφορίες στὰ τηλέφωνα
611—810, 229—221 καὶ 770—374.

Στίχοι:
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΕΚΑ ΑΝΤΙΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΠΑΝΩ ΣΕ ΥΦΑΣΜΑΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Υφασματογραφίες:
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΑΒΒΑ

ΜΙΚΡΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

1966

ΤΦΑΣΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ ΑΡ. 1.

ΕΡΜΑΦΡΟΔΙΤΟΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ

Στὸν ἑρμαφρόδιτο τῆς κριτικῆς, | τὸν
κερασφόρο μὲ γυναικίω ροῦχο, | τριχες
μετράει, ζυγίζει τριχες | μιὰ μαργαρίτα
αἰγυπτιακὴ | μαδᾷ μετριῶντας τάλαντα ἀπ'
τὰ κέρδη τῆς γυναικας του

(ὁ νόθος μὲ τὸ τρίτο φύλο στὴν ψυχὴ
του | στέκει μισοτάρης στὸ κοπάδι καὶ
μπασιάρδεψε | κι' ὁ πιὸ σοφὸς συλλογι-
σμοὺς γεμίσαν σφήγγες τὰ βιβλία | ἡ ποιη-
ση ὀχιὲς κι' οἱ ἀνεμοδείχτες πήρανε πα-
ράσημα | κι' ἀπὸ τοὺς τέσσερις ἀνέμους
— τώρα ἐξετάζοντε τὴν πιθανότητα ἐγ-
γραφῆς | τοὺς δυτικοανατολικοὺς στίς
ἄλλες παρεκκλίσεις κλπ. | ἀνέμους στὰ
μαλλιά καὶ στὰ φουστάνια μ' ἀντικα κα-
κέκτυπα)

Στίχους δὲ γράφουμε κεντρὸ κρατᾶμε |
γιὰ κερατάδες.

ΓΥΝΑΙΚΑ

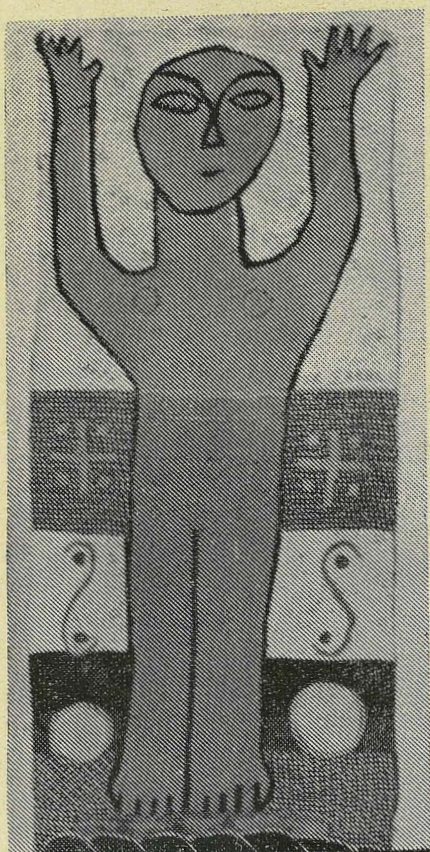
Ἐλπίζω ν' ἀγαπᾶτε τὰ φιλιὰ καὶ τὰ χαμένα πάθη | καὶ τοὺς ἐπώδυνους
μηρούς.

Γυμνὴ τὸ μέσα κόσμος μου δὲ δείχνω: | εἶναι δικό μου πάθος ἢ συνείδηση. |
Ἀλλὰ μορῶ νὰ δείχνω τίς στρογγύλες φλόγες | γιὰ νὰ κερδίσω τὴν ἀνάγκη τῆς
ζωῆς.

Ἐλπίζω ν' ἀγαπᾶτε τὰ φιλιὰ καὶ τὰ χαμένα πάθη | καὶ τοὺς ἐπώδυνους
μηρούς.

Ἡ ὀμπρέλλα δὲν ἀφήνει τὰ καίσαρκα φιλιὰ. | Τὰ παρασκήνια καὶ τοὺς δια-
δρομούς καὶ τίς ἀνταλλαγές | ποῦ φύλλο τῆς οὐκῆς ἀπαγορεύει; | Στὰ μάτια σας
διαγράφεται τὸ σχῆμα τῆς κοιλιᾶς μου | κι' ἀγαπηθῆτε.

Ἐλπίζω ν' ἀγαπᾶτε τὰ φιλιὰ καὶ τὰ χαμένα πάθη | καὶ τοὺς ἐπώδυνους
μηρούς...

ΥΦΑΣΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ ΑΡ. 3

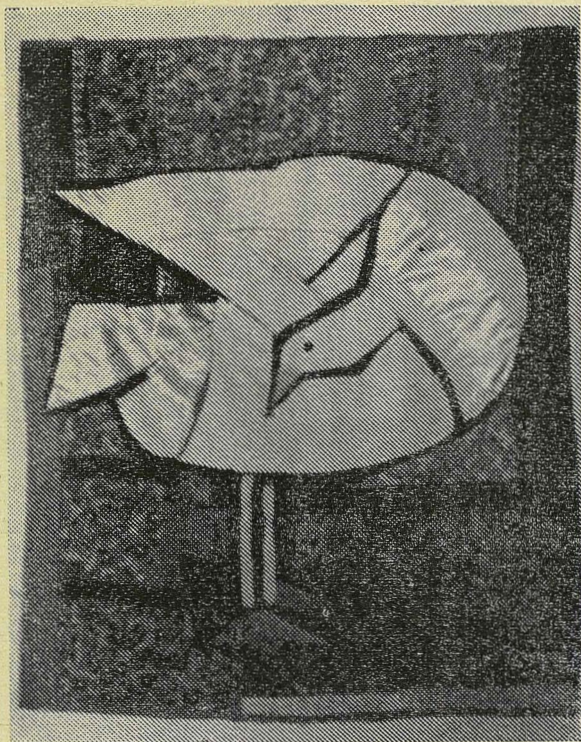
ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Τὴν παιδικὴ ἰου φύση ἀναζητᾶ μὲς
τῇ γυμνότητι: | Ἐπιστροφές, ἐπιστροφές!
| Ὅταν νινθῆς τὴν κοινωνία δὲν ἔχει
ἐπάνοδο: | πειρώνεσαι σὶν ἴπο. | Μόνο
ἡ ψυχὴ ἐκτινάσσεται σὶδ γρήγορο ὄνειρο.
| Ἐπιστροφές, ἐπιστροφές!

Η ΧΑΡΑ

Τώρα πού πέταξες μακρὰ τὴν κάθε σου συμβατικότητα | καὶ πῆρες κατηφέδες
ἀπ' τὸν ἄνεμο | καὶ πῆρες ἄνεμο ἀπ' τὰ μέσα ρόδα σου π' ἀνθοῦνε μὲς τὶς φλέβες
σου, | τὴν ἐξουσία τῆς σύννεσης πατώντας μὲς τὸν ὀμφαλό, | τὴν πού σὴς χαρᾶς
τὴ σκάλα σκαρφαλώνεις μ' ἐκτινάξεις χαίτης ἄγριου ἀλόγου | χειροκροτῶ, χειρο-
κροτῶ. | Δὲν εἶναι λάθος τὰ εὐθῆμα σιολίδια.

ΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

Τὸ περιστέρι ντρέπεται κοιτάζοντας τὶς προσωπίδες μας | καὶ τὰ κακέκτυπα
εἰδωλίων εἰρήνης, | ἢ τυραννᾶνε ζωῶφια τὶς φλέβες τοῦ ποδιοῦ | κάτι σὰν ἐκζεμα
ἀπὸ λιπαρὲς τροφές, | ἢ νύσταξες μὲς τὶς ἀσημαντιες πορεῖες εἰρήνης ἄλλων σόχων |
καὶ μᾶς βαρέθηκε; | Ρωτῶ τὸν πλάστη: ποῖο σὺλλογισμὸ σου κρύβεις; | Καὶ μοῦ
ἀπαντᾷ: τὴν φτώχεια μου.

ΣΤΑΥΡΩΣΗ

Οί σταυρωμένοι δὲ μποροῦν νὰ νοιώσουν τὸ ρυθμὸ μας. | Πάντα σκοτιώνουμε τὰ προβαδίματα. | Κλαίμε στὶς ρίζες τῆς θυσίας μὲ δ,τι πιὸ ὠραῖο κι' ἀγαπητὸ — | μὲ τὴ στοργὴ τῆς μάνας σύμβολο θυσίας — | μὰ τοῦτο δὲν ξεγράφει τὰ καρφιὰ σὸ σῶμα τῆς ψυχῆς.

Τὸ σταυρωμένο κλαίμε ἢ τίς μοιρολογίστριες; | Ποιὸς χροσοχὸς θὰ ἐπαγωγῶσι τ' ἀντλημένα δάκρυα; | Γιατὶ κινηματογραφοῦμε τίς θυσίες καὶ μάλιστα ἐγχρωμα;

Σκέψη λιτή, πίστη λιτή τῶν ἄλλων ἡμερῶν μας | πόσο σιὸ ράφι σὰς φυλάξαμε μὲ τ' ἄλλα μας παιγνίδια!

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ ΜΕΓΑΛΟ

Τὸ περιστέρι αὐτὸ θὰ τὸ κοσμήσω μὲ παράσημα καὶ μὲ ταινίξες διάστικτες
γιατὶ ἀπὸ ἀλλόφυλες περυνῶντας χώρες εἶχε τὴ σοφία
σιὰ φανερὰ νὰ μὴ δηλώσῃ προέλευση καὶ τόπο μετανάστευσης.
Ἔτσι ὁ καθέννας τῷθελε δικό του καὶ τὸ τίμησε προεπούμενα.
Τὸν εὐτραφῆ ὀνθμὸ παρακαλῶ νὰ σεβασθῆτε.
...Ἐκτὸς ἂν τὸ πετιούμενο μᾶς γέλασε γιὰ τὸ εἶδος του...

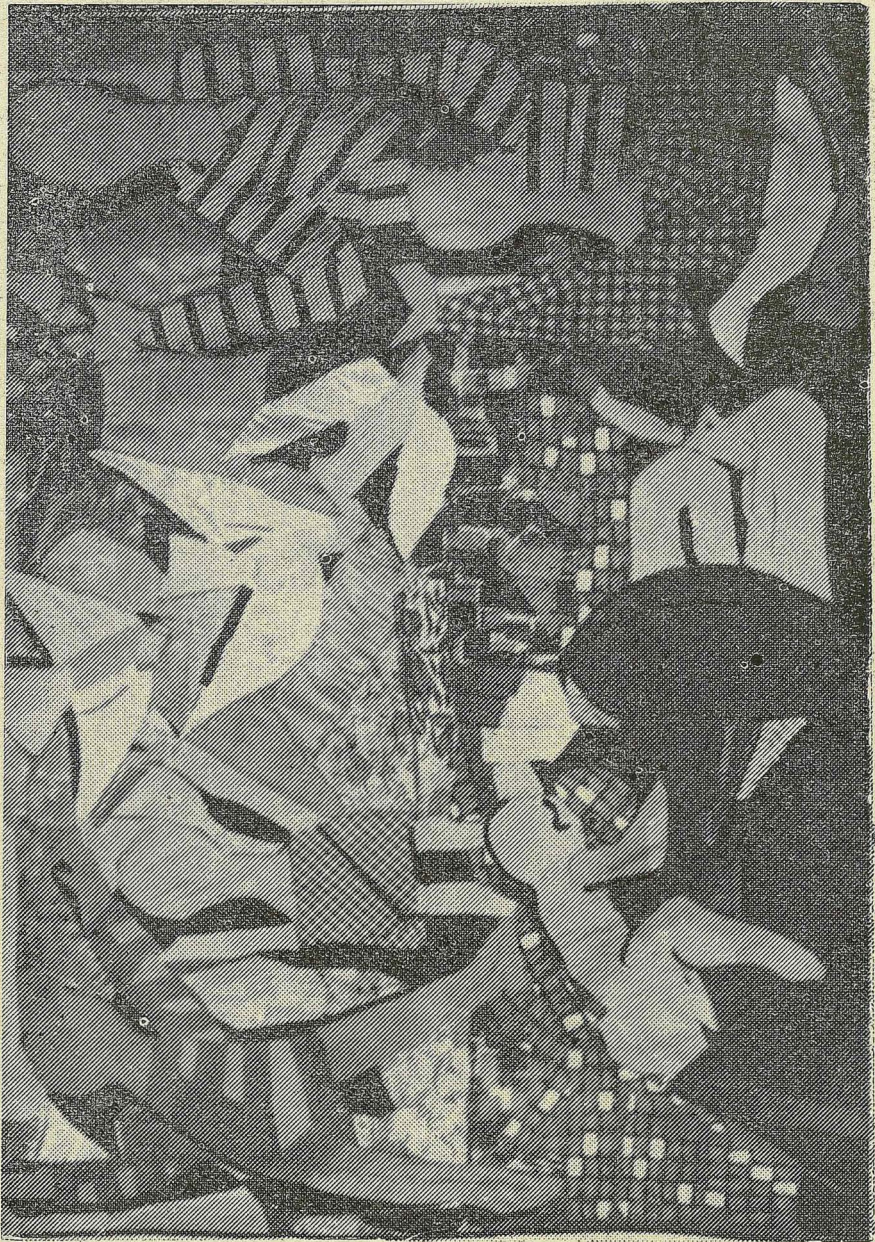
ΜΕΛΙΚΟΣ

Τῷ ἀρχέγνυπα τῶν ἡχῶν κόκκινες γραφῆς σιὸ σιῆθος σου
κι' ἄς σὲ καλύπτουνε σιολῆς ἱερατικῆς.
Τὸ δέος τῶν οὐρανῶν δὲ μᾶς φοβίζει.
Τὸ μέσα δέος μας τρέμουμε πὸν πνίγει μας μὲ κόμπους παγωμένου ἀγέρα.
Μήπως θυμάσαι τίς πανάρχαιες σου προελεύσεις
καὶ ντύνεσαι νοερὰ ἀπαιτῶντας μας τὰ μάτια μ' ἄλλες προβολές;

Δὲν ἔχει δρόμους τὸ τραγούδι, δὲν ἀκούει σιὸς ἐντιολές:
τοὺς νόμους καταργήσαμε μὲ τὸ σκοινὶ καὶ τὸ μαχαίρι.
Ὁ μαϊανδρος μίλαγε μὲ τ' ἄλλο σιόμα τότε
καὶ μ' ἄλλη γλῶσσα τῶρα μᾶς ξηγᾶει τὴν αἴσθηση
Δοιπὸν θὰ πῆς σιὴν τωρινή μας λέξη
τὴν προφητεία μας;

(Σιὸ κάτω μέρος μίλησε ὁ ζωγράφος:
γιατὶ δὲ ντύνουμε τοὺς ζωντανούς;)
Ἐπισιολῆς δὲν παίρνουμε· πουλᾶμε πίνακες.

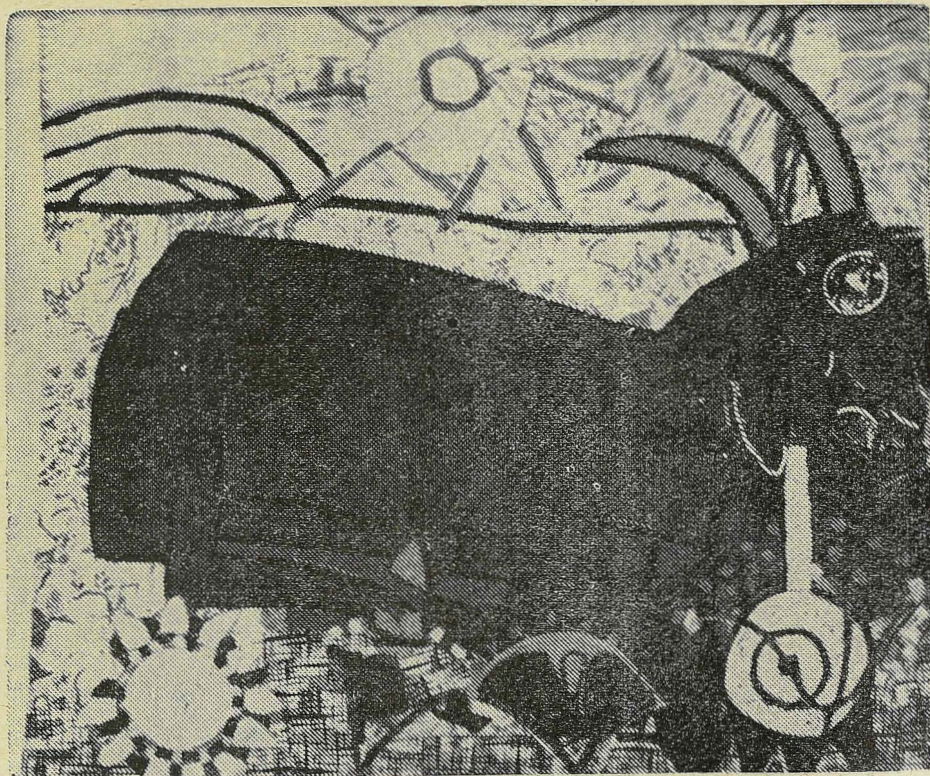

ΣΥΓΧΥΣΗ

Μας πνίξανε τὰ περιστέρια μὲς τὶς ἐπιδείξεις | καὶ τὶς ἀμφίρροπες πορείες.
Ὅταν ποῦν δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται ὁ λυγμός: | τὸν θέλουμε τὴν Κυριακὴ σὴν
ἐκκλησία ἢ σὴν συγκέντρωση.

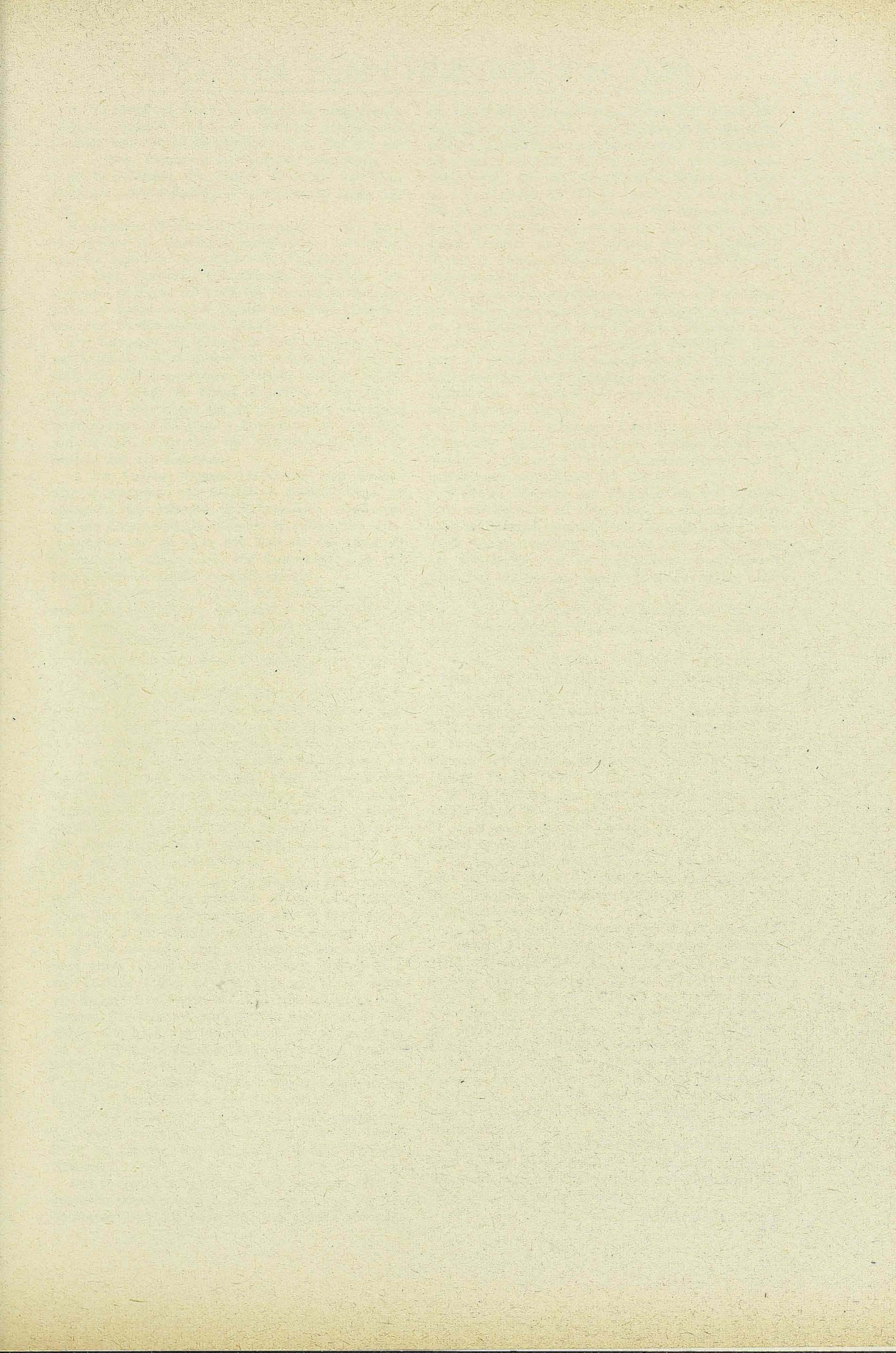
Ὅταν ποῦν καὶ σὴν βύσσινα προβάλλης | σὲ μαστιγώνουν: | πρέπει κρυφὰ
ν' ἀγορασιοῦν τ' ἀντιεῖα σου μέρη.

Ὅταν θελήσης νὰ χορέψης πρέπει νὰ ξεσιρώσουν τὸ τραπέζι | νὰ σιερηθῆς
τὸ δεῖπνο: | σὶς ἐθνικὲς γιορτὲς θὰ καταγράψουν τὴ γραμμὴ σου | γιὰ νὰ γεμίσομε
τὴν κούπα τῆς δειλίας.

ΤΑΥΡΟΣ

Ὁ ταῦρος ἦρθε ἀπ' τὰ κατὰβανά μας
ἀπ' τοὺς ἀγροὺς τοῦ ἐνοσίκτου κουβαλῶντας τὸ ρουθούνισμα
ἀπὸ μιὰ μέσα μέθη φυσικῇ
κι' ἀναζητᾷ μὲς τὸ θυμὸ γὰ θρέψη τὸ εἶδος του.
Τῇ γῆ δὲν κατακτιᾷ μὲ τὸ μαχαίρι.
Τὸ πνεῦμα κι' ἡ καρδιὰ κήπους ὠραίους σχεδιάζουν
μὰ ἡ γονιμότητα πολλαπλασιάζει αἰῶνες.
Τῇ γόνιμη δαμάλα ὁδήγησε, ἱερέα.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

♦ 'Η καταδίκη τῶν δύο σοβιετικῶν συγγραφέων Ἀντρέι Σινιάτσκου καὶ Γιούλι Ντάνιελ στάθηκε ἕνα γεγονός πὸ προκάλεσε ἀντιδράσεις σ' ὅλο τὸν κόσμο — ὅπου ὑπάρχουν φιλελεύθερες συνειδήσεις — γιὰ τὴ ἑλευθερία τῆς σκέψης θεωρεῖται καὶ εἶναι δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου σ' ὅποιοδήποτε μέρος τῆς γῆς.

Πνευματικοὶ ἄνθρωποι τοποθετημένοι στὸ χῶρο τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀριστερᾶς καταδίκασαν ἀνεπιφύλακτα τὴν καταδίκη τῶν σοβιετικῶν συγγραφέων.

Ὁ Λουί Ἀραγκὸν τῶν γαλλικῶν γραμμάτων καὶ κορυφαῖο στέλεχος τοῦ γαλλικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος σὲ ἄρθρο του πὸ δημοσιεύτηκε στὴν «Ὀύμανιτέ», στὶς 16 Φεβρουαρίου, ἔγραψε:

«'Η ἀναγωγή τῆς κρίσης σὲ ἔγκλημα εἶναι πολὺ πὸ βλαβερὴ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν δύο συγγραφέων. Ὑπάρχει κίνδυνος νὰ νομιστῇ πὸς αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὁ μέθοδος εἶναι σύμφυτες μὲ τὸν σοσιαλισμὸ καὶ πὸς ἡ σημερινὴ ἀπόφαση προδιαγράφει τί θὰ εἶναι ἡ Δικαιοσύνη σὲ μιὰ χώρα πὸ θὰ ἔχη καταργήσει τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο».

♦ Στὴ Γαλλία ὑπάρχει μιὰ κίνηση νέων θεατρικῶν συγγραφέων πὸ θέλουν νὰ δώσουν ἔργα μὲ κοινωνικὸ καὶ πολιτικὸ προβληματισμὸ. Πρόκειται γιὰ μιὰ κίνηση πὸ χαρακτηριστικὴ κιόλας σὰν «επαναστατικὴ» καὶ τὸ εἶδος τοῦ θεάτρου πὸ θέλει νὰ δημιουργήσει εἶδος τῆς φῶς τῆς δημοσιότητας μὲ τὴν ἐντυπωσιακὴ ὄνομασία «μεταμπρεχθικό».

Στὴν κίνηση αὐτὴ πὸ δὲν ἔχει φθάσει ἀκόμα τὸ στάδιο τῆς ὀριμότητας, κυριαρχεῖ ὁ Ἀρμὰν Γκαττί, πὸ γνωρίζει ἐπιτυχία. «Ἦδη ἔγινε εὐρύτερα γνωστὸς μὲ τὸ δράμα του ἡ «Φανταστικὴ ζωὴ τοῦ ὀδοκαθαριστῆ Ἀβουστου Γκ.» πὸ παύληκε κι' ἔξω ἀπὸ τὴ Γαλλία.

Τώρα στὸ Ἐθνικὸ Λαϊκὸ Θέατρο τοῦ Παρισιοῦ παίζεται μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ἕνα νέο ἔργο του πὸ φέρει τὸν τίτλο: «Τραγοῦδι γιὰ δυὸ ἠλεκτρικὲς καρτέκλες», βασισμένον στὴν ὑπόθεση Σάκκο—Βαντσέττι.

Ὁ κριτικὸς τῆς ἐφημερίδας «Μόντ» ἔγραψε γιὰ τὸ ἔργο: «Ὁ Γκαττί παρουσιάζει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ χάος τῆς συλλογικῆς συνειδήσεως. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πὸ τὸ θέατρο ζητεῖ νὰ πλησιάσῃ, ὄχι πιά τὴν ἀλήθεια ἑνὸς γεγονότος, ἀλλὰ τὴν καθόλου χειροπιαστὴ πραγματικὴ ἀπὸ τῆς ἀπίχτησής του ἔξω ἀπ' τὸ χῶρο καὶ τὸ χῶρο ὅπου ἔγινε».

♦ Στὸ Παρίσι ἔγινε μὲ τὴν εὐκαιρία ἑνὸς ἑορτασμοῦ γιὰ τὰ 85 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Τζαίημς Τζόυς μιὰ δεξίαι συζήτηση γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο του — ἂν ἀνήκη στοὺς καλλιεργημένους ἢ στὸ κοινὸ.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἀναφέρομε πὸς πρὶν λίγους μῆνες κυκλοφόρησε μιὰ «Ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Τζαίημς Τζόυς» μὲ ἐπιμέλεια τοῦ Χάρρου Λεβὶν πὸ θεωρεῖται ἀσθεντία στὸ ἔργο τοῦ Ἰρλανδοῦ συγγραφέα. Ἡ ἀγγλικὴ αὐτὴ ἔκδοση περιλαμβάνει μιὰ πλήρη εἰσαγωγή στὸ πεζογραφικὸ καὶ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Τζόυς, τὰ κείμενα τεσσάρων βιβλίων του πὸ ἐκδόθηκαν πρὶν καὶ κατὰ τὴ διάρκειά του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἄλλα ἔργα του ὅπως καὶ ἀπὸ τὸν «Ὀδυσσεά».

Γιὰ τὸν Τζόυς καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸν «Ὀδυσσεά» του ὁ Ἀγγλος ποιητὴς Ἐλλιστ ἔγραψε τοῦτα τὰ λόγια ὅπως τὰ πῆραμε ἀπὸ τὶς «Δοκιμὲς» τοῦ Γιώργου Σεφέρη:

«Μὲ τὴ χρήση τοῦ μῦθου, μὲ τὸν χειρισμὸ ἑνὸς ἀδιάκοπου παραλληλισμοῦ τοῦ σύγχρονου καὶ τῆς ἀρχαιότητας, ὁ Τζόυς ἐφαρμόζει μιὰ μέθοδο πὸ πρέ-

πει καὶ ἄλλοι νὰ ἐφαρμόσουν ὕστερα ἀπ' αὐτόν. Κι' ἕνα τέτοιο πρᾶγμα δὲν εἶναι μίμηση, ὅπως δὲν εἶναι μίμησις ὁ ἐπιστήμιαν πὸ χρησιμοποιοῖ τὶς ἀνακαλύψεις ἑνὸς Ἀϊνσταϊν γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὶς δικές του ἀνεξάρτητες καὶ πὸ προχωρημένες ἔρευνες. Εἶναι μόνον ἕνας τρόπος νὰ ἐλέγξῃ κανεὶς, νὰ τακτοποιήσῃ, καὶ νὰ δώσῃ μορφή καὶ σημασία στὸ ἀπέραντο πανόγραμμα ματαιότητας καὶ ἀναρχίας πὸ εἶναι ἡ σύγχρονη ἱστορία. Εἶναι μιὰ μέθοδος πὸ σκιαγραφεῖ ὁ Γήτης, ὁ πρῶτος σύγχρονος, πιστεύω, πὸ ἔνοιωσε τὴν ἀνάγκη τῆς».

Καὶ γιὰ νὰ ὀκνηλώσουμε τὸ θέμα πὸ ἀνοίξαμε μ' αὐτὴ τὴν παραπομπὴ φέρομε ἐδῶ μιὰ παρατήρηση, τοῦ Σεφέρη πάλι, πὸ ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα:

«Θαρρῶ πὸς νόμιμα μπορῶ νὰ ὑποστηρίξω πὸς αὐτὴ τὴ μέθοδος δὲν τὴ σκιαγραφεῖ μόνον, τὴν ἐφαρμόζει συστηματικὰ ὁ Καθάρης, πολὺ πρὶν φανεῖ ὁ «Ὀδυσσεά» τοῦ Τζόυς καὶ παράλληλα, καὶ πρωτύτερα, ἀπὸ τὸν Γήτης».

♦ Τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Φεβρουαρίου πέρασε ὁ μέγας γάλλος ἀρχιτέκτονας Ραϋμόν Λοπέζ, σὲ ἡλικία 62 χρόνων. Ὁ Λοπέζ ἔθεωρετὸ ἀκόμη σὰν ὁ μεγαλύτερος πολεοδόμος τῆς Γαλλίας.

♦ Μὲ τὴ «Μήδεια» τοῦ Εὐριπίδη καὶ τὴν «Ἡλέκτρα» τοῦ Σοφοκλῆ θὰ λάθῃ μέρος τὸ «Πειραϊκὸ Θέατρο» στὸ φετινὸ φεστιβάλ τοῦ Ἐδιμβούργου.

Τὸ γεγονός τουίζεται ἰδιαίτερα ἀπὸ τὶς βρετανικὲς ἐφημερίδες καὶ ὑπογραμμίζεται ἡ ἐξαιρετικὴ θέση πὸ παίρνει τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ δράμα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ φεστιβάλ.

Θ' ἀνεβαστοῦν ἐπίσης οἱ «Ὅρνιθες» τοῦ Ἀριστοφάνη μεταφρασμένους σὲ σκωτικὴ διάλεκτο ἀπὸ τὸν Ντάγκλας Γιάνγκ.

♦ Ἡ Οὐνέσκο ἐξέδωσε κατάλογο μὲ ἔγχρωμα ἀντίγραφα πινάκων ζωγραφικῶν πὸ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸ 1860 μέχρι τὸ 1965.

Ὁ Γιάννης Σπυρόπουλος εἶναι ὁ μόνος Ἕλληνας ζωγράφος πὸ περιλαμβάνεται στὴν ἔκδοση αὐτὴ μὲ τὸ ἔργο του «Χρησμός». Ὁ ἴδιος καλλιτέχνης ἐμφανίστηκε σὲ παρόμοια ἔκδοση τῆς Οὐνέσκο γιὰ τὴν περίοδο 1860—1963.

Ὁ Σπυρόπουλος εἶχε τιμηθῆ στὴ 30ῃ «Μπιεννάλε» τῆς Βενετίας μὲ τὸ βραβεῖο τῆς Οὐνέσκο, ἀπέσπασε δὲ πολὺ ἐγκωμιαστικὲς κριτικὲς γιὰ τὴν πρόσφατη ἔκθεση ἔργων του στὸ Παρίσι.

Ὁ λαμπρὸς Ἕλληνας καλλιτέχνης μᾶς εἶναι γνωστὸς μὲ πέντε ἔργα του πὸ εἶδαμε στὴν «Ἐκθεση Δέκα Ἑλλήνων Ζωγράφων» πὸ ἔγινε τὸ 1960 στὸ «Κυπριακὸ Μουσεῖο».

♦ Τὸν Ἰανουάριο πέρασε στὴ Γαλλία σὲ ἡλικία 74 χρόνων ὁ Ζιὰν Λιουρσᾶ πὸ θεωρεῖται ὁ ἀναγεννητὴς τῆς τέχνης τῆς tapisserie. Δημοιούργησε χίλια περίπου σχέδια tapisserie καὶ πεντακόσια ζωγραφικὰ ἔργα. Ἐνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ δημιουργήματα «Τὸ τραγοῦδι τοῦ κόσμου» καλύπτει 500 τετραγωνικὰ μέτρα καὶ θεωρεῖται ἡ μεγαλύτερη tapisserie πὸ ἔγινε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Μεσαίωνα.

♦ Ἀρχὲς Μαρτίου ἀνεβάστηκε στὸ Μπρότγουαι τὸ ἔργο «Ἡ Κλοῦθα» τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα Ἀζουμανιάν. Ἐνα ἀπὸ τοὺς κύριους ρόλους ἔρμηνεύει ὁ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἠθοποιὸς Ἀνδρέας Βουταινᾶς.

Ὁ θεατρικὸς κριτικὸς τῶν «Τίμης τῆς Νέας Ὑόρκης» ἔγραψε ἐγκωμιαστικὰ σχόλια γιὰ τὸ ἔργο. Ἰδιαίτερα ἐπαινεῖ τὴν ἔρμηνεία τοῦ Βουταινᾶ στὸ ρόλο ἑνὸς Ἕλληνα κατὰδικου.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΕΡΕΖΗΣ

ΚΙΝΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ 1965

(άποσπασμα)

ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1965

ήγοράσθησαν	τόμοι	324
έδωρήθησαν	τόμοι	33
κατά το 1965 εισήχθησαν	τόμοι	357

ΣΥΝΟΛΟΝ ΤΟΜΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31ην ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1965

από τής ιδρύσεως ήγοράσθησαν	τόμοι	14286
από τής ιδρύσεως έδωρήθησαν	»	5953
Κωνσταντινίδειος		2292
σύνολον τόμον κατά την 31.12.1965		22531

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 1965

(άποσπασματα)

ΒΙΒΛΙΑ:

Η Βιβλιοθήκη έπλουτίσθη με 811 τόμους, ως έξής:

Γενικόν Τμήμα — Αγοραί	Τόμοι	347
Έφημερίδες	»	13
Δωρεαί	»	300
Προσφοραί συγγραφέων	»	14
		674

Δανειστικόν Τμήμα — Αγοραί	»	133
Δωρεαί	»	1
Προσφοραί συγγραφέων	»	3
		137

811

Τό σύνολον τών συλλογών τής Βιβλιοθήκης κατά την 31ην Δεκεμβρίου 1965 ανήρχετο εις 11,419 τόμους.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΚΟΙΝΟΝ:

Η προσέλευσις του άναγνωστικού κατά το 1965 ήλαττώθη αισθητώς έν συγκρίσει με εκείνην του 1964.

Ο αριθμός προσελεύσεων ανήλθεν εις 5376 (έναντι 7292 του 1964). Αναλυτικώς ο αριθμός αυτός έχει ως έξής:

Μαθηταί	2654	(έναντι 3616)
Μαθήτρια	835	» 1314
Πολίται	479	» 211
Τμήμα Παιδικόν	1408	» 2151
	5376	7292

Όπως φαίνεται από τόν συγκριτικόν αυτόν πίνακα, ή ελάττωσις έσημειώθη μόνον εις τήν προσέλευσιν του μαθητικού κόσμου. Είναι δέ πολύ πιθανόν νά οφείλεται εις τήν κατάστασιν έντάσεως και άνησυχίας, ή όποία έδημιουργήθη κατά τούς πρώτους μήνας του λήξαντος έτους λόγω τών συστηματικών προκλήσεων έκ μέρους τής τουρκικής τρομοκρατικής ήγεσίας και τών απειλών τουρκικών βομβαρδισμών. Η άποψις αυτή ένισχύεται από τόν κατωτέρω συγκριτικόν πίνακα τών κατά μήνα προσελεύσεων, από τόν όποιον φαίνεται ότι ένώ από του 'Ιανουαρίου μέχρι του 'Ιουλίου του 1965 ή προσέλευσις παρου-

σίαζε σταθεράν ελάττωσιν έν συγκρίσει με το 1964, από του Σεπτεμβρίου μέχρι του Δεκεμβρίου συνέβη το αντίθετον, δηλαδή το 1965 παρουσίασε ελαφράν αύξησιν έν συγκρίσει με το 1964. Έχομεν συνεπώς λόγον νά πιστεύωμεν ότι ή κάμψις ήτο παροδική και ότι ή κίνησις εις τήν Βιβλιοθήκην τείνει νά επανέυρη τά προηγούμενα επίπεδα.

	1965	1964
'Ιανουάριος	592	806
Φεβρουάριος	606	806
Μάρτιος	688	874
'Απρίλιος	447	990
Μάιος	514	1089
'Ιούνιος	188	402
'Ιούλιος	409	492
Σεπτέμβριος	257	248
'Οκτώβριος	469	487
Νοέμβριος	638	618
Δεκέμβριος	568	480
	5376	7292

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ:

Ανάλογον ελάττωσιν παρουσίασε και ή κίνησις εις το Δανειστικόν Τμήμα.

Κατά το σχολικόν έτος 1964/1965 (Οκτώβριος 1964 — Μάιος 1965) ενεγράφησαν εις το Δανειστικόν Τμήμα 319 μαθηταί και μαθήτρια τών Σχολών Μέσης Παιδείας τής πόλεώς μας — 222 μαθηταί και 97 μαθήτρια — (έναντι 621 του προηγούμενου σχολικου έτους). Έδανείσθησαν δέ συνολικώς 2242 τόμοι (έναντι 5342 του σχολικου έτους 1963/1964).

Κατά τας θερινάς διακοπάς ('Ιούνιος—Σεπτέμβριος 1965) 15 μαθηταί και μαθήτρια (11 μαθηταί και 4 μαθήτρια) έσυνέχισαν νά δανείζονται βιβλία έναντι καταβολής έγγυήσεως έκ 500 μιλς. Έδανείσθησαν δέ 68 βιβλία.

Ο αριθμός τών πολιτών, που ενεγράφησαν εις το Δανειστικόν Τμήμα και κατέβαλον τήν έκ £1.— συνδρομήν των, ανήλθε κατά το 1965 εις 12 (έναντι 17 του 1964). Έδανείσθησαν 101 τόμοι (έναντι 137 του προηγούμενου έτους).

ΓΕΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Εθδοϊκός Λόγος (Χαλκίδα) άρ. 83/84 — Έλεούθερο Πνεύμα (Γιάννινα) άρ. 6 — Κρίκος (Λονδίνο) άρ. 181 — Bulgaria (Σόφια) άρ. 12 ('65) — ΣΕΓΑΣ ('Αθήνα) άρ. 112 και 113 — Θέατρο ('Αθήνα) άρ. 22 — Έποχές ('Αθήνα) άρ. 34 — Φωνή τής Ειρήνης ('Αθήνα) άρ. 52 — Άγωγή ('Αθήνα) άρ. 153 — Δελτίον Όμιλου Παιδαγωγικών Έρευνών (Λευκωσία) άρ. 7/8 — Έλληνικά Θέματα ('Αθήνα), άρ. 2 — Χρονικά τής Νίκαιας (Νίκαια) άρ. 41/42 —

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Μήτσου Λυγίζου: Η έννοια τής ποίησης, 'Αθήνα, 1966.

Κ. Χρυσάνθη: Ο διθύραμβος του Κυριακού Μάτση, Λευκωσία, 1966.

Γιώργου Καφταντζή: Αναθήματα, Σέρρες, 1966.

Τερέζας Χατζηπαύλου: Ο δρόμος προς τη Θήβα, Λεμεός, 1966.

Λεωνίδα Χριστοδουλάκου: Ο γιοιός του όπλοδιορθωτή, Πειραιάς, 1966.

Πέτρου Γλέζου: Η πρώτη γνωριμία, 'Αθήνα, 1965.